

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

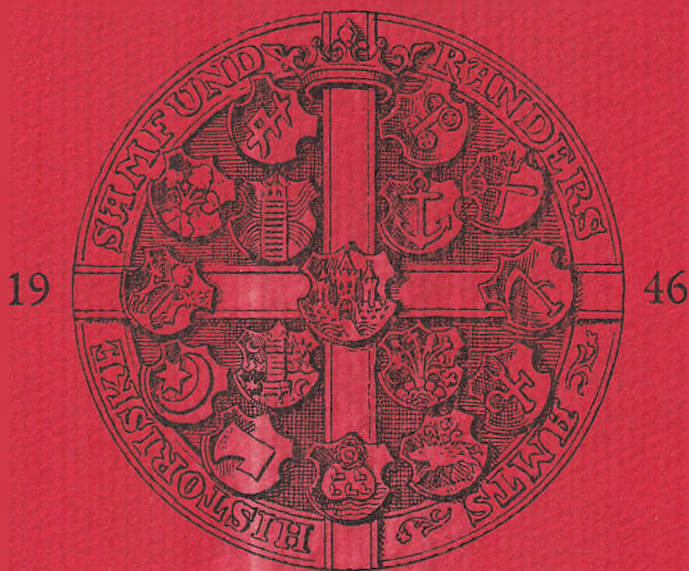
Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA
RANDERS AMT

HISTORISK AARBOG

UDGIVET AF

RANDERS
C. J. Rye's Bogtrykkeri
1946

FRA RANDERS AMT
XL

AARBOG

UDGIVET AF

RANDERS AMTS HISTORISKE
SAMFUND

1946

RANDERS
C. J. Rye's Bogtrykkeri
1946

REDAKTIONSUDVALG:

AMTMAND P. HOLCK'
OVERBIBLIOTEKAR CHR. BERTHELSEN
GAARDEJER AAGE SØRENSEN

S. CLEMENS KIRKE I RANDERS

Af mag. art. Otto Norn.

I November 1945 fremkom ved Udgravning til en Kælder i Ejendommen, der ligger paa det søndre Hjørne af Taarngade og Middelgade i Randers (Matr. Nr. 300) betydelige Rester af romansk Murværk. Man var fra Begyndelsen klar over, at det drejede sig om Byens 1540 nedrevne S. Clemens Kirke. Paa Foranledning af Randers historiske Museum underrettedes Nationalmuseet i København om Fundet, hvorefter Forfatteren af disse Linjer fik Lejlighed til at foretage en nærmere Undersøgelse paa Stedet. Afdækningsarbejdet var hidtil nøje blevet fulgt af to Medlemmer af Randers Museums Bestyrelse, Kontorchef P. v. Spreckelsen og Landinspektør Schrøder. Sidstnævnte assisterede Arkitekt Hjersing ved Udførelsen af de fornødne Opmaalinger og Nivellementer.

Ved Meddelelsen om dette Fund stemtes Forventningerne straks meget højt. Det var i Forvejen kendt, at middelalderligt Murværk med Munkesten og Granitkvadre endnu stak frem i Bygningerne paa Hjørnegrunden mellem Middelgade og Taarngade, som i Kraft af sin Beliggenhed i Randers ældste, lave Bydel gav Løfter om at finde en meget gammel Kirke, maaske Byens første. Den Kendsgerning, at Kirken var indviet til S. Clemens, de søfarendes Beskytter, en Helgen, som var i særlig Yndest i den ældre Middelalder, gør det stadig troligt, at Kirken har været en af Byens ældste, men i saa Henseende beviste de fundne Bygningsrester intet.

Ej heller taler de skrevne Kilder om Kirkens Ælde; den

nævnes første Gang 1403, og det, som man ad arkivalisk Vej iøvrigt vidste om Kirken paa Forhaand, var uhyre lidt¹. Takket være, hvad der ved Undersøgelserne sidste Vinter kom frem af Jorden, er man nu i Stand til at danne sig et ret fyldigt Billede af, hvorledes Kirken har set ud i Middelalderen, selvom en Række vigtige Problemer kun kan lade sig løse ved fremtidige Undersøgelser af Nabogrunden. Da S. Clemens Kirke blev nedrevet 1540, fik dens Taarn Lov til at staa, saaledes som Tilfældet ogsaa var med en anden af Byens Kirketaarne, S. Peders; Borgerne havde Brug for et Sted, hvor Vægteren kunde holde Udkik, og hvor Stadsens Stormklokker kunde hænge. Men i Begyndelsen af 1700tallet forsvandt ogsaa denne Del af Kirken; dog først efter at have givet den Gade Navn², der endnu i Dag forbinder Middeltgade og Brødregade.

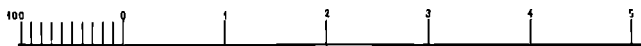
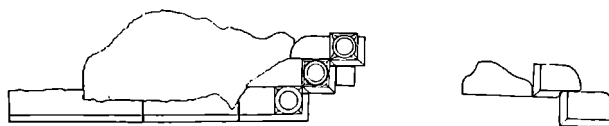
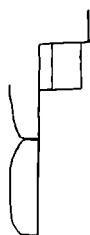
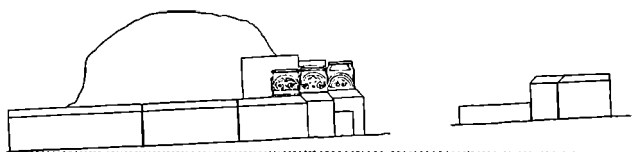
De Murrester, som fremkom ved Udgravningen 1945, viste sig at stamme fra Vestenden af en romansk Kvaderstenskirk; Bygningen, der har udmærket sig ved en Seks-søjleportal mod Vest, kan imidlertid ikke have været meget ældre end fra Slutningen af 1100'erne. Da man i Forvejen kun har sikkert Kendskab til to romanske Vestportaler med seks Søjler, nemlig Ribe Domkirkes og en Efterligning af denne paa Vor Frelzers Kirke i Horsens³, kan Fundet i Randers alligevel betragtes som værende af ganske særlig Interesse. Forinden der kort skal redegøres for Fundets kunsthistoriske Betydning, vil det være rimeligt at beskrive de Rester af den gamle S. Clemens Kirke, som fremkom ved Udgravningen.

Kirkens Mure, der kun ligger 1,10 m over daglig Vande, men ca. 2,60 m under nuværende Gadeniveau, hviler paa en Syld af store, utilhugne Kampesten. Soklen bestaar af store, omhyggeligt tildannede Granitkvadre med en 10 cm bred

¹ Stiftamtmand Stemann: Fra det gamle Randers. Smlr. til jydsk Hist. og Top. 3 Rk., 3. Bd., S. 250—252.

² ja maaske endog Eksistens; thi paa Resens Kort over Byen (c. 1670) ses ingen Gade paa dette Sted.

³ O. Norn: »Vor Frelzers Kirke i Horsens«, under Udgivelse i Serien »Ældre dansk Arkitektur«.

J. P. Hjersing del., August 1946.

S. Clemens Kirke i Randers, Plan og Opstalt af Vestpartiet Den vandrette punkterede Linie er Kote ca. 1,10 m over daglig Vande; den lodrette, eksisterende Facadelinje mod Taarngade.

Skraakantlinje. Nord for Portalaabningen, hvor Soklen findes bevaret i en ret anelig Længde, staar en Del af Murkærnen intakt i 1,5 til 2 m's Højde, bestaaende af middelstore

(Diam. 15—20 cm) Kampesten i grov, fed Mørtel. Iflg. Arkitektens Udsagn fandtes Indersiden af Muren bestaaende af en jævn Overflade muret af Marksten. Disse var blevet fjernet før mit Besøg. Paa Ydersiden af Kirkens Vestmur, Nord for Portalen, var alle Kvadrene borttagne, sikkert ved Kirkens Nedbrydning 1540, enkelte havde efterladt sig Spor i Form af store, runde Fordybninger i Murkærnen. Af Vestmuren Syd for Portalaabningen var kun faa Rester synlige, og der er sikkert ikke her bevaret meget, da Portalens Syd-karm gaar ind under et nyere Kælderskillerum. Portalens Nordside er velbevaret med tre retvinklede False og de tre tilhugne Søjlebaser staaende paa Plads paa Soklen. Søjlebaserne, der er hugget for sig og formet som Tærningkapitæler, har kvadratisk Grundplan forneden; foroven er de runde, og Søjleskafterne har staaet i en cirkulær Fordybning. Siderne er halvcirkelformede med varierende Cirkel- og Volutornamenter. Den yderste Base har dobbelt Tovsnoening paa Nordsiden, en Dobbeltvolut paa Vestsiden og en lignende paa Sydsiden. Den midterste Base har paa Vestsiden en liljeagtig Palmet og paa Sydsiden ligeledes en Palmet. Den inderste Base har paa Vestsiden to Cirkler, paa Sydsiden tre koncentriske Cirkler og paa Østsiden en glat Rundstav. Fra Portalens Sydside var Søjlebaserne borttagne, og det er overvejende sandsynligt, at een eller flere af de i Randers Museum opbevarede Baser hidrører herfra. Sokkelstenene var endnu paa Plads i Portalens to yderste False, den østligste stod helt fremdraget. Ligesom paa Nordsiden var de bevarede Sokkelsten forsynet med Skraakant. I den søndre Side af Portalen, i selve Aabningen var bevaret en Tærskelsten, en Kvader, som var glat tilhugget paa Oversiden og paa Forsiden; Resten af Tærskelen var fjernet ved en tidligere Lejlighed. Den oprindelige Gulvhøjde kunde konstateres lige inden for Portalen. Gulvet bestod af pikket Brolægning og laa saa lavt, at man har maattet skræve over Tærskelen for at komme ind i Kirken. I Portal-aabningens Nordside, under den fjernede Tærskel laa en stor Kampesten, som var fladt, ret raat tilhugget paa Over-

O. Norn fot. 1945.

S. Clemens Kirke, Randers. Vestportalens Nordside med Søjlebaserne, der har Form som Tærningskapitæler af »Viborgtypen«, f. Eks. Bjerregrav (Fig. S. 11).

siden og rund paa Undersiden; Stenen ragede delvis uden for Portalen, og da man fjernede den, viste Grundvandet sig umiddelbart nedenunder.

Paa Portalens Inder-(Øst)side kunde iagttages nogle

Rester af Mørtel. Nordsiden: Sokkelkvadren havde glat tilhugget Østside. Den Kvader, som laa derover, bagved den inderste Base var glat tilhugget i Sydenden, Nordenden raat tilhugget med Mørtelrester. Portalen synes med andre Ord indvendig at have staaet i en ca. 5 cm bred, glat Ramme. Sydsiden: Mørtelrester paa Over- og Østsiden af den fremdragne (midterste) Sokkelsten.

Af Kirkens nordre Langsidemur stod ved mit Besøg fri to Granitkvadre med Puds paa den indvendige (søndre), glatte Side og paa Oversiden. Der fandtes Øst herfor et indvendigt Murfremspring i Soklen med to Skifter Munkesten inderst. Dette Fremspring kan have været Base for en Hvælvingspille.

Efter Arkitektens Udsagn havde man fjernet noget Murværk, der kunde karakteriseres som en indvendig Hjørnepille beliggende paa det Sted, hvor man vilde søge Kirkens Nordvesthjørne. Murværket, der delvis bestod af Munkesten, var blevet maalt og fotograferet inden Optagelsen.

Ved Udgravningen af Kælderen blev fundet flere løse Sokkelsten og en enkelt Kvader samt et Par middelalderlige Tagsten med Nakke, som alle blev samlet op og overleveret Randers Museum.

Selvom kun en forholdsvis ringe Del af S. Clemens Kirke hidtil har genset Dagens Lys, er det dog tilstrækkeligt til, at man kan udtale sig om Bygningens Udscende, Alder og Placering i vor middelalderlige Kunsts Historie. Af Dimensioner har Kirken været noget større end de fleste jyske Granitkirker. Maalet fra Portalens Midte til Nordvæggen giver den omtrentlige halve indre Bredde ca. 4,40 m. Meget faa jyske Granitkirker er mer end 7 m brede. I Forhold hertil kan Kirkens Længde beregnes at have været ca. 18—20 m, hvilket medfører, at ifald vi skal lede efter Østenden af S. Clemens Kirke, maa det blive under Huset Matr. Nr. 302 eller maaske snarere Nr. 303. Det er nemlig — at dømme efter den rige Vestportal — sandsynligt, at Kirken har haft Apsis. Af et Kongebrev 1552⁴ ses, at Kir-

⁴ Stemann: Op. cit.

E. Moltke fot. 1946.

Bjerregrav Kirke, ca. 8 km nordvest for Randers, tæt ved den ældgamle Landevej til Viborg. Sydportalens Østside. Blandt Seksøjleportalerne paa Viborg-Randersegnen staar denne S. Clemens' nærmest, saa nær, at man maa anse de to Stenhuggerarbejder for samme Mands Værk. Smlgn. f. Eks. Ornamentikken paa Bjerregravportalens forreste Kapitæl med »Palmetten« paa Randersportalens midterste Base (Fig. S. 9).

kens Kor den Gang ejedes af een Mand, en vis Niels Hølesen. Det er højst sandsynligt, at hans Grund lader sig identificere med nuv. Matr. Nr. 302, der i Størrelse vilde passe meget godt til i sin Tid at have været Kirkens Kor. Fremtidige Udgravninger paa dette Sted kan vise, om Formodningen holder Stik, og Randers historiske Museum er opmærksom paa enhver Lejlighed, der vil byde sig til at fortsætte Undersøgelserne her.

Som nævnt, findes betydelige Rester af middelalderligt Murværk paa Grunden, Matr. Nr. 300, nemlig i Kælderen, i Fløjen langs Middelgade samt i den tilstødende Sidefløj. Da det næppe kan være Dele af den egentlige Kirke, drejer det sig sandsynligvis om en Tilbygning, maaske Præsteboligen.

Skønt som allerede nævnt S. Clemens Kirkes Taarn stod endnu i Begyndelsen af 1700tallet, ved man dog ikke nøjagtigt, hvor det har haft sin Plads, og Udgravningen 1945 gav ikke Løsningen paa dette Problem. Der er flere Muligheder for Placeringen: Taarnet kan have staaet over Kirkens vestlige Ende, saaledes at de Rester, man har fundet, vil være Underdelen af et romansk Vestværk⁵. Det er ogsaa muligt, at Taarnets Plads har været Vest for den fundne Portal, dvs. paa Hjørnet af Taarn- og Middelgade, og endelig er det tænkeligt, at Taarnet har været placeret Nord for Kirken ude i den nuværende Taarngade. (Se Note 2). Paa Forhaand synes Mulighed Nr. 2 at have størst Sandsynlighed for sig; men kun et heldigt Fund vil kunne give det endelige Svar paa dette Spørgsmaal.

Der kan ikke herske Tvivl om, hvor man skal finde de kunsthistoriske Forudsætninger for S. Clemens Kirkes Vestportal. En hel Række Landsbykirker paa Strøget mellem Viborg og Randers udmærker sig ved at have Portaler med tre Søjler i hver Side⁶, hvilket utvivlsomt maa være en Genklang efter en nu forsvunden Portal paa Viborg Dom-

⁵ Isaafald er det muligt, at de ovenfor angivne omtrentlige Maal paa Bygningen skal reduceres en Smule.

⁶ M. Mackeprang: Vore Landsbykirker, 2. Udg. 1944, S. 82.

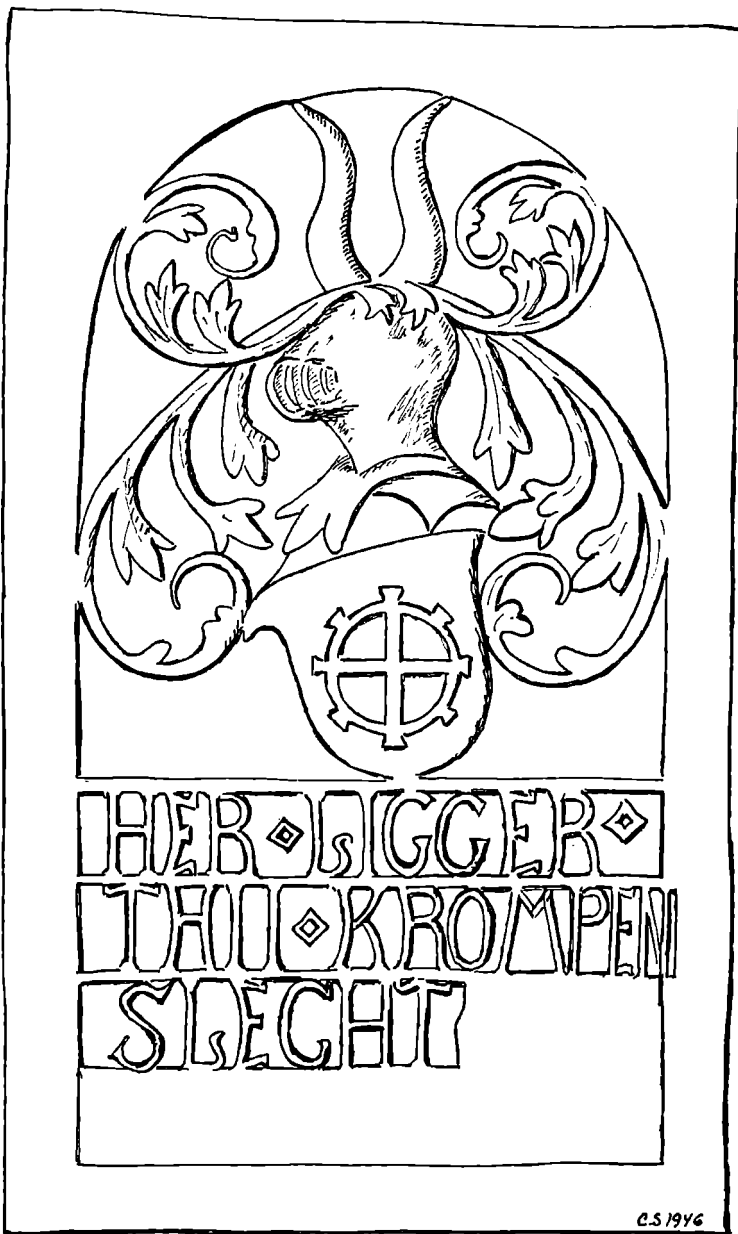
kirke. Naar den forholdsvis beskedne Sognekirke i Randers er blevet udstyret med en Vestportal med seks Søjler, kan man sikkert gaa ud fra, at Kirken paa dette Punkt har efterlignet Kathedralen i Viborg, nøjagtig paa samme Maade, som Vor Frelzers Kirke i Horsens efterligner Ribe Domkirke. Endelig vidner Søjlebasernes Skulptur tilfulde om, at Henvisningen til Viborg er rigtig. Man genkender let Formerne fra Viborg Domkirkes karakteristiske »Tærningkaptæler«, som med stor Iver er blevet efterlignet ved Opførelsen af adskillige jyske Landsbykirker⁷. Det maa dog tilføjes, at den Stenmester, som har hugget Baserne til S. Clemens Kirke i Randers, hverken har været nogen stor kunstnerisk eller nogen stor teknisk Begavelse. Det er jævnt Haandværksarbejde.

Det tykke, sorte Kulturlag, som man støder paa overalt, hvor man graver i de gamle Kvarterer i Randers, har paany med Portalen fra S. Clemens Kirke givet et godt Bytte fra sig. Vi har faaet faste Holdepunkter for i Fantasien at danne os et temmelig paalideligt Billede af de søfarendes gamle Kirke i Randers, saaledes som den saa ud, efter at Kvaderstensbygningen havde rejst sig paa den fugtige Grund engang i 1100tallets sidste Halvdel⁸.

⁷ Fr. Beckett: Danmarks Kunst I 1924. S. 113 f.

⁸ Efter Undersøgelserne blev Bygningsfragmenterne taget op og genopstillet i Anlægget udenfor Randers Museums Bygning.

C.S. 1946

VELBYRDIGE MAND JØRGEN PEDERSEN KRUMPEN AF SKØTTRUP

- I. Forudsætningerne.
- II. Hr. Jørgens Slægt.
- III. Fru Elenes Arvegods.
- IV. Stedet og Bygningerne.
- V. Hr. Jørgen rider til Tings.
- VI. Hr. Jørgens Sønner.
- VII. Fru Anne Lykkes Fiskedræt.

FORKORTELSER.

- D.A.A. XVII, 239: Dansk Adels Aarbog, Bind XVII, Side 239.
D.M. VI, 88: Danske Magasin, Bind VI, Side 88.
J. S. I, 9, 10: Jydske Samlings 1. Række, 9. Bind, Side 10.
Rep. I, 3838: Danmarks Breve fra Middelalderen, 1. Række
Nr. 3838.

VELBYRDIGE MAND
JØRGEN PEDERSEN KRUMPEN
AF SKØTTRUP

Af Ingeniør Chr. Schwensen.

Forudsætningerne.

DER var engang —. Isen smeltede over Østjylland; men laa i trøstesløs Uendelighed ud over Kyst og Kattegat.

Hvad kan den, der søger at forestille sig den uendelige og døde Is, føle andet end menneskelig Lidenhed. Død var Isen, og dog i levende Bevægelse — snart under øde Tavshed og snart under ekkodrønende Brag og Vandstrøms Dur, modellerende et Land i Aase, Flader og Dale bestemmende for Slægternes Gang.

Tidligere Istiders Smeltevand havde skaaret de vest-øst-gaaende Fjorddale i Jyllands Østkyst ud. Senere derimod postede Mariager Fjords Dal, Kastbjerg Aadal og Gudenadalens østre Del Is, Vand og Slam vestpaa bort fra Isranden og Isødet. Fra sit øvre Løb gungrede Gudenaaens Vand norden om Fussingø ud gennem den søkfyldte Skalsaadal.

Vandmasserne brød frem i nyskabt Tøjtesløshed, nedbrydende og opbyggende, spredende sig under Energitabs Slappelse og samlende sig igen til et Brydetag mod Jordmassernes Hindringer for som Aaer og Floder at søge vestpaa mod Moderelementet — Havet.

En Isrand fra Røvsø over Hald og Hem tværs over Mariager Fjord til Himmerland stod tindrende i Aftensolen,

medens Draaber, Væld og Vildbække faldt fra grønne Spejlflader.

Saa gik nogle faa Aartusinder, hvor Vinterens Snestorme og Sommerens Sandflugt fæg over Landet. Havene brød ind over lave Strande og malede Klint og Flade ud i det sydende Kog, medens Renen gik paa græsspirende Urer.

Og saa kom endelig disse Væsener, der kunde have noget i sig, der var født af Uendelighedens Nærværende. De kunde elske ud over Parringstiden og hade ud over Kamp-tiden, og de kunde tro paa Sjælens Udødelighed. De havde noget af det guddommelige og noget af det dyriske i sig. De var Mennesker.

Det var ligesom, de altid havde været der, og de kæmpede mod dem, som derefter vilde være der. Landet blev til Menneskers hellige Ejendom, og Menneskenes Handlinger blev til Landets Historie.

Da Isen var borte, delte det store jydsk Vandskel Vandene mod Vest og Øst. Vandskellet gik fra Slesvig til Viborg for derefter i en Bue at nærme sig Kattegat mellem Randers og Mariager Fjord. Buen slog tilbage langs Mariager Fjord, og op gennem Himmerland fulgte Vandskellet sin gamle Kaas Nord—Syd.

Det var dette Vandskel, der førte tidligere Tidens Trafik, og det er i Samhørighed med dette Vandskel, de historiske Begivenheder udviklede sig.

Fra den enorme Skalsaadal, ad Kaatbækken tværs over det store Vandskel sydfor Gunderup, ostpaa videre ad Kastbjerg Aa og ud gennem Trudsholms Mose paa tværs af al syd-nordgaende Færdsel laa et Dalføre.

Hvor Strømfaldet var stærkest, fandt Vandmøllerne deres Plads; men da Strømfaldet var stærkest, hvor Aabunden var stenet og fast, laa Vadestederne oftest ved Vandmøllerne, eller Færdselen slap over, hvor der var mindre Vandskel.

Enhver Gaard har sit Vejsystem. Gaardspladsen er brolagt, for her skal man færdes til enhver Tid. Ud mod Markerne køres paa den bare Jord. Gødningen køres ud, naar

den Tid er, og Føret er bekvemt. Afgrøderne køres hjem, naar Sommeren har maget det saa. Der er godt at køre paa saadan en Jordvej, blot man holder sig fra den, naar Jævn-døgnbyggerne pisker, eller naar Sneens Smeltevand flygter ad Faldets Retning.

Hvor færdedes man i gamle Dage, naar man skulde til Tings eller til et andet Herred? Det er saa let at give Sva-ret. *Man færdedes, hvor det var bekvemmest for Me:nesker og Dyr.* Og dermed kan Færdselslinierne fastlægges.

Hen ad Vandskel og Bakkedrag laa fortrinlige Ruter, blot man holdt sig til Aarsenstid.

Bække, Aaer og Moser maatte man undgaa, og skulde man nødvendigvis tværs over et Dalstrøg, maatte man over ved et Vandskel, hvis der var et saadant, eller over Vade-steder, der var at søge, hvor Bunden var fast.

Egnen ved Viborg og sydfor Viborg har i Aartusinder været Begivenhedernes Centrum. Der har været god Brug for Vejruter mod denne Egn, naar man skulde til Kongekaaring eller Fællesting. Men det har altsaa ogsaa altid været saa, at en Egn havde for meget af en Vare, medens en anden Egn havde for lidt, men formeget af noget helt andet. Der var Brug for Færdselsruter til Markedspladser. Og det hændte, at man mandsstærke maatte af Gaarde for at bemande Skibene eller for at samles for at forsvare Landene og den fælles Hjemegn mod de bredhovedede Folkeslag, der holdt til langt mod Syd bag de store Skove.

Skulde man fra Østhimmerland ind til Almind- og Viborgeggen, var man særlig heldig stillet. Mariagerfjord sejlede man over, og Bredderne var faste og gode de fleste Steder ikke mindst ved Sundet nordfor den Torp (Haderup), Had (Hadder) oprettede. Fra Hadsund (Haddersund) mod Syd over Vandskellet mellem Trudsholm og Kastbjerg Mose ved den nedlagte By Skøttrup. Derpaa øst om Stangerum over Vindbylund (Vinbylund) og Blendstrup til det store Vandskel ved Hald. Saa over Jennum til Freyers Vad (Frøvadsholm) over Bækken fra Svejstrup,

ad det store Vandskel over Taannum (Taanum) og Svinninge, over Vandskellet mellem Skalsaa og Nørreaa til Korning og videre vestpaa over Taphede.

Eller vilde man fra Himmerland ad den senere Hovedrute — Aalborgvejen — over Hellum, tæt østom Vraa, over Hovtvad og Mariager, maatte man over Hederne videre sydpaa ind til det store Vandskel ved Gunderup og derefter østpaa ad Vandskellet over Dyrby ind til den allerede omtalte Rute over Jennum. Ved Sommertid var det vel værd at forkorte Vejen lidt og tage fra Mariager over Solhøj ad Vadestedet ved Kvortrup (Møllerne hed Ny Mølle og Pytmølle) til Dyrby. Ja, man kunde ogsaa passere Kastbjergaas øvre Løb lidt vestligere ved Kjellerup (Kjellerup Mølle).

Ad disse Hovedruter ser jeg Folkene fra Himmerland og Landet mellem Fjordene og Gudenaen — Ommersyssel —, Kimbrer og Omminger (Ambroner?) drage mod Syd, da Stammernes ubændige Kraft sprængte dem ud fra deres Hjemstavn. Det var dengang koldt og regnfuldt, og Græsset groede, og Agrene gav Straa og Kærne, man ikke havde drømt om i de Tider, da Solen sved de fygelystne, tørre Hælder.

Men Dalstrøget fra Skalsaaen til Mariager Fjords Udløb lod sig ogsaa passere andre Steder. Ældgamle Veje maa have gaaet over ved Purhus og Ejstrup ved As-færg. Her er ogsaa Vandmøller. Ligeledes ved Brødløs. Øst for Seem maa der ogsaa have været Overgang, samt ved Kastbjerg Mølle og ved Ejendommen Vadet østenfor Kastbjerg. Endelig kunde man komme over ved Gammel Trudsholm, og her var den gamle lokale Vej fra Udbyerne og Klattrup til Vindblæs og Hadsund.

Af Kortet (Plan 1) fremgaar det, at imellem Kastbjerg Aa, Fjorden og Trudsholms Mose afgrænses en Ø, der netop har Landforbindelse ved Skøttrup.

Betænker man, hvor vanskeligt eller umuligt det ofte har været at passere Skalsaaen med de brede Mosestrækninger i Dalbunden, forstaar man, at Dalstrøget fra Skalsaaen ad

Videnskaberne's Sejskøds
1780.
Naturlig Ud

Kaatbækken og Kastbjerg Aa faar Betydning. Paa denne Strækning, hvor Forsvaret af den nordlige Del af Jylland eller Himmerland indskrænkes til en Linie af 26 km Længde, ligger to Vandskel og flere Vadesteder eller naturlige Overgange. Her var en strategisk Linie. Og Oldtidsminderne taler.

Mod Vest mellem Vadestederne ved Purhus og Ejstrup ligger Dandiget. Derefter følger Trevolden fra Halekæret (ved Gassum) i Syd til den skarpe Glovdal i Nord. Volden ligger paa tværs af det store Vandskel med den naturlige Vejføring. Videre mod Øst har Ulvholm, Ousgaard, Pandiget, Kastbjerg Forborg og Kongsdiget ligget, idet Stednavnet »Kongsdiget« lader formode, at det paa Plan 1 (Kortet) viste Østrevad eller Vadet netop har været dækket af Kongsdiget. I Ridemandsbrev af $\frac{9}{4}$ 1556 omtales Vejen til Østrevad. Navnet forudsætter, at der ogsaa findes et Vestrevad, og disse Vadesteder maa have haft mere lokal Betydning for Byerne Norup og Nebstrup, selv om Østrevad kunde bruges for den gennemgaaende Trafik om Sommeren.

Endelig afsluttes Rækken af Værn mod Øst af Skøttrup og Trudsholm.

Vel er de gamle Vejspærringer, Voldene, fra en anden Tid end Borgene; men Borgene kan have haft Forgængere. Torpbyen Skøttrup, tror jeg, er »slugt« af Borgen Skøttrup, som den har rummet, og disse Borge behersker Vejforbindelserne.

Der er Sagn om Trevolden¹, der har staaet Kamp imod Kongen, der kom fra Øst, og han vandt Sejrr. Tanken henledes paa Danerne, der ved Nordsiden af Randers Fjord havde flere Lev-byer.

Vindblævs Kirke ligger midt paa sin Ø. Her findes den bedste Jord, og her maa den sidste Rest af Isen have ligget, medens Smeltevandet skar Dale ud til alle Sider gennem de sandede Randstrækninger.

¹ Gravlund: Herredsbogen. Jylland, Side 234.

Et Kompleks af 7 Gravhøje og flere Jernalderstomter og Grave lader formode, at Øens Hovedbebyggelse netop har været midt paa Øen.

Her er ogsaa Stednavnet — Vindbjerggaard — bevaret.

Længere ude mod Øst ligger Herregaarden Overgaard og sydfor Gaarden ligger — Vinbjerg — nogle kuplede Banker. Ad Færdselsruten mod Syd over Jennum ligger Gaarden Vindbylund, der i ældre Tid ofte staves Vinbylund. Ligeledes staves Landsbyen Vindstrup jævnligt Vinstrup. Her skulde altsaa et Naturnavn give Torpbyen Navn, idet Vin kan betyde Græsgang.

Vinbjerg vilde være et betegnende Navn for Midten af Øen, idet Arealet er meget højtliggende og Jorden af en Beskaffenhed, der vil kunne give fortrinlig Græsgang.

Indenfor den store By Ajstrups Jorder fik ved Matrikuleringen Kirken No. 1 og en Dobbeltgaard lige søndenfor Vindbjerggaard No. 2 og 3, medens Gaardene i Byen kommer bag efter. Maaske er det Godens Gaard, der har ligget næst Templet (Kirken) paa Mat. No. 2 og 3.

Her paa Øen var det forbi Højene og henover den gode Jord, at den Rute laa, der fra Naturens Haand gav letteste Færdselsforhold fra Nord til Syd, og det er her ved Vindbjerggaard, Oldtidsbyen maa have ligget. Jeg kalder den *Vinbjerg*.

Banken lige sydfor Kirken hedder Kirkebakken. Var det her Trækirken blev bygget over Hovets Ruin? Vinden blæser hen over det dækningsløse Plateau, over Kirke og Gravhøje. — Fare hen, fare hen.

Rundt om Adelbyen Vinbjerg dannede sig i Vikingetidens Slutning Torpene — Udflytterbyerne, Nebstrup, Norup, Haderup, Lystrup, Ajstrup og Skøttrup.

Der findes ingen Spor af Vejspærringer fra Oldtiden der, hvor Skøttrup blev lagt; men det synes rimeligt, at en By og et Værn netop blev lagt her, hvor Vinbjergøen har Forbindelse med Land, og hvor en »Kongevej«, der stedvis endnu kan spores, bøjer fra Hovedruten og mod Sydøst.

Man kan mene, det var tilstrækkeligt med en Borg eller

et Værn; men ofte trækker jo netop et Værn en Bebyggelse til sig. At der paa den gamle Gaard Skøttrup, lig det nuværende Trudsholm, findes Bygningsrester, der kun kan stamme fra den tidligste Middelalder, er sikkert, og disse svære Fundamenter af raa Sten i Kalkmørtel, maa sandsynligvis have hørt til et Taarn — en Taarnborg.

Efter det nuværende Trudsholms Hartkorn kan der kun være Tale om en By bestaaende af en Hovedgaard paa Vinbjerg Jord og nogle faa Gaarde lige op til paa Kastbjerg Jord, idet Linien mellem Spidserne af Trudsholms og Kastbjergs Moser maa have været det naturlige Sogneskel, liggende netop sydfor det nuværende Trudsholms Bygninger og gaende gennem Voldgraven. Plan 2.

Den oprindelige Vejspærring har naturligvis ikke været en jordejende Institution, og en Borg behøver heller ikke at eje Jord; men det vilde falde naturligt, om saadan et Værn gennem Borg blev til Hovedgaard og derved slutte et passende Antal Gaarde.

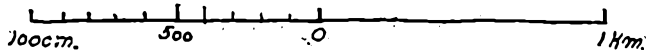
De to Gaarde, Hovedgården i Skøttrup og Trudsholm længere ude mod Øst, var i Middelalderen to helt forskellige Gaarde ved hver sin Vejoverføring; men de fik samme Ejer, og under Marsk Otte Krumpens Ejertid fik Skøttrup Trudsholms Navn, idet det gamle Trudsholm allerede da var en Ruin, og nu var der kun een Gaard, og det var Otte Krumpens Fader, Jørgen Pedersen Krumpen, der kom til at eje de to Gaarde, som han lagde sammen; men han skrev sig til Skøttrup. Hvideslægten har ejet $\frac{1}{3}$ af en Del af Trudsholms Tilliggende; men før eller senere under Krumpenslægten er den Trediedel vel mageskiftet. Trudsholms Jord blev lagt til Skøttrup, og Skøttrup fik altsaa Trudsholms, Ruinens Navn. Hvorfor? Maaske var det for at sikre den samlede Gaard det Hoveriarbejde, der hørte til Trudsholm.

Hr. Jørgens Slægt.

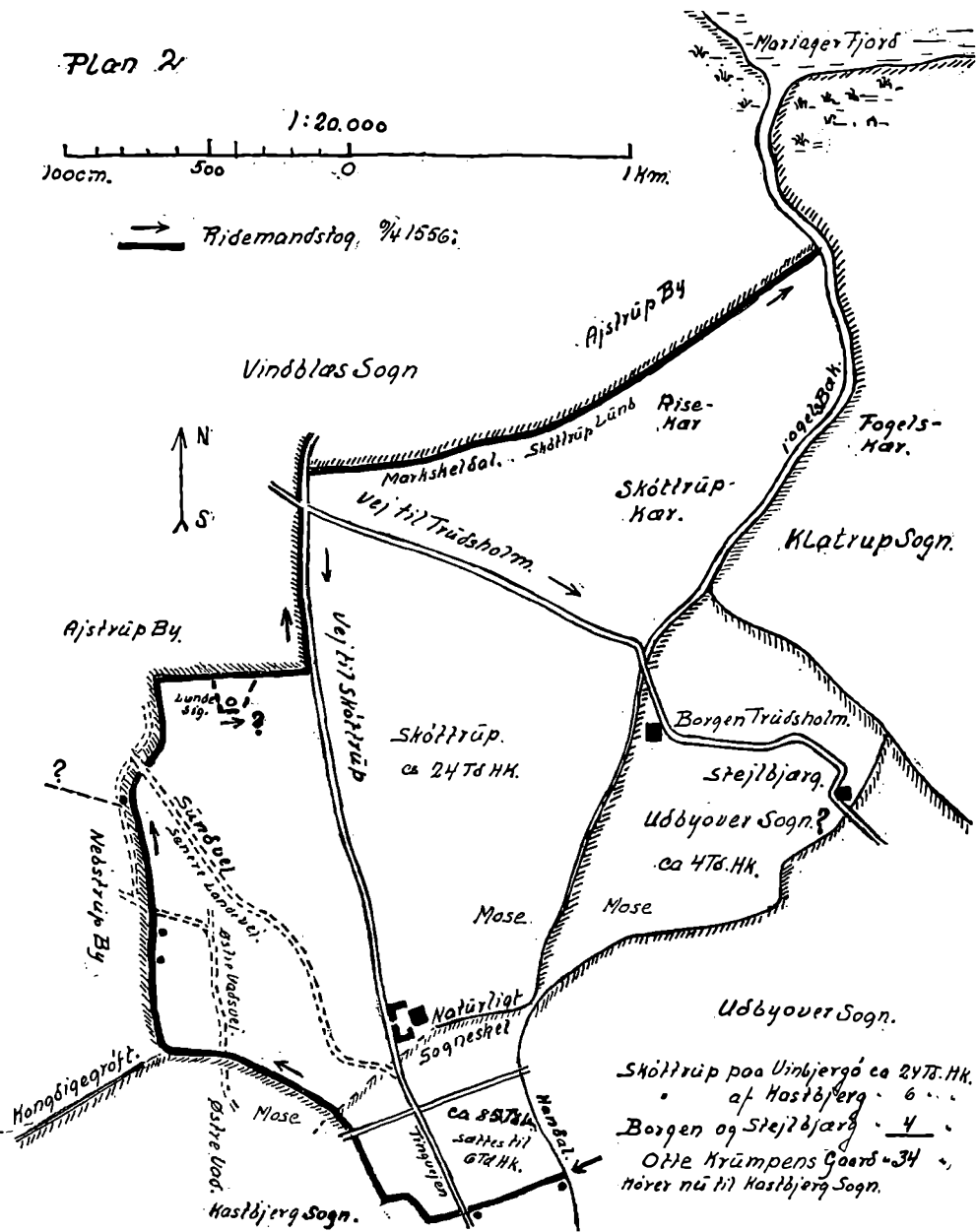
Den gamle Adel er vokset ud af Samfundet som noget nødvendigt. Goden, der sad paa Landsbyens største Gaard,

Plan 2

1:20.000

→ Ridemandstog, 9/4 1556.

Styrismanden fra Vinkingetiden, og den, der var skikket til at føre an i Kampen mod ydre Fjender eller i Kämp Landsdel mod Landsdel, det var disse førende Personligheder, der blev til Adel.

Hjemme paa Gaarden levede de som Bønder og passede Landbrug og Handel. De red til Tings med de andre frie Bønder og gjorde Dagens Gerning, som den nu skulde gøres.

Saa sker der en eller anden Opfindelse, der forvolder store Omvæltninger. Et saadant Led i Udviklingen var den tungt bevæbnede Rytter. I Slaget ved Fodevig 1134 vandt Erik Emune en stor Sejr takket være tungt Rytteri, ligesom Styrtbombemaskiner havde en afgørende Indflydelse nu under første Del af Hitlerkrigen.

Det tunge Rytteri fordrede, at Mand og Hest var af stor Styrke. Panser og Vaaben var kostbare. Det blev ikke hver Mands Sag at udstyre en Rytter, og dermed fremvokser Forskellen mellem Adel og Bonde.

Rundt paa Kongsgaarde, Borge og Hovedgaarde sad Adelen — Riddere og Væbnere —. Naturligvis skulde en Adelsmand tjene Land og Konge, men ellers gjaldt det om at være rig og mægtig og passe Slægtens Trivsel. Af stor Vigtighed for Standen var det at holde ny Tilgang ude og holde sammen ved Ægteskabers Indgaelse.

Adelens Magt paa Bondens Bekostning steg og steg. Bønderne blev Fæstere, vornede, elendige og Trælle. Men det var ikke under den gamle danske Adel, Ulykken fuldbyrdedes, det var først under Enevælden med de mange indvandrede tyske Adelsmænd, at Bondens Elendighed var over alle Grænser, selv om Sagn og Fortællinger trods enhver Fornuft. Ingen fornuftig Adelsmand kunde have reel Interesse i at plage sine Hovarbejdere, for des mindre Arbejde fik han ud af det; men Sygdomme mellem Mennesker og Dyr og Krigens Elendighed hærgede Landet, og Ulykkerne ramte oftest de svageste — Bønderne.

Herremand og Bonde havde den fælles Interesse, at Jor-

den blev drevet bedst muligt under Fællesskabets onde Vilkaar.

Krumpenslægten var af ældgammel dansk Adel; men har ikke i Historien gjort sig bemærket før det sidste Led, derfor er Kendskabet til den ældre Del af Slægten ringe.

Krumpnerne førte et Møllehjul i Skjoldet (Plan 3) og hørte hjemme i Jylland og paa Sjælland. Paa Herregaarden Ravnstrup (Sydsjælland) sad engang Esbern Pedersen, og han havde 3 Sønner²:

- 1) Jens Esbernsen af Ravnstrup.
- 2) Peder Esbernsen.
- 3) Claus Esbernsen til Hesselbjerg.

Gennem Jens Esbernsens Datterdatter kom Ravnstrup paa Slægten Daa's Hænder. Hesselbjerg ligger i Houbjerg Herred; *men hvor boede Peder Esbernsen?* I Aaret 1391 skødede Jens Esbernsen sit Gods i Wissing Sogn til Broderen Peder³. Det er alt, hvad man véd om Peder Esbernsens Besiddelser.

Første Gang Sønnen Jørgen nævnes er i 1456, da han medbesegler et Skøde⁴, han er da Væbner; men det er den eneste Oplysning. Nogle Aar senere maa han have arvet noget Gods fra sine Forældre (Moderen har en Ketelhod⁵), for paa Viborg Landsting spørger han, om det var Ret, at nogen Mand maatte vinde Gods af anden, det, som længe har været i en Mands Værgе og i deres Forældres Værgе, Oldefader og Oldemoder, om nogen kunde vinde dem det af med Tingsvidne eller Sognevidne, foruden der var Ejendomsbreve paa⁶. Det vides ikke, hvilket Gods det drejer sig om. 1467 er Jørgen Krumpen, Væbner, med ved et Mageskifte i Roxiø Herred⁷, og 1464 sælger han en Gaard i Hemmet⁸, dette nævnes i den Fortegnelse, der paa Fr. II's

² D. A. A. XVII, 239.

³ Rep. I. 3838.

⁴ Rep. II. 573.

⁵ Ahnetavle paa Trudsholm.

⁶ Rep. II. 1779.

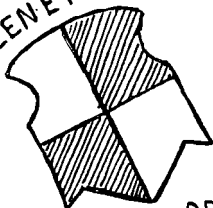
⁷ Rep. II. 2307.

⁸ D. M. VI, 83.

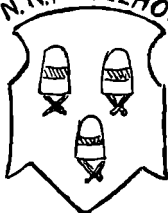
Plan 3.

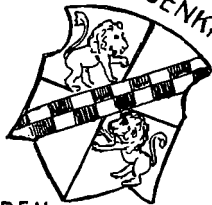
ELENETHOTT.

N.N.KETELHOD.

ANNE ROSENKRANTZ.

DERES TÆDRENE VAABEN.

Efter Jacob Högs Ahnetaule paa Trüdsholm.

Befaling 1584 er gjort over Mariager Klosters gamle Breve og Adkomster, og der er ingen Grund til at tro andet, end at det er den Jørgen Krumpen, der ifølge Fortegnelsen 1468⁹, 1469¹⁰, 1475¹¹ og 1497¹² giver Gods til Klosteret. I Skødet af 1475 skrives han — af *Skjøttrup* —, og det er første Gang, Skjøttrup nævnes.

Peder Esbernsens Børn er iøvrigt¹³:

Karin Krumpen.

Anders Krumpen.

Jørgen Krumpen af Skjøttrup.

Mette Krumpen, Abbedisse i Mariager.

1471 deltog Anders Krumpen i et Ridemandstog paa Ajstrup Mark og skrives — i Wibdrup, og 1490 giver Anders Krumpen af Vibdrup Skøde til Mariager Kloster paa en Gaard udi Vidtztoft i Molsherred¹⁴.

Det er ikke meget, man véd om Peder Esbernsen; men af det her fremførte synes Familien at holde til paa Djursland og iøvrigt i den nordlige Del af Randers Amt, som det nu hedder.

1464¹⁵ nævnes »Jørgen Krumpen til Støvring« og 1466 en »Christen Krumpen af Støvring«.¹⁶ I en Dom af 1469¹⁷ gør Biskop Jens Iversen Lange med 4 Riddere, 13 Væbnere og 12 Bønder vitterligt, at den, som beligger Qvinde eller Mø i nogens Tjeneste, er Tyv. En af disse Væbnere underskriver sig Eriick Gersen aff Støvringgaardt.

Støvringgaard ejedes ved denne Tid af Familien Thott. Jep Axelsen var død 1459¹⁸, og hans Søn Axel Jepsen nævnes først 1476¹⁹, og det er netop imellem disse Aar, at de to Krumpener og Væbner Gersen nævnes. Jørgen Pedersen

⁹ D M VI, 93.

¹⁰ D M VI, 94.

¹¹ D M VI, 104.

¹² D M VI, 116.

¹³ D. A. A. XVII.

¹⁴ D M VI, III.

¹⁵ Rep. II, 1833.

¹⁶ Rep. II, 2078.

¹⁷ D M VI, 54.

¹⁸ D. A. A. XVII.

¹⁹ D. A. A. XVII.

Krumpen, der blev gift med Jep Axelsens Datter Elene henad Aar 1470, kan ikke have været Ejer af Støvringgaard. I Mariager Klosters Brevfortegnelse nævnes de store Herrer næsten altid i Forbindelse med deres Gaard (dog er Erik Ottesen til Bjørnholm en Undtagelse); det vilde være mærkeligt, at Støvringgaard ikke skulde blive nævnt de fire Gange, Jørgen Krumpen nævnes, før han 1475 nævnes — af Skiøttrup. Jørgen Pedersen Krumpen kan, hvis der ikke er Tale om en Fætter med samme Fornavn, have været Foged paa Støvringgaard og saaledes haft rig Lejlighed til at lære Jomfru Elene nærmere at kende. Erik Gressen kan ogsaa have været Foged, hvorimod det for Christen Krumpens Vedkommende sikkert slet ikke drejer sig om Støvringgaard, som han umuligt kan have ejet.

Det er 1466²⁰, han nævnes sammen med Jens Thomissen af Daalsgaard, Bugge af Ogaard (Ouegaard), derefter 5 Væbnere og Jens Madsen i Udbyoffr, Jep Sommersen i Ajstrup, Bønder, Jens Jepsen af Demstrup og Las Jepsen i Als. Jens Jepsen var Erik Eriksen Gyldenstiernes Foged paa Demstrup²¹, derfor »af« i Modsætning til Bønderne »i« deres Hjembyer. Ved denne Lejlighed indværgede Jens Madtzen af Wisborg Gods i Als Sogn, og alle de fremmødte bor tæt ved, idet de 3 søndenfjords blot skulde over Fjorden ved Nød næs. Det falder lettest at tro, at Christen Krumpen har haft en Hovedgaard i Støvring i Himmerland, og maaske er det samme Hovedgaard, Jørgen Pedersen Krumpen har ejet.

Spørgsmaalet er nu, om Jørgen Pedersen Krumpen har ejet Skøttrup, inden han blev gift med Elene Jepsdatter ca. 1470. Jørgen Krumpens Fader, Peder Esbernsen, der sikkert ikke er identisk med den »beskedne Mand Peder Esbernsen i Selkær«, der nævnes 1455²², og som havde givet en Toft til Kastbjerg Kirke²³ (N. Djurs Herred), har næppe ejet Skøttrup, snarere har han boet i Roxiø eller S. Djurs

²⁰ Rep. II, 2078.

²¹ Rep. II, 2356.

²² Rep. II, 497.

²³ Rep. II, 4252.

Herred; men da Jørgen Krumpen dog i 1468 og 1469 gav Gods til Mariager Kloster og blev gift ind i Højadelen, kan han ikke have været en helt ringe Mand, og jeg mener, han har siddet paa Skøttrup inden sit Giftermaal.

En helt anden Ting, der støtter denne Teori, er følgende:

Ellen Jepsdatter bragte sin Mand meget Gods mellem Skøttrup og Mariager Fjord helt op til Hadsund. Men det vides, at Jep Axelsen til Støvringgaard var umyndiggjort²⁴ og en forsømmelig²⁵ Mand. Der var saa vild Uorden i det Gods, Jørgen Pedersen Krumpen overtog med sin Hustru, at han brugte Resten af sit Liv til Tingtrætter, medens der slet ikke var Strid om Skøttrups Tilliggende. ⁹/₄ 1556 rider Jørgens Søn, Marsk Otte Krumpen, Skøttrups Skel af²⁶, der var ingen Stridigheder, og Skellet laa omtrent, som det har ligget op til vore Dage.

Der er altsaa en afgørende Forskel i Besiddelsesforholdene mellem Skøttrup og Borgen Trudsholm med Gods, og derfor mener jeg, at Jørgen Pedersen Krumpen sad ordentligt og redeligt paa sin Hovedgaard i Skøttrup, da han hende Aar 1470 indgik sit fornemme Ægteskab.

Fru Elenes Arvegods.

Idet det fastholdes, at Skøttrupgaarden ejedes af Jørgen Krumpen, før han blev gift med Elene Jepsdatter Thott, skal der her redegøres for det Gods, Fru Elene bragte sin Mand.

Det var ikke let at begaa sig ved den Tid, Tyskerne (Holstenerne) huserede i Landet efter Kristoffer d. II's Af-sættelse. Drost Peder Vendelbo var Kristoffers tro Mand, indtil Kongen blev fordrevet, derefter tjente han Quisling-Kongen Valdemar, indtil Kristoffer kom tilbage, og endelig tjente han Valdemar Atterdag.

Ofte »betaler« det sig at følge med Strømmen, og Drost Peder var en mægtig Mand, og det vil sige, at han var rig

²⁴ D.A.A. XVII.

²⁵ Rep. II, 7248.

²⁶ Landarkivet, Olsens Samling.

paa Jordegods, som hans Søn Christian Vendelbo kunde tage i Arv og udvide.

Niels Bugge til Hald, Nørre Vosborg, Estrup, Spøttrup, Aastrup, Rolstrup, Lindholm og Støvringgaard var Tidens rigeste Mand. Ogsaa han havde vel forstaaet at udnytte de skiftende Tider og ladet sig belønne fra flere Sider. Niels Bugge blev først gift med en Datter af Palne Jonson til Støvringgaard og erhvervede saaledes denne Gaard ved hæderlig Arv. Anden Gang blev Niels Bugge gift med Drost Peders Datter Ingeborg, medens Christian Vendelbo blev gift med Niels Bugges Datter Elene.

Man maa sige, at disse to mægtige Mænd, Niels Bugge og Christian Vendelbo, var godt sammensvejsede. De ejede tilsammen hele Stykker af Landet og kunde nok brygge en skrap Drik for andre at nyde.

Christian Vendelbo og Elene Buggesdatter havde Datteren Else, der bragte Støvringgaard og andet Gods til sin Mand Axel Jepsen Thott, og deres Søn, Jep Axelsen, var en daarlig Administrator.

Foruden Kastbjerg Mølle hører den gamle Borg Trudsholm med opstuede Vandarealer og Landet herfra langs Fjorden til Hadsund til Christian Vendelbos Gods. Poul Stigsen af Hvide og hans Fader mageskiftede Aar 1398 en Gaard i Ajstrup Mark med Christian Vendelbo²⁷. Poul Stigsens Fader var Stig Andersen til Tordrup.

Hvid'erne har altsaa ogsaa haft Gods paa Egnen her. Nævnte Poul Stigsen havde en Broder, Markvard Stigsen, der ejede $\frac{1}{3}$ af Trudsholm Dam og Stejlbjærg, medens Poul Stigsens Datter, Birgitte Poulsdatter, bragte $\frac{1}{3}$ af Lystrup Skov og Lystrup Mark (som der senere høres meget om) til sin Mand Morten Jepsen Seefeld til Refnæs. Der maa altsaa være en Forbindelse mellem Hvideslægten og Christian Vendelbos Slægt, idet denne havde de $\frac{2}{3}$ Dele. Denne Forbindelse skal vist søges ved Marsk Stig Andersens Søns Giftermaal med Margrete Nielsdatter Lændi.

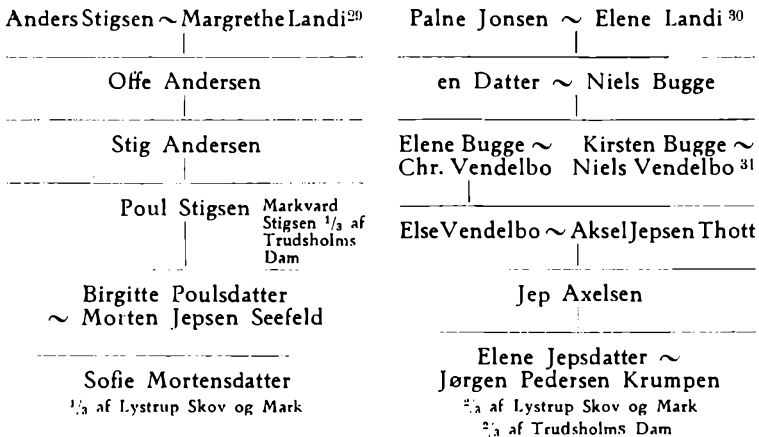
Niels Lændi var Ridder og Lensmand paa Ribehus og

²⁷ Rep. II, 5222.

*Otte Krumpen. Født ca. 1484, død 1569.
Ridder, Danmarks Riges Marsk.
Sejrede over Sten Sture d. Yngre ved Bogesund ¹⁰/₁ 1520.*

ejede blandt andet Gaarden Troldrup. Hans anden Datter Elene blev gift med Palne Jonsen Juul. I et Skøde af 1319 overdrages Troldrup til Palne Jonsen²⁸, som her benævnes af Støvringgaard (Palno Joansön de stifring). Paa den Tid har Palne Jonsen altsaa besiddet Støvringgaard, uden at man véd, om han tidligere har faaet den af Niels Lændi; men det er maaske usandsynligt. Derimod nævnes i Skødet, at Niels Lænde havde Gods ved Hald. Har Niels Lændi ogsaa ejet Gods mellem Skøttrup og Hadsund, kan dette gennem hans to Døtre tænkes at være overført dels til Hviderne og dels gennem Palne Jonsen og Niels Bugge til Vendelboerne ved de to Søstre Margrete og Elene Lændi:

De udviklede Arveforhold var Skyld i, at Jørgen Krumpen fik sig mangen et Ridt til Aastedsforretninger og Tingstævner. Det var med Hustruens Arvegoods, der var Vanskeligheder, ikke med Skøttrups Tilliggende.

Jørgen Pedersen Krumpen vilde have Orden i Sagerne. Det første, han foretager sig efter sit Giftermaal, er at bringe Orden i Hustruens skaanske Ejendomme, der var belaaente. Han sælger disse til Ridder Johan Oxe; men han aner ikke,

²³ Scriptorum rerum danicarum VI, Side 484.

²⁹ D.A.A. XV, 227.

³⁰ D.A.A. VII, 261.

³¹ Møllerup i Biografisk Leksikon 1ste Udg. »Vendelbo«.

om der er over 8 eller 9 Læster Korn i Jordrente. »Er der imidlertid over 9 Læster eller ved den Maade, da skal Hr. Johan ikke have Ret til det overskydende Gods«³².

Her begynder Jørgen Pedersen Krumpens slidsomme Liv. Nu var han gift ind i Højadelen. 1475 nævnes han første Gang »af« Skøttrup³³. Her boede han. Ude i Dalstrøget laa Ruinen Trudsholm og rundt omkring Gods uden Orden og Redelighed.

Fru Elenes Arv var i hvert Fald: 1) Borgruinen Trudsholm, 2) Sundkrog ved Hadsund, 3) $\frac{2}{3}$ af Lystrup Skov, 4) $\frac{2}{3}$ af Lystrup Mark, 5) Gaardsted og Toft i Ajstrup, 6) $\frac{2}{3}$ af Trudsholm Dam og Stejlbjærg, 7) Kastbjerg Mølle.

Aarene gik for Jørgen Krumpen. Elene Jepsdatter døde, og han blev gift med Anne Rosenkrantz. Men stadig vil Hr. Jørgen til Tings vedrørende sit Arvegods.

Herren tog hans Sjæl til sig i Begyndelsen af 1500 Tallet og endelig $\frac{6}{4}$ 1506 fik Fru Anne efter Kongens Brevs Lydelse sat Sten ved Gaardstedet i Ajstrup.

3 Sønner voksede op paa Skøttrup. Fru Elenes Jacob og Fru Annes Stygge og Otte.

Jacob (Jep) blev Magister, kgl. Sekretær, Rigsraad²⁴, (Lensmand paa Kalø?) Og de to sidste, der havde faaet Tidens allerbedste Uddannelse, greb ind i Danmarks Riges Historie.

Stedet og Bygningerne.

Da Jørgen Pedersen Krumpen ca. 1470 blev gift med Elene Jepsdatter Thott af Støvringgaard, boede de paa Skøttrupgaarden.

Denne Gaard havde gennem Tiderne haft Betydning ved sin Beliggenhed paa Forbindelsestangen mellem Vinbjergøen og Fastlandet og som Led i den gamle Fæstningsrække fra Skalsaaens Bue til Kattegat. Nordøst for Skøttrup laa paa samme Maade Trudsholm, netop hvor der var en brug-

³² Rep. II, 2787.

³³ D.M. VI, 104.

²⁴ D.A.A. XVII, 240.

bar Vejforbindelse fra Øst mod det ved Færgestedet Sundkrog liggende Hadsund. Paa en mindre Strækning i Trudsholms Plantage ser man saaledes 10 sideløbende Vejspor, der fortæller om ret kraftig Færdsel, og i Aaret 1521 afholdtes en Synsforretning ved »Gammel Trudsholm« for — »at granske og forfare, om den Hærstræde og Adelfar Vej, som Eiermændene i Gjerlev Herred havde nu nylig svoret derudover har været Adelfar Vej og Hærstræde af Arilds Tid³⁴«.

Synsforretningen gik i første Omgang de Eiermænd imod, thi midt over Vejen laa Grave, Volde og Dæmninger hørende til Ruinen, der kunde ikke være Vej, naar der laa en Borg over Vejen.

Den Dag i Dag finder Vejen frem hen over Vold og Grav, og naar det kunde finde Sted 1521, maa Fæstningsanlægget allerede den Gang have været i Forfald.

Den gamle Borg har haft en fortrinlig Beliggenhed, idet Omgivelserne let kunde sættes under Vand.

Det naturlige Afløb fra Trudsholms Mose har sikkert ligget vest for Borgen og denne dermed ligget i Udbyover eller Klattrup Sogn. Historikeren Aage Sørensen, Mellerup, siger: »Hvilken Gaard skulde ellers have bygget Klattrup Kirke?«

Efter Arkivar Svend Aakjær kan Trud være lig Vandrende eller Skelbæk³⁵. Trudsholm kan da have Navn efter Skelbækken mellem Skøttrup og Udbyover og Klattrup Sogne — Trudsholm = Skelbækkens Holm.

Eller ogsaa kan Navnet stamme fra Personnavnet Trud eller Truid. Amtmand M. H. Rosenørn er i sin med Indhold sprængfyldte Bog, Grev Gert og Niels Ebbesen, inde paa, at den mægtige jydsk Høvdingeslægt Thorgunnasønnerne har haft sin Hjemstavn langs den her i Indledningen paaviste strategiske Linie. En berømt Mand inden for Slægten var Trud Fagerskind, der skulde have givet

³⁴ J. S. IX, 10.

³⁵ Stednavne i Fjends Herred, Side 32.

Navn til Byen True³⁶ og Trudsholm, medens Trud Fager-skinds Fader Ulv gav Navn til Ulvholm. Om disse Forhold skriver Godsejer Aage Brask, der maaske selv er en Thorgunnasøn og rettelig burde hedde Aage Kristiansen ligesom sin Stamfader??, der værgede Erik Emune ved Øls Bro, følgende: »Rosenørn er selvfølgelig ude i de ubeviselige Gisningers Verden, naar han knytter Egnen omkring Svendstrup til Svend og Astrad Trundsens Slægt (Sønner af Truud Fagerskind); men der er endnu et Forhold, der stemmer godt nok med Formodningen om, at Slægten har haft Forbindelse med Svendstrupegnen, specielt Kjellerup.«³⁷

Her skal ikke fortsættes vedrørende disse Gisninger, men kun paavises, at Brask til Dels gaar ind for Rosenørns Teori — og saa endnu et Holdepunkt.

De voldsomme Kampe, der førtes mellem Kongsemnerne af Svend Estridsens Slægt, lærte man om i Skolen med Betagelse. Et Kongsemne bekæmpede et andet, fordi de begge vilde være Konger, og det forstod da ethvert Barn, maatte være det mest frydefulde i Verden og nok en Kamp værd.

Men saa ligetil var det nu ikke. Det var slet ikke saa mange Aarhundreder siden, Landet havde været opdelt i mindre Riger — Tjod —. Jyllands nordlige Sysler maa have været selvstændige Riger og ligeledes Fyn, Sjælland og Skaane, derfra sad der en god Del Lokalpatriotisme i de forskellige Landsdeles Beboere. Saxo fortæller saaledes under Kong Svend Eriksens og Kong Knud Magnussens Angreb paa Venderbyen Dubin:³⁸ »Rygboerne besluttede at yde de belejrede Bistand ved at gøre det af med den fjendtlige Flaade. De angreb Skaaningerne, der laa yderst, og nedhuggede næsten dem alle sammen. *Jyderne glædede sig over det Mandslæt*, der var blevet anrettet iblandt dem, thi de regnede dem ikke for Staldbrodre, fordi de ikke

³⁶ Rosenørn, 210.

³⁷ Kjellerup, 23.

³⁸ Saxo. Winkel Horns Oversættelser, XI Bog, Side 102.

havde samme Konge som de; de havde nemlig endnu ikke glemt Slaget ved Fodevig, og det Had, der nys havde været mellem dem, gjærede endnu i dem, saa vanskeligt er det for Folk, som bærer Nag til hinanden, at forliges, naar det gælder det almene Vel.« (Winkel Horn.)

Det har i langt mindre Grad været Kongerne og Kongsemnerne, der kæmpede, end de forskellige Landsdeles Stormandslægter.

Ved den Tid, her tales om, førte Hviderne an paa Sjælland og Thorgunnasønnerne i Jylland.

Erik Emune støttedes af Skaaningerne og Lollikerne og Niels af Resten af Landet, idet dog Thorgunnasønnen Kristian Svendsen havde gjort Oprør mod Kong Niels og med ham en Del af Jylland, da det kom til det afgørende Slag ved Fodevig 1134.

Hviderne maa antages at støtte Niels, medens Thorgunnasønnerne saa afgjort støttede Erik. De to første Ærkebisper i Lund var Thorgunnasønner; først med Absalon kom Hviderne frem til Hæderspladsen.

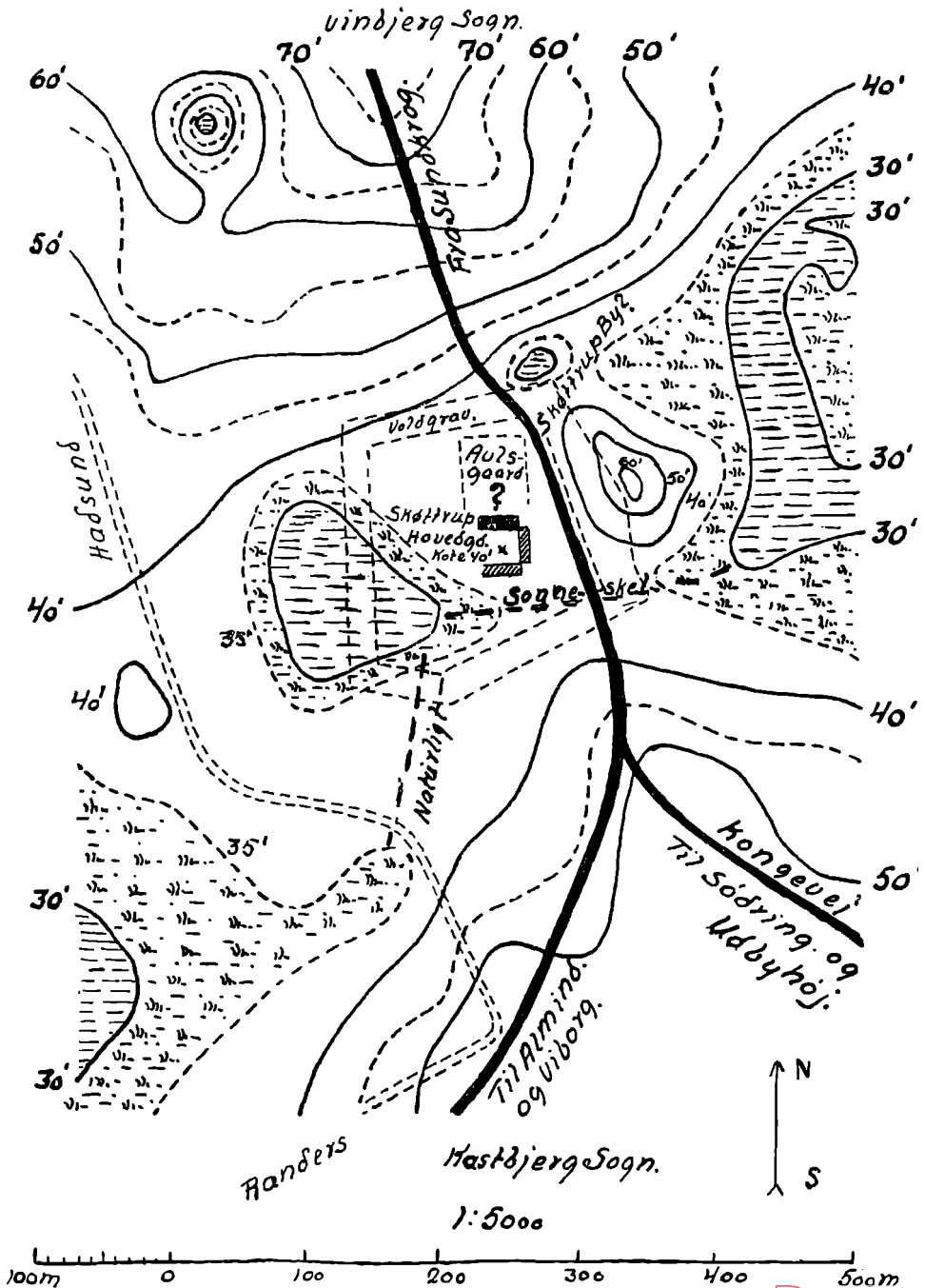
Under Kongerne Svend og Valdemars Kampe, hvor Thorgunnasønnerne støttede Sven og Hviderne Valdemar, førtes Kampen paa en saadan Maade, at man faar den Tro, at Thorgunnasønnerne hørte hjemme i Ommersyssel

Denne Slægt har haft overvældende politisk Betydning, saa stor, at dens Navne kan tænkes at leve paa Hjemstedsgnens Borge, og Trudsholm saaledes bære Navn efter en Trund eller Trud eller det nære Truid. Hjemstavnsforskeren Lektor Regnar Knudsen mener da ogsaa, at der er et Personnavn i Trudsholm.

Skottrup laa paa Vandskellet mellem Kastbjerg Mose og Trudsholms Mose og ved den bedste, naturlige Vej fra Østhimmerland til Viborgeggen. Denne Vej gik lige øst om det nuværende Trudsholms Voldsted (Plan 4), og derefter Nord op forbi Vindbjerggaard over Lystrup til Hadsund. En Strækning af denne Vej hedder endnu i Dag »den offentlige Vej«. Paa Jørgen Krumpens Tid hed den naturlige Vej — »den gamle Sundvej« — i Modsætning en ny

Plan 4.

Den naturlige Vej.

Sundvej³⁹, der antagelig har ligget, hvor den nuværende Landevej gaar.

Skøttrup laa lavt nær Grundvand. Under Otte Krumpen anlagdes det store Voldsted og Vejforholdene reguleredes.

Allerede R. M. Rosenørn har forstaaet, at Trudsholm og Skøttrup var to helt forskellige Gaarde og henviser til det nævnte Ridemandsbrev af $\frac{9}{4}$ 1556 (Plan 2). Skøttrups Grænser rides af mod Syd, Vest og Nord, og her ude mod Nord meddeles det, at man satte en Sten mod Vejene til Skøttrup og senere en anden Sten mod Vejene til Trudsholm. Skellet er omtrent det samme som op til vor Tid. Vejen til Skøttrup er stadig Markvej her paa Gaarden og kaldes Tingvejen, medens Vejen til Trudsholm er de tidligere nævnte Vejspor inde i Skoven. Skøttrups Skel mod Øst mod Trudsholm rides ikke af, kun nævnes Fuglsøbækken — »Skelbækken«.

I nævnte Ridemandsbrev hedder det:

»Efter Kongelige Majestæts vor aller naadigste Herres Befaling være vi forsamlede Sandemænd udi Jellow (Gjerlev) Herred paa efterskrevne Markskel, som vi skulde gøre, efter som de var lovlig opkrævet hertil af ærlig og velbyrdige Mand og strenge Ridder Her Ottho Krompen till Skøttrup, Høvedsmand paa Hald og Danmarks Riges Marsk, som var mellem Skøttrup och Aistrup, mellem Skøttrup og Nebstrup, mellem Skøttrup og Kasebierre (Kastbjerg) o. s. v.«

For dem, der er lokal kendt, er der herefter ingen Tvivl om, hvor Skøttrup laa; men bag paa Brevet er skrevet:

»Ridemandsbrev vedrørende Indstevning imellem Skøtterup, Aistrup, Kastbjerg og Nebstrup Marker. Dette er det rette Skelbrev mellem Astrop, Nebstorp, Kaszbierre och Truszholm.« (I Afskriften af Brevet staar »Truszholen«, men det maa være en Skrivefejl.)

Før 9. April 1556 har der ikke været Tale om at kalde

³⁹ Rep. II, 4256.

Skøttrup for Trudsholm. Naar der er skrevet bag paa Brevet er ikke godt at vide; men da skrives der Trudsholm, da var Navneskiftet ved at ske.

Fra tidlig Middelalder vides om det gamle Trudsholm, at en Mand — Mogens Jensen (Seefeld?)⁴⁰ — havde givet Christian Vendelbo Brev paa Trudsholm Slot, hvis Christian kunde fri ham af et Fangenskab.⁴¹ Hvordan det siden gik Mogens Jensen, vides ikke, men d. 22. Juli 1387 gjorde Hr. Christian paa Viborg Landsting Krav paa Trudsholm — »og foreviste han sine Breve paa Trudsholm Slot, og hørte de nærværende ej, at nogen modsagde dem, endskønt han 3 Gange efter Landets Lov opfordrede dem dertil«. ⁴²

Slottet har ligget paa et Voldsted med bred Grav udenom. Man ser endvidere en lille Holm, ogsaa med Grav om, hvor antagelig Porttaarnet har staaet. Syd herfor vidner Mængder af Mursten i Pløjelaget om Avlsgaardens eller den ydre Borggaards Plads. Det hele har været omgivet af Vand. En Dæmning, der endnu ses, fører mod Øst til Stejlbjærget og en smal Landtange satte Holmen i Forbindelse med Land mod Nord. (Plan 5.)

I Aaret 2 $\frac{1}{3}$ 1481 var der en Synsforretning ved »Trutzholm« østen ved Stegelbjærget ved det Dige næst østen forskrevne Borge«. ⁴³ Og 2 $\frac{2}{7}$ 1481 vidnede 12 Dannemænd paa Kastbjerg Kirkegaard: »— paa den nørre Side ved Stejlbjærg har de haft en Fiskedam til Trudtzholm, der Trudtzholm var bygget den Tid fornævnte Fiskedam har været ved Magt har alle den Nørre Side være omflydt. — Item vidnede fornævnte Mænd, at den Tid Trutzholm var bygget undlivede de »udedes men« de af Trutzholm paa fornævnte Bjærg —«⁴⁴.

Dette Sted kan kun forstaas saaledes, at Borgen og Fiskedammen ikke mere var ved Magt. Men man mindedes den Tid, da Borgen var bygget.

⁴⁰ Fra Himmerland og Kjær Herred V, 180.

⁴¹ Rep. I, 3319.

⁴² Rep. I, 3592.

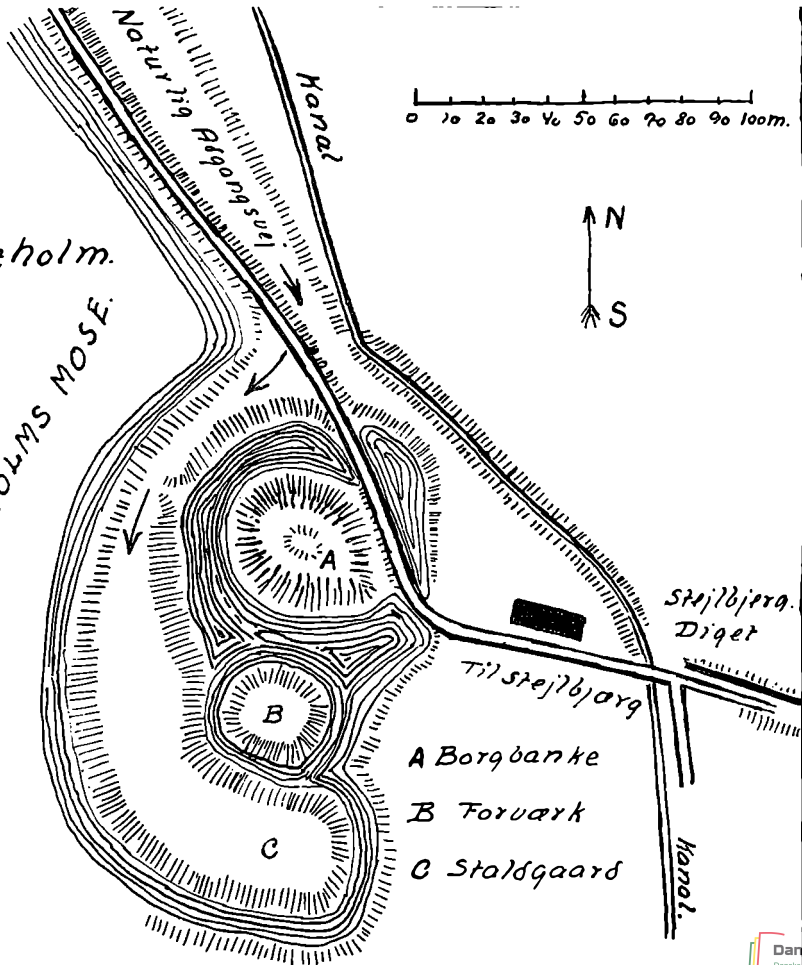
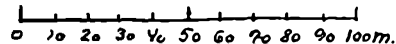
⁴³ Rep. II, 4867.

⁴⁴ Rep. II, 4894.

Plan 5

Guriam Thrutzholm.

TRUDSHOLMS MOSE.

Croquis 1946.

Der fortælles, at Dronning Margrethe havde ødelagt Borgen; men det er næppe troligt. I saa Tilfælde skulde Borgen være lagt øde før 1412. Snarere er den efterhaanden lidet anvendelige Røverborg med Fiskedam og Diger gaet helt i Forfald i den forsømmelige Jep Axelsens Ejertid.

Paa Borgruinen kunde Jørgen Krumpen ikke indføre sin fornemme Hustru. Sköttrup var deres Hjem. Men hvordan saa der ud her?

Den $\frac{1}{6}$ 1483 deltog — »Nis Brat i Sköttrup og Mykel Matssen samme Sted« — i en Synsforretning paa Aistrup Mark.⁴⁵ Jeg mener, det her drejer sig om bosiddende Mænd i Sköttrup By, og i saa Fald har Jørgen Krumpen boet paa Væbnergaarden i den lille Torpby, som faa Aar senere er nedlagt — opslugt af Væbnergaarden. Noget helt bestemt kan ikke siges, men allerede 1475⁴⁶ og $\frac{2}{7}$ 1478⁴⁷ hedder det Jøren Krompen af Sköttrup og ligeledes $\frac{1}{5}$ 86 — »af Skitterop⁴⁸ og $\frac{6}{4}$ 1506 —» velbyrdige Fru Anne Krompens af Skyttrop.⁴⁹ Som nævnt i det omtalte Ridemandsbrev hedder det 1556 Otto Krumpen til Sköttrup, og 1558 hedder det Otte Krumpen til Trudsholm.⁵⁰ M. H. Rosenørn skriver om Ridemandsbrevet:⁵¹

»— Hr. Otto Krumpen ejede saavel Enemærket Trudsholm, som i al Fald Hovedgaarden i Sköttrup, hvor der dog ogsaa senere nævnes enkelte Bøndergaarde«.

Hvor disse Bøndergaarde nævnes, véd jeg ikke; men en mulig By har sikkert været nedlagt i Begyndelsen af 1500 Tallet.

Det nuværende Trudsholm, der jo ligger, hvor Sköttrup laa, bestaar af en Hovedbygning — Nord—Syd — med en Nordfløj og en Sydfløj samt Avlsgaarden vestfor Hovedbygningen. Hovedbygningen bærer Aarstallet 1651. Den

⁴⁵ Rep. II, 5249.

⁴⁶ D M. VI, 104.

⁴⁷ Rep. II, 4256.

⁴⁸ Rep. II, 5884.

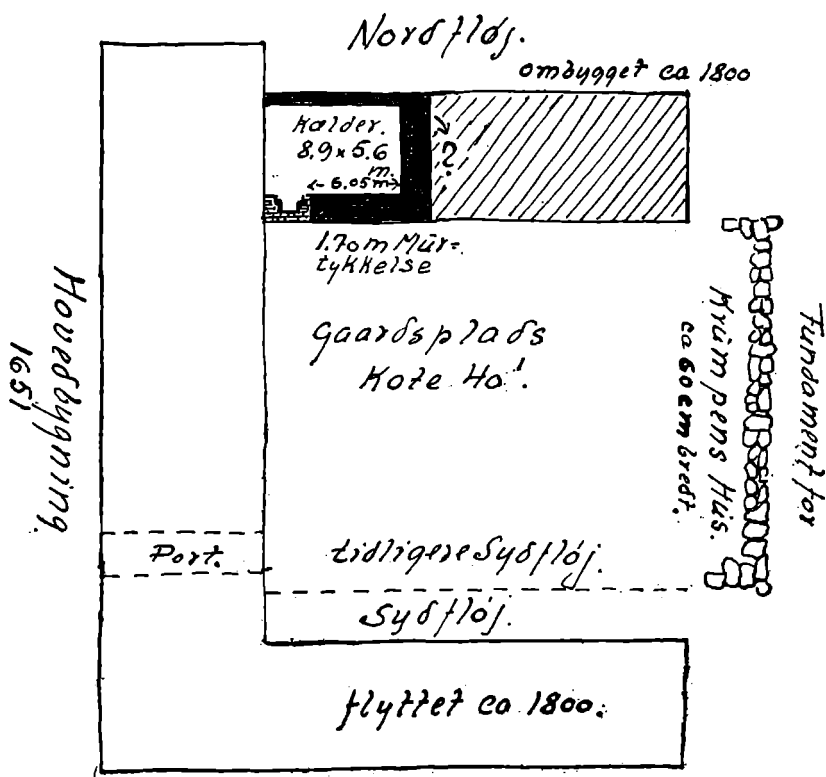
⁴⁹ Rep. II, 10586.

⁵⁰ J. S. II, I, 310.

⁵¹ J. S. I, 9, 12.

søndre Sidefløj er fra ca. 1800 (nogle Sten er stemplet F. v. A. 18..). Den nordre Fløj er af Bindingsværk i to Etager. Mod Syd er dog Sydsiden i Stueetagen undermuret med Sten. Det er en meget gammel Bygning. Der er Kælder under Vestenden af Bygningen.

Denne Kælders Øst- og Sydmure svarer slet ikke til det Hus, de bærer. Murene er af svær Kamp i Kalkmørtel, og Tanken maa føres hen paa Fundamenter for et Taarn. Har der i Skøttrup By ligget en Fæstning, er det ikke over-

 Kampstensmür.

 Mørkestensmür.

Plan 6.

raskende, her hvor den naturlige Vej fra Nord til Syd gaar over det eneste Sted, hvor man helt mageligt og »tørskoet« kan komme over Linien Skalsaaen—Mariager Fjord.

Det er heller ikke usædvanligt, at netop en Torp-by, der er anlagt ved en Vejoverføring, bliver til en Hovedgaard. Foruden Skøttrup har vi op ad Kastbjerg Aa Hovedgaarden Kvortrup ved Overgangen ved Ny Mølle og Kjellerup ved Kjellerup Mølle og Pyt Mølle. Der er ikke noget mærkeligt i, at man, naar man anlagde en Udflytterby, netop lagde den, hvor Vejen var fast bundet til et Vadedsted eller naturlig Overføring, og der er heller ikke noget mærkeligt i, at netop en Del af disse Torpbyer paa Grund af Beliggenheden blev til stærke Borge. Et andet Eksempel herpaa er Villestrup. Denne Følge af Vejnettets stigende Betydning svarer til vore Dages Stationsbyer ved Banerne.

Det ældste Skøttrup synes at have været en Borg af Taarntype. Oftest ligger disse Fæstningstaarne paa en Holm, hvad der næppe har været Tilfældet her; men Fundamenter for en Bygning »Krumpens Hus«, der senere omtales, viser, at Gaardpladsniveauet har været omtrent som nu, og det har da været let at skaffe Vand i en Grav omkring Taarnet.

Paa Jørgen Krumpens Tid maa der have været klart Vand ved Kote 30—31 Fod og blød Bund ved Kote ca. 35 Fod. Gaardspladsen ligger i Kote 40 Fod. Graven skulde altsaa være ca. 10 Fod dyb for at have Vand.

Hovedbygningen paa Trudsholm bestaar af et meget stort Stuehus, der bærer Aarstallet 1651, samt to Sidefløje, mod Øst ud mod Haven har ligget en fjerde Fløj, saa Borggaarden har været lukket. Fundamentet fra Østmuren af denne Fløj ligger i den nuværende Have, og det er denne Fløj, der hed »Krumpens Hus«.

Fundamentet for det ældste Byggeri paa Spøttrup ses i Kælderen under Nordfløjen (Plan 6). Sydmuren for denne Kælder er 1,70 m, medens Østmurens Tykkelse endnu ikke er konstateret, men to udspærede Huller i den tyder paa, at den er af samme Tykkelse som Sydmuren. Kælderens

Nordmur er der ikke noget mærkeligt ved, men Syd- og antagelig Østmurens Sværhed staar slet ikke i rimeligt Forhold til det gamle Hus, der er rejst paa disse Fundamenter. Vilde man blot have bygget en Kælder og i den Anledning ødslet bravt med Byggematerialerne, vilde Kælderens Nordvæg naturligvis have været af samme Dimension. Den oprindelige 4. Væg mod Vest eksisterer ikke mere, idet Kælderen ved Munkestensmur er forlænget mod Vest, og den nuværende Vestside er Fundamentet for det store Hus fra 1651.

Disse Kældervægge bestaar af raa Kampesten i Kalkmørtel og er næsten favntykke og kan have været Fundamenter for en Bygning af sværeste Art. Underbunden er Sand.

Som vist paa Tegningen er Kælderens Sydmur forlænget med 2,85 m Mur hen til den nuværende Hovedbygning. Fra Hjørnet til Forlængelsen er 6 m og Taarnets udvendige Maal har altsaa været ca. $6,00 + 1,70 \text{ m} = 7,70 \text{ m}$, da Kvadratet vel har været den almindeligste Figur.

Men saadan et Taarn, hvor man tilbragte Livet i Halvmørke kravlende op og ned ad Trapper og Stiger, medens Økonomihusene antagelig har været smaa Bindingsværkshuse udenfor Taarngraven, var ingen tilfredsstillende Bolig for en Adelsmand, gift med en Thott og senere med en Rosenkrantz. Der maatte en bedre Bolig til. Jeg mener, »Krumpens Hus« maa være bygget af Jørgen Krumpen ved den Tid, han blev gift, altsaa ca. 1470. Af Fundamentet fremgaar det, at det har været en lettere Bygning, antagelig Bindingsværk.

Om dette Hus skriver salig Lærer Mortensen (fra ?) i en Artikel om Trudsholm, kommenteret af M. H. Rosenørn i — Jydske Samlinger 1. Række, Bd. IX, Side 4:

»— At Otto Krumpen har bygget paa Trudsholm er vist; thi i Slutningen af forrige Aarhundrede (1700 Tallet) nedbrød man der et Huus, som har været indrettet til Beboelse og udgjort den fjerde Fløj i den nuværende

Hovedbygning; dette Huus kaldtes Krumpens Huus, sagdes at være bygget af ham, og at det var den rette Krumpen, synes at fremgaa deraf, at det tillige fortælles, at hans Broder ligger begravet i Mariager Kirke, hvilket jo har sin Rigtighed.«

Mortensen slutter altsaa, at det er Otte Krumpen, der har bygget denne Østfløj; men det er nu mest sandsynligt, at det er Faderen. Det maa være Otte Krumpen, der som Rigets Marsk har anlagt den svære Befæstning om Skøttrup; men Syd volden mangler, saa Fæstningsanlægget er ikke afsluttet. Som ung maa Otte Krumpen, som det var Skik blandt unge Adelsmænd, være uddannet i Udlandet, ellers kunde han ikke ganske ung, som han var, faa overdraget Stillingen som Marsk under Felittoget mod Sverrig 1520. Derefter var han Lensmand paa Tranekær, Fange i Tyskland og siden Lensmand paa Hald til sin Død, saa han har ikke opholdt sig meget paa Skøttrup, og havde han bygget, havde det nok været et Stenhus; men dertil er Fundamentet for ringe.

Thorgunnasonnernes Slægt blomstrede i Tidsrummet Aar 1000—ca. 1150. Tror man, at denne Slægt var i Besiddelse af vigtige Dele af Ommersyssel, og tror man, at det gamle Trudsholm har Navn efter en af Slægtens store Mænd, er det rimeligt at tro, at Skøttrups Borgtaarn sammen med Fæstningen Trudsholm har været i forsvarsdygtig Stand ca. 1150, og byggede Jørgen Krumpen først sit Hus ca. 1470, kan der været foregaaet mange Ting paa Skøttrups Grund i disse ca. 300 Aar. Rimeligst er det at tro, at der i Tilslutning til Taarnet har været bygget et Bindingsværkhus, hvor den nuværende Nordfløj ligger. I Tidernes Løb blev af Taarnet kun Kælderen igen, og tilsidst laa Krumpens Hus med en Nordfløj og en Sydfløj som en passende Bolig for en Adelsmand, indtil Kjeld Krag, en kognatisk Efterkommer, 1651 afsluttede Bygningen af den nuværende Hovedbygning.

En Række Kampesten udmuret med Kalk og Rester af Munkesten og Teglsten er, hvad der er igen af Krumpens

Hus, hvor Børnene Jacob og Stygge, Otte, Johanne og Birgitte levede deres Barndom. Her levede Jørgen Pedersen Krumpen sit slidsomme Liv. Af de Sager, der kendes, vil: 1) Sundkrog, 2) Lystrup Skov, 3) Lystrup Mark, 4) Gaardsted og Toft i Ajstrup, 5) Trudsholm Dam, 6) Kastbjerg Mølle blive behandlet Sag for Sag.

En Herre farer paa hovedløs Hest gennem Havkærskov (Gaardsted og Toft i Ajstrup), fordi Skoven blev ranet fra Byen Ajstrup⁵². Er det Hr. Jørgen, der i en Tid, hvor man regnedes efter det Gods og Guld, man besad, der gik for haardt frem for at naa sin Ret. Jørgen Krumpens Børn med Anne Rosenkrantz naaede saa vidt, som han kunde ønske og drømme om; men saa kom Reformationsrøret og sønderrev Bygværket.

Eftertiden har dømt Stygge og Otte Krumpen haardt, indtil Thit Jensen har vendt op og ned paa de historiske Kendsgerninger. For en Forfatter kan det maaske være interessant at gøre en Biskop med sin Tids Lyder til en Helgen; men det virker ret uforstaaende at gøre den Mand — Jørgen Krumpen —, der hele sit Liv samlede Gods, til en Mand, der bortødslede sit Gods til Kirken, og hvorfor gøre et Par Helbrødre til Halvbrødre og Gang paa Gang omtalte deres Vaaben som en Murkrone.

Naturligvis lyder det bedre, naar Forfatterinden lader sin tæringssyge Anne Rosenkrantz sige til den lille Stygge:

»Dit Vaaben er en Murkrone, min Dreng, vil du love mig at vorde en Krone paa dit Lands Mure«,⁵³ end hvis Fru Anne sagde:

»Dit Vaaben er et Møllehjul, min Dreng, vil du love mig at vorde et Hjul i dit Lands Mølle«; men alligevel.

Forfatterinden fortalte ogsaa, at Krumpnerne var af Hvideæt:

»Falder Otte i Krigen, er Hvidernes berømte Saga gravlagt med den sidste Vaabenbærer.«⁵⁴.

⁵² Gravlund. Herredsbogen, Jylland, Side 234.

⁵³ Stygge Krumpen, 13. Opl., Side 33.

⁵⁴ Stygge Krumpen, 13. Opl., Side 25.

Det er urigtigt, der kendes ingen Forbindelse mellem Hviderne og Krumpnerne. Den sidste Hvide af Mandstammen, Otte Stigsen, levede endnu 1567⁵⁵, og den Krig, Otte skulde deltage i, var 1520.

Nu kan man vel sige, at man ikke skal hænge sig i Smaating; men det er Romanen, Folk læser, og i den Anledning faar man i Mariager Kirke at vide, at Stygge og Otte var Halvbrødre, skønt begges Ligsten bærer Rosenkrantzernes Vaaben, som mødrene Vaaben.

Men ellers er Krumpenslægtens to Spidser, Bispen og Marsken, hudflettet af Eftertiden. I Biografisk Leksikon, 1. Udgave, har Mollerup rejst Marsken en Skamstøtte, og i Værket — Danske Slotte og Herregaarde — i Artiklen om Trudsholm har Arkivar C. Rise Hansen brugt Mollerups Monografi med Tilsætning af skarp Sauce; men herom senere.

To af Krumpenslægten, Mette og Birgitte, blev Abbedisser i Brigitinerklostret i Mariager, og de Krumpner blev begravet i Klosterkirken. Eftertiden har ogsaa handlet haardt med disse Begravelser.

I Danske Herregaarde ved 1920⁵⁶ — skriver salig Provst Alex. Rasmussen om Otte Krumpen:

»Rigmarsken lagdes i Graven som den sidste af Ætten, og den endnu i Kirken bevarede indemurede Sten med Indskriften: »Her ligger thii Krumpen Slecht« danner ligesom Seglet under deres afsluttede Historie.«

Fortsættes.

⁵⁵ D.A.A. XV, 232.

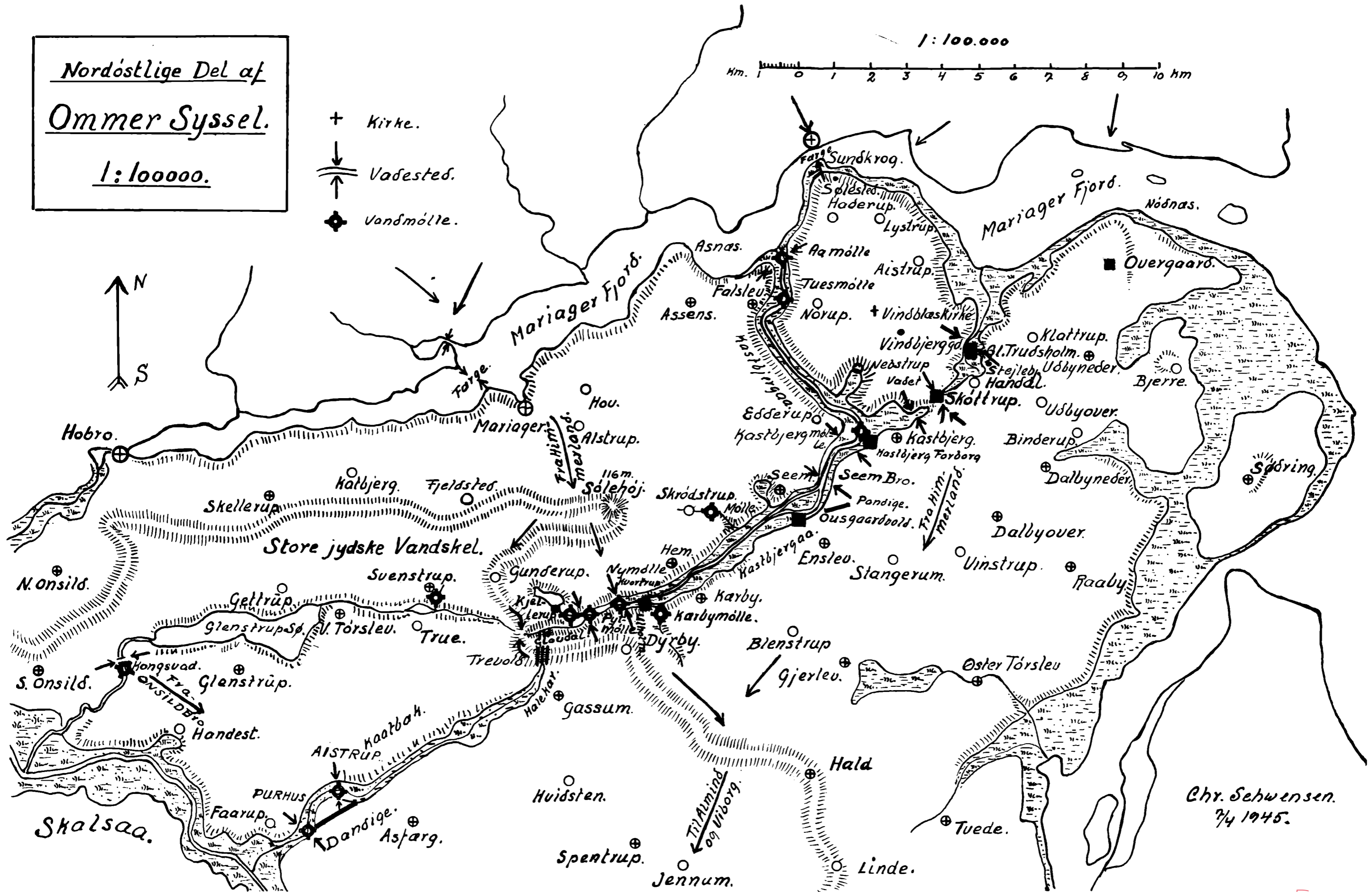
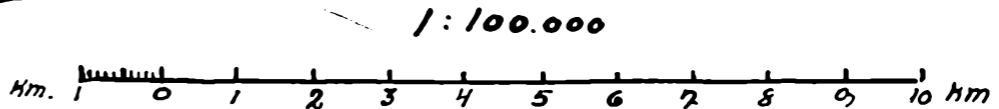
⁵⁶ Artiklen om Trudsholm.

⁵⁷ Den Side 44 nævnte Christen Mortensen var født i Havndal 3. Juli 1823, Lærer i Udbyover, Kjærby og Grønbæk, † i Aarhus d. 2. Novbr. 1903; jvnf. Fra Randers Amt 1929, Side 57—58.

Skriftudvalget.

Nordøstlige Del af
Ommer Syssel.
 1:100000.

- + Kirke.
- ↓ Vadested.
- ⊕ Vandmølle.

Chr. Schwensen.
 7/4 1945.

MARIE GRUBBES SVOGER SOM VOLDSMAND PAA HENDES GAARD TRINDERUP

Af Aage Brask.

I ca. 12 Aar indtil 1685 havde Marie Grubbe og hendes anden Mand Palle Dyre Bopæl paa Hovedgaarden Trinderup ved Hobro. Denne Gaard, der i 1656 var erhvervet af Marie Grubbes Fader, den rige Erik Grubbe til Tjele, angives i Almindelighed sammen med den nærliggende Nørbegsgaard at være afstaaet af ham som Medgift til Datteren for at bøde lidt paa hendes mindre gode Rygte efter det uheldige Giftermaal med Kongesønnen Ulrik Frederik Gyldenløve, saa at hun kunde blive afsat til den jævne Adelsmand Palle Dyre. Det var imidlertid ikke ved dette Ægteskab, at Marie Grubbe kom i Besiddelse af de to Ejendomme, men allerede da hun blev gift med Gyldenløve, hvilket ses af en Indberetning af $3\frac{1}{8}$ 1662 om »Jægermester Gyldenløves Gods« (D. Kanc.), hvori det hedder:

»Noch tillkommer forte min Herre med hans kiere Velb. Frue det effterschreffuene Strøegods, nemlig:

Thrinderup Hoffuedgaard, som nu i Fiendens Tid bleff affbrendt, beregnet for Htk. 19 Tdr.

Nørbegsgaard thaxerit for 16 Tdr. Htk.«

Marie Grubbes Ægteskabsforhold var, som det vil være de fleste bekendt, ret forkvaklede, og hendes Familieforhold var heller ikke ganske almindelige. Moderen Maren Juul døde tidligt efter at have født Erik Grubbe 2 Døtre, Anne Marie (Maren) og Marie; senere tog Erik Grubbe en ufri Kvinde Anne Jensdatter i Huset og fik med hende

en Datter Anne, som han i 1673 lyste i Kuld og Køn uden Tvivl i Anledning af hendes forestaaende Giftermaal. Det var da heller ikke en ung Mand af ufri Stand eller af Lavadelen, der blev fundet til hende, hun fik en ung Mand af fornem Adel, af Ulfeldternes berømte Slægt, Frederik Ulrik Ulfeldt, Søn af Hr. Flemming Ulfeldt til Orebygaard og Brodersøn af den bekendte Korfits Ulfeldt. Medens Marie Grubbes Forhold til Helsøsteren Anne Maries første Mand Stygge Høg skal have været saa godt, at det blev for intimt, fik hun og Palle Dyre en Række Stridigheder med Ægtefælle Nr. 2, Jørgen Arenfeldt til Rugaard, og som det nærmere skal vises, kan Svogeren Ulfeldt heller ikke være kommet godt ud af det med Ægteparret paa Trinderup. I begge disse Tilfælde har det sikkert været modstridende økonomiske Interesser, der har gjort Udslaget; den gamle Erik Grubbes Penge gav i det hele Anledning til mange Stridigheder, jfr. nærmere Severin Kjærs Bog om ham og hans 3 Døtre.

Frederik Ulrik Ulfeldt, der havde faaet militær Uddannelse uden dog at naa videre frem og ogsaa havde gjort Tjeneste som Hofjunker, hørte til den store Del af Datidens Adel, som ikke forstod at holde paa Pengene, og hans 2 Giftermaal har sikkert i høj Grad været bestemt af økonomiske Hensyn. Det var formentlig hans første Ægteskab med Anne Grubbe, der satte ham i Stand til 1679 — iøvrigt samme Aar, som Hustruen døde — at erhverve Hammergaard i Hammer Sogn, ligesom det var Svigermoderen, den husholderiske Anne Jensdatter, der 1685 overdrog ham Nørgaard i Salling. Med sin anden Hustru Anne Magdalene Kruse kom han i Besiddelse af Holris i Hersom Sogn, men trods de gode Giftermaal gik det daarligt for ham; da han døde i 1699, maatte Enken og Børnene fragaa Arv og Gæld efter ham.

Den 17. Februar 1685 aflagde Frederik Ulrik Ulfeldt et Besøg paa Trinderup, hvor Marie Grubbe da var alene hjemme med Gaardens Folk; maaske var Palle Dyre paa Tjele, hvorom der kort Tid i Forvejen var afsluttet For-

pagtningskontrakt mellem Erik Grubbe og Ægteparret paa Trinderup. Det var ikke en almindelig venskabelig Visit, Ulfeldts Optræden var af en saadan Art, at Gaardens Folk fandt det rettest at nægte Fruen hjemme for ham. Der blev i Anledning af dette Besøg den 7. Marts s. A. ved Onsild Herreds Ret optaget et Tingsvidne, og vi maa hellere lade dette beskrive, hvorledes Besøget forløb.

Onsild Herreds Tingbog 1684—87 fol. 84 b.

Løfverdagen d. 7. Marti A ^o1685.

»Høyædle och Velb. Palle Dyre till Trinderup — 1 Siønsvinde, hands Fuldmectig velfornehme Michel Thommesøn paa Tiell, som her i Dag beviste ved Christen Lauridsøn i Horrenumb och Vellum Christenssøn ibm., som affhiemlede ved Æd effter Lofuen, at di i Onsdag sidst forleden — 14 Dage loullig till i Dag hidstefnet Høyædle och Velb. Friederich Uldrich Ulfeld till Huolriis, saa vell som hans Tiener Ifuer Pedersen for Siønsvinde och andre loullig Vinder at paahørre angaaende et Slagsmall och andre Udførmelse, som dend goede Mand med hans Tienner paa Trinderup Gaard d. 12. Febr. om Aftenen nest tillforren begich. Och talte de med en af dend goede Mand's Tienner ved Nafn Christen Kudsch saa vell som en anden Karell nafnlig Anders Pofuelsøn, och bad dennem di ville laede dend goede Mand sampt hans Tienner for^{ne} Ifuer Pedersøn dett vide. Och saa fremstod effterschrefne Siøns mænd for Retten, nemblig Anders Jenssøn och Mourids Thommassøn af Horrenumb, som aflagde deeris Siøen ved høiste Æd og opragte Finger effter Lofuen, at di d. 18. Feb. nest afvigt waar Siøen till Claus Lauridsøn Ladefogit paa Thrinderup Gaard, och da saae och siønnet di, at hand ofuen i hans Hofuet havde et hugen blodig Saaer saa vell som i den venster Haandlede ved Knuchelen hafde hand et hugen og blodig Saaer, huilche di saaledes affhiemlede for et fuld Siøen, och hand for dennem gaf Klage paa Hans Velbyrdighed Friederich Uldrich Ulfæld for samme Schaa-de och Hug, som for^{ne} Claus Lauridsøn och her i Dag for Retten fremstod och frembviste.

Och saa fremstod Vindispersonner, nembl. Claus Danielson, Velb. Palle Dyris egen Thienner och vandt ved Æd med opragte Fingere efter Lofuen, at hand d. 17. Febr. nest tilforen om Aftenen ved 11 Slet saa och hørde, at da kom Velb. Friederich Uldrich Ulfælds Tienner ved Nafn Ifuer Pederson ridendes till Kiøchendørren paa Trinderup och sagde till for^{ne} Claus Danielson: »Ist deine Her Hiemme«, huortill hand suarede: »Ney, du vest vell, huor hand ehr«. Sporte saa igien med di Ord: »Eist der Fuldmechtige hiemme«, huortill Claus Danielson suarede: »Ney«. Saa sporte for^{ne} Claus Danielson hannem ad, huorfor hand snachede Thydsch. Da sagde bene Ifuer Pederson: »Lass denn opkomme till min Herre«. Da spurde Claus Danielson: »Huor ehr du Herre,« huortill hand suarede: »Her ehr hand ope« och saa kom Folchen af Borgerstuen och sporte huem der vaar, huortill Claus Danielson svarede: »Det ehr Ifuer Pedersson, Velb. Friderich Uldrich Ulfelds Tienner och siger, at hans Herre holder his ope i Gaarden«, och bad saa Ladefogeden Claus Lauridsøn gaee op til hannem. Saa gich Claus Danielson ind till Fruen och sagde, at Velb. Friederich Uldrich Ulfæld vaar der i Gaarden, och da hand igien fra Fruen udkom, kom for^{ne} Ladefogedt igien och klagede sig, at velbem^m Velb. Friederich Uldrich Ulfæld hannem hafde slagen och hugen och hafde Schaade i Hofuedet och i hans venster Haandled. Noch for Retten fremkom Claus Lauridsøn Ladefogit paa Thrinderup och i lige maader ved Æd och opragte Fingere effter Lofuen vandt, at sidst forleden d. 17. Feb. om Afftenen ved 10 Slett da kom Claus Danielson till hannem ved Borgerstuedørren paa Thrinderup och sagde : »Her rider Ulfælds Dreng och siger, at hans Herre, Velb. Friederich Uldrich Ulfæld holder op i Gaarden, gaaer op och thaller med hannem«. Och gich saa derop till velbeme^m dend goede Mand, som der holt paa sin Hæst norden Lyngstachen der i Garden, och bad velbeme^m den goede Mand verre vellkommen. Med det samme hug velbeme^m Friederich Uldrich Ulfæld till hannem i Hofuedet med en dragen Karde, hand hafde i Handen, och

spurte tillige, om Fruen vaar hiemme, hvortill Laedefogeden suarede »Ney«. Blef saa dend goede Mand ved och slog hannem i Hofuedet och hug hannem i den venster Arem och slog hannem andersteds paa Kropen, huor hand kunde ramme, saa at hand fich Schade och blodig Saaer i Hofuedet, paa dend venster Haandlede. Och imedelertid hand saa hug och slog hannem, sagde hand: »Det schall du hafue for din Hosbunds Schyld, och huis hand vaar hiemme schulle hand hafue thi Gange saa megit, det Diefulen schulle besette hannem och Eders Hiertter, I Hunde henger tillsammen«. Sporte saa Ladefogeden, hui den goede Mand iche ville hørre sig till Rette, huor det vaar fatt, hand hug saadan hen med hannem. Da suarede Velb. dend goede Mand fremdellis: »Det schall du hafue for din Hosbunds Schyld«. Och da Ladefogeden fornamb, hand saaledis vaar hugen, och det gjorde Vee, undvigede hand fra hannem och hørde endda, at velbe^{me} dend goede Mand blev ved med Schienden, Banden och Thruen och det saa ifuerigt, at hand det iche kunde forstaae och merche Ord effter anden, mens gich ind til Fruen och fortalte Fruen, huorledis till vaar gaaen. Och nu her for Retten stod for^{ne} Laadefoget Claus Lauridsøn och ved Æd effter Lofuen fuldkommelig sigtet og beschylte meerebe^{me} Velb. Friederich Uldrich Ulfæld for ofuen be^{me} Schaade och Saarmall.

Endnu fremkom och vandt Jens Jenssøn Røgter paa Thrinderup och Jens Pederssøn ochsaa Røgter sammesteds och vandt ved Æd och opragte Finger effter Lofuen, at di saae och hørde i alle Maader passerret med Ladefogeden Claus Lauridsøn, som foreschrefuet staar och end ydermere vandt, at effter Ladefogden vaar viget fra velbe^{me} Velb. Friederich Uldrich Ulfæld och hafde faet omvunden Hug och Slag, da robte Velbe. dend goede Mand till sin Thienner: »Schiud ham som en Hund« och red saa op mod Enden af Laehuset, och blef saa schudt thuende Schud, och saa red di bort, och imer blef ved at schielde och thruen, idet di bort red.

Huor effter beme Michell Thomassøn paa velbeme Velb. Palle Dyris Vegne vaar Thingsvinder begierendes.«

Thingsvidnet giver os et ret godt Indtryk af, hvad et uheldigt Eksempel af Adelen — »den gode Mand« Ulfeldt — paa den Tid mente at kunne tillade sig.

Ganske interessant er det iøvrigt ogsaa at mærke den Uvilje, det vakte hos Gaardens Folk, at Ulfeldts Tjener vilde dupere dem ved at »snakke Tysk«. De har haft den naturlige Følelse, at blandt Danske i Danmark var Dansk det rette Sprog.

Det kan maaske have Interesse at oplyse, at Trinderup ogsaa senere har haft uvelkomment Besøg af en Adelsmand, der havde Familieforbindelse med Marie Grubbe. Onsild Herreds Tingbøger viser, at den ilde berygtede tidligere Ejer af Mejlgaard og Nøragergaard Adam Ernst Pentz, med hvem Stridigheder, Overfald, Processer og Uorden af enhver Slags altid var i Følge, ca. 30 Aar senere af lagde en Visit paa Trinderup, som ikke var i Overensstemmelse med Værtsfolkenes Ønsker. Denne ubehagelige Gæst, der var gift med Marie Grubbes Søsterdatter Anne Marie Arenfeldt, fik dog en anden Modtagelse end Ulfeldt, og det er nu *Gæsten*, der finder sig foranlediget til at indstævne Trinderups *Ejer* Frederik Olufsen eller Olesen, som havde købt Gaarden af Palle Dyre, for »Formastelse og Overfald samt øvede Gierning og Ubequemets Ord«, som Olufsen og Hustru samt Datteren Kirsten Frederiksdatter »med Eders Anhang og Tienere« øvede imod ham paa Trinderup den 28. Novb. 1714. Stævningsmændene blev ikke vel modtaget af Olufsen, som tog Stævningen fra dem, idet han, hver Gang Pentz' Navn blev nævnt deri, kom med »disse uhøflig Ord: ia skid«, og derefter jog dem ud af Gaarden.

Olufsen havde under Pentz' Besøg paa en truende Maade samlet sine Tærskfolk med deres Plejle i Gaarden, og et Vidne berettede, at det »hørte en Røst muligt efter mit Tyche det kunde være Sr. Friederich Olufsen sige: slaa dend

Hund, men hvis Hund det var, kand ieg icke giøre Forklaring om«.

Under Optrinet kunde Olufsens Datter ikke afholde sig fra at tale med, og herom tager vi fra en anden Vidneforklaring et muntert Eksempel paa Pentz' fine Udtryksmaade: »Hør, I Pispot, snacher I med? Nej, sagde Madamen (Moderen), hun er ingen Pispot. Jo, sagde hand, hun er en Pispot«, hvorefter Pentz gik sin Vej.

Ja, saadan kunde det altsaa gaa til i de gode, gamle Dage.

FOLKELIG LÆGEKUNST VED KALØ VIG

Af Aage Sørensen.

SYGDOM er Hvermands Herre, hedder det med en Røst fra Fædrene; der føjes trøstende til og i samme Aandedræt: men der er ikke den Sygdom til, uden vi har et Middel imod, hvad ogsaa er sandt, det er blot ikke altid, Midlet hjælper. Vor Hjemstavns ældgamle Lægekunst er borte nu, og der kan være Grund til at sende den et Afskedsblik, før helt den rinder ud i Sandet.

Sygdom avler Feber og Feberen Hede, hvis fødte Fjende hedder Afsvaling. Denne Erfaring var allerede Stenalderfolket naaet til ad Erfaringens Vej dels vel ved at dulme smaa Brandsaar i køligt Vand, dels af den Bedring de kan have sporet ved Rensningen af grove betændte Saar i Moder Jords svalende Kilder, som de ogsaa ad Tørstens Vej maatte erkende for Gudernes gode Gave. Saaledes set er Vandkuren vel den ældste Hjælper i alle Egenes Lægekunst og tillige den nemmeste at sætte i Værk, idet man blot gik til Kilden, drak af og badede daarlige Legemsdele i Vandet og lod iøvrigt Kildens Skytsaand hjælpe.

Det gaar da nok an at tænke sig Egnens hedenske Folkefærd strømme til Viekilde i Torsager for der at pleje deres Legemsbrøst under Anraabelse af Asa-Thor paa de noksom kendte tre Torsdagaftener under Nymaanens Horn. Den samme gode Bondegud var ogsaa virksom i Kilden under Assenbakke i Rodskov Mark, hvor Højfolket havde koglet for Hviden Krist i Bondesønnens Lignelse, mens han listede deres gyldne Horn til sig og senere byggede Kirke i Hornslet for. Vel var denne Kilde viet til Sankte Karl, —

Carolus Magnus, hvis Helgendag falder d. 28. Januar, men Banken er dog opkaldt efter Aserne, af hvilke Thor tilmed bar Kælenavnet Karl, som det endnu fremgaar af hans Stjernevogn paa Himmelen.

Det kan være tvivlsomt, til hvilken Skytsaand, Vievældet paa Ugelbølle Hoved i Kalø Vig var helliget, siden enhver Erindring synes død med den gamle Fisker Henrik Henriksen for mange Aar siden. Han vidste, at Vældet havde haft sine bestemte Aftener og pegede paa den nu helt tørre Grube, som er tilbage paa Havbrinken tæt oven for Strandens Højvandslinje lige for Tangvejens Udmunding i Gamle Landevej Aarhus—Æbeltoft; mere er det ikke tænkeligt at finde nu.

Hvor almindelig søgt, Kilderne var i Egnens folkelige Lægekunst, ses let af det store Antal, som kendes endnu, saaledes har hvert af Sognene Skarresø, Torsager og Mørke to, men Bregned og Hornslet hele tre hellige Kilder, og flere vil let kunne opspores, blot der søges nu, mens Tid er. Ved Kristendommens Komme til Landet tog Præsteskabet jo Kildedyrkelsen i sin Varetægt for des bedre at lette Folket Gangen over til den nye Tro ved Paakaldelse af Helgener mod hidtil Aserne, men gaende ud fra et velkendt Fortilfælde, hvorom et Par af Egnens Kilder bærer et mærkeligt Vidnesbyrd.

I min Bardomstid var der paa Følle Banke et Væld, der havde Ord for at »springe«, og mens dette stod paa, skulde man drikke af Vandet¹⁾. Vor Frue Kilde i Fælingshaven ved Ommestrup har haft en lignende sær Bevægelse, idet Børnene endnu for 40 Aar siden gik denne Vej fra Skole for at se, om Kilden »hoppede«. I de to Kilder har man altsaa ment til visse Tider end andre at se en livligere Sprudlen, hvilken vel naturligt kan tilskrives Jordlagenes Tryk under Aarstidernes skiftende Grundvandshøjde, men ligefuldt var en Bevægelse, man har fremstillet ad kunstig

¹⁾ Fra Randers Amt 1933 Side 96; det ikke før trykte Stof er taget af personlige Optegnelser fra Egnen, som nu er i Dansk Folke-minde-samling, København.

Vej i Hellig Hanses Kilde i Hem, Onsild Herred, ved Hjælp af en indfanget Gedde. Kan der være Tvivl om, det er Engelenes Rørelse af Vandet i Bethesda Dam²⁾, man her har haft for Øje, eller at Romerkirken ligefrem har overført den jødiske Kildedyrkelses Udseende paa Kristi Tid til vore hjemlige Kilder for des bedre at lette Brugen af den Lægedom, som Folket hidtil havde søgt i de hedenske Vievæld?

Som i sin Tid den værkbrudne tør vi da tænke os Egnens lidende sidde ved Kilden vogtende paa Vandets Rørelse og klar til at gribe ind, men i Stedet for Flinteflækken, et Broncesmykke eller andre af Tidens Værdier ofrede man sin ringe Mønt og efterlod sine Krykker og Bindslers som Tegn paa Helbredelse og Lidelsens Art. Slige Undere var værd at se, og Folk strømmede til i en broget Mangfoldighed paa Kildens særlige Helligaftener, hvor, — er der Grund til at tro, de første Missionærer virkede med Iver for at udbrede den nye Lære. Ogsaa Kræmmere, Gøglere og Betlere strømmede til, som man endnu ved, det skete ved Hellig Nielses Kilde i Drorup Mark ved Krajbjerg. Om et Øjenvidne, der ellers gjorde sig Kilden nyttig paa sin Vis, ved vi, at han Dagen efter ofte samlede sig een Rigsdaler mindst i ene Toskillinger³⁾ og kan deraf slutte, at Hellig Niels Kongesøn har haft et halvt Hundrede ofrende saa sent som i Aarene omkring 1850.

De kom rejsende helt omme fra Mols, og mange blev hjulpne, fortæller Øjenvidnet videre. Saa vidt det nu kan ses, var det lidende af alle Slags, som søgte til Hellig Niels og vor Frue Kilde i Fælingshaven, mens Mødre til engelsksyge og kirtelsvage Børn drog til Klokkeholms Kilden i Hjortebjerger, og øjensvage søgte Hjælp hos Tobias, de blinde Patrons Dam alias Tyrris Kjælde ved Bregned Kirke. Tilrejsende tog Vand med hjem i Dunke og Flasker, mens Egnens egne Folk dagligt hentede, hvad de behøvede.

Imidlertid, — ikke alle Læger er lige søgt, Kilder heller

²⁾ Johannes Evgl. 5 Kap. 2.—8. V.

³⁾ N. Sørensen; Mosgroede Minder fra Amtets sydlige Del. C. J. Rye's Bogtrykkeri, Randers, 1905, Side 4—5.

ikke; de virksomste blev overrendt, mens de svagere fik Lov at rinde hen i Stilhed, og det skulde derefter være de mest lægende, vi nu har tilbage, d.v.s. foruden de allerede nævnte St. Karens i Hornslet. Ved tre af dem, nemlig St. Laustes, St. Karls og Fruekilden i Fælingshaven, hvor Omgivelserne saa temmeligt er uændrede, kan skønnes, at Besøget har været stort, idet disse endnu rigt flydende Kilder har bevaret Opsamlerdamme, der lod Folk komme til i Mængde.

Mens Molboerne og andre fjerne Folk forlod deres egne Kilder for at drage til Hellig Niels, søgte Egnens Beboere i sværere Betryk til St. Laustes Kilde i Dalen af samme Navn henad Randerskanten. Kilden her nød et Landery, der endog kan spores tilbage til hedensk Tid ved Hjælp af Stedsagn⁴⁾, blev senere kristnet af Benediktinerne i Essensbæk, da disse naaede til før 1151 og gav den Navn efter Klosters Værnehelgen St. Laurentius. I det samme Aar, Munkene blev trængt ud af Egnen, nemlig 1529, dukker St. Laustes Kilde op som et almindelig Valfartssted i det velkendte Spottedigt mod Romerkirken: Per Smed lærer Asser Bonde, vist skrevet af en luthersk Præst:

»— — Aff pillegrims reyse kommer intet gaat,
 det kommer dem stundum selff til spaat.
 Somme gaa til S(ankt) Jost i Nibe
 oc somme til S. Lambrect i Ribe.
 Til Æsenbech kilde gaa oc somme,
 det kommer ingen aff dem til fromme.
 Hand far saa til den hellig sted,
 sit arbeyde forsømmer hand der med.
 Haffuer hand penninge i sine være,
 dem skal hand da bortdriche dere.
 Saa skeer oc vel stundum det,
 at hand faar store hug tilmæet.
 Hand bliffuer en skalck, det feyler ey,
 her for skal han icky sige ney.
 Saa bliffuer hustruen i horeri lerd,
 det skal da vere en helligdoms ferd. —«⁵⁾

⁴⁾ Jvf. Randers Amtsavis for 7.—4.—1943.

⁵⁾ Faksimilet efter Hamborgtrykket 1559, Aarhus 1936, Side B I, 20'de Linje; jvf. Note 23 Side 4.

Det er i Reformationens Storme, vi erfarer, hvor søgt St. Laustes Kilde var, idet den blev anset for tilstrækkelig kendt til at virke som Skræmmebillede ud over det hele Land under Lutherdommens hæderlige, men rigtignok forgæves Forsøg paa at trænge al papistisk Lægekunst ud. Per Smed kunde altsaa have sparet sig, thi Kildebesøgene ved St. Laust mindedes endnu af gamle Folk i Assentoft, som døde omkring 1912.

Svigtede Kilden, eller Ondet viste sig for rodfæstet, søgte man til kloge Mænd og Koner, som trods Lutheriets Fordømmelse til Baal og Brand ligefuldt vovede at praktisere Magiens alias Trolderiets farlige Lægekunst. Birte Jensdatters lille Pige kunde ikke gaa trods sine tre Aar, muligvis som Følge af »Skøwr«, den engelske Syge. Barnet blev bragt til den kloge Kirsten Nielsdatter i Gammel Rønne, som ogsaa lovede det rask, blot Birte gjorde, som der blev hende foresagt. Barnet skulde tiendes og tre Torsdag Aftener bringes til et Trendemarks Skel med rindende Vand, afklædes og bades. Den lille Stakkel døde efter Behandlingen, om ikke af andet saa en Forkølelse, hun kan have hentet sig under Afklædningen i Aftensvalen for slet ikke at tale om Badningen i det kolde rindende Vand. Men Kurens virkende Midler havde altsaa svigtet, d.v.s. den tavse Udførelse, de tre Torsaftener, Trendemarks Skellet, der genspejler Triskelen, et gammelt hedensk Helligdomstegn, samt endelig det rindende Vand, i hvilket man aner Kilden nærmere eller fjernere ved. Det er dog ikke selve Vældet, man her er ude efter, men Kilden paa Vej til Havet, Helligbækken altsaa og Aa hin hellige.

Nu kunde det være brydsomt nok at finde frem til et Trendemarks Skel med rindende Vand, hvis ikke Kunstens Udøvere havde Steder at henvise til. Et saadant havde ligget i Tokhøjsvædet paa den gamle Løgtenvej mellem Skifthøj og Tokhøj, mellem Bavnehøj, Trehøje og Skaldehøje i Bale -- Ommestrup og Ugelbølle Bymarker, men det var blevet forladt, fordi Vandet tørrede ud. Et andet laa nær Dibbelbro og Skrejrup, Smogen og Rostved Jorder i Torsager

Sogn. Et tredje og meget benyttet Sted laa paa Herredsvejen Torsager—Gammelløgten, hvor denne i Odsbjerg skyder over Skelknuden mellem tre Gaardes Marker i Faarup, Følle og Ommestrup Jorder, Torsager Bregnet og Mørke Sogne.

Her paa Vandskellet spøger den hovedløse Hest mellem de to Bækløb, »Kæjlen«, d.v.s. Kilden, som gaar i Djursaa, og Dybæk, der falder i Kalø Vig. Begge Strømme har endnu kendelige Spor af Hellebækken over sig, idet Dybæk med Vandet fra Tranesig (*Trånseg*) blev brugt som Lægedomsvand nede ved Dybroen af Folkene i Følle, mens Kæjlen har afgivet en stor og prægtig Flintøkse, Tegnet maaske hvormed dette Djursaaens Kildespring har været viet. Og det er vel disse Vandes Nærværelse paa Odsbjergs tredobbelte Trendemarks Skel, at Stedet saa jævnligt søgtes under disse Kure, der smukt forener Kildens og Hellestrømmens med Magiens forbudne Lægekunst.

Staaende alene tager den sidste sig saaledes ud: En stor Skolepige lidende af Ligfald skulde nøgen og tiendes krybe eller drages ud gennem et nys aabnet Vindue en første Torsdag Aften efter Nytænding og siden de to følgende Torsdag Aftener. Midlet blev ganske vist prøvet, men hjalp ikke saa lidt som oppe i Ommersyssel, hvor et lille Barn under Aars Alder blev hængt, men ikke draget ud af Vinduet de samme Aftener og Antal Gange under Maanehornets Ny. I begge Tilfælde var Raadet givet af gamle Koner som vel et Forsøg værd, men ikke af den erhvervsdrivende Slags, som derimod maa svare for følgende:

Ret ud for et Vindue skæres en lang Græstørv fri uden dog at løsne den for begge Ender. Tørven hæves op i Form af et Øje og fæstnes i denne Stilling ved Hjælp af en Stok eller noget andet opstaaende. Det engelsksyge Barn havde nu at krybe ud af Vinduet tiendes de nævnte Antal Aftener og Gange klædt i sin bitte Skjorte, der godt kunde være gammel. Efter endt Kur skulde Skjorten graves ned, og naar den var fortæret i Jorden, vilde Barnet være rask. Et Træ med et Hul igennem eller en Hasselraft kløvet og

spjælket med en Pind, kunde erstatte Tørven, men saadanne Træer er sjældne, og Hasler vokser desuden ikke lige udenfor Vinduer, — tilføjes der. Bag disse Kure skal efter en sagkyndigs Udtalelse ligge den Iagttagelse, at smaa Børn som Regel fødes sunde, hvorfor man skulle kunne gengive et sygt Menneske hans Sundhed ved en billedlig Nyfødsel; at ogsaa disse Kure hører til Magiens Lægekunst er jo tydeligt nok.

For Syge med St. Veitsdans (*Safaj'dån's*), eller som var »tommelomsk« eller blot »hvims«, vidste man at hjælpe sig ved at grave et Hul i et Lergulv, — ikke saa gerne i Agerjord, lægge Patienten deri, og dække ham til med Jord tændes og de reglementerede Aftener for omgaaende at tage ham op. Maaden var ilde lidt, for hjælp den Patienten, kunde Skaden slaa sig paa Udøveren, og da var man for saa vidt lige vidt. Nej, dette var en slet Kur, og noget Tilfælde fra min Barndomsegn kendes ikke mere.

Den kloge Kirsten Nielsdatter fik selv engang noget Udslet paa sin ene Haand og mente, det var Helvedsild; hun tøvede derfor ikke, før hun gik til en klog Mand og bad om Raad. Han tilstod straks, han kunde hjælpe hende; thi for at kunne det, maatte han have et sjældent Navn, og det havde han netop, nemlig Ole. Men Kirsten maatte jo love meget nøje at følge Reglerne og navnlig ikke tale til ham saa lidt som han til hende, mens Kuren stod paa. Alt maatte saaledes aftales forud, og endelig maatte hun jo love at komme til ham de tre sidste Aftener i en Uge, ellers kunde han ikke hjælpe hende. Som sagt saa gjort. Ole tog to Flintesten, han havde liggende til dette Brug, og slog dermed Ild tre Gange over Udslettet paa Kirstens Hænder. Han tav, og hun tav, gik og kom igen Fredag og Lørdag Aftener næst efter. Dette var vel Overtro; men hvad gjorde det, da Udslettet forsvandt? — føjes der til. Efter bedste Kilde, — Oles egen Datter, — kunde end ikke saa kraftig en Smørelse som Forblændelsessalve have reddet Kirsten for Helvedsild, og dette er vist sandt, for selv vor

Tids dygtige Lægestab siges at staa omtrent magtesløs over for dette Onde i indgroede Tilfælde og hos ældre Folk.

Ved Siden af disse grove Udslag af den overnaturlige Lægekunst kan en langt mildere Række Raad og Helsemidler passende kaldes for de smaa Posers Kur, fordi de mentes at virke ved Ting man bar indesyet i en lille Lærredspose af ca. 1 □ Tommes Omfang og heftet indvendig paa Linnedet nærmest Hjertet. Poserne fik man og faar vel endnu hos kloge Koner bl. a. i Randers ved personligt at møde eller ved Bud, og de udleveredes af Madammen, efter at hun nøje havde erkyndiget sig om Sygdomsbilledet. Da Poserne hjalp for mange forskellige Ting lige fra Engelsk Syge og Børnelammelse til Lusesyge, Trangbrystethed, Værk, Ligfald og Alderdomssvækkelse, er det forstaaeligt, at Poseindholdet var mangfoldigt. Der nævnes Ilderhaar, Muldvarpeskind, Pigge af Pindsvin, Snogenakker, Rævetunger, Braadde af Bier, Bregnerod og -frø, men ogsaa Tyregejl og det Sand, som Præsten havde rystet af sine Støvler paa Prædikestolen, mens han stod og talte for Menigheden om Søndagen.

Naar det skulde være, kunde man sende Bud efter Posen; bedre var det dog at møde selv og høste Fordelen ved, at Konen tiendes og med egen Haand fæstede den paa behørigt Sted som allerede sagt. I modsat Fald fæstnede hun Posen i Budets Skjorte, og det paalaa nu ham snarest efter Hjemkomsten med egen Haand og tiendes at overføre Posen til den Skjorte, hvorfor den var bestemt. Sagen foregik ganske aabent formedelst een Krone, der dog aldrig blev krævet, men ansaas for passende. Sparsommelige Folk syede selv Posen, hvad altsaa nok kunde lade sig gøre, og en ældre Kone bad da ogsaa Stedet Skovrider om at overlade hende en Rævetunge, naar han fik een, hvad han lovede og holdt ved første Lejlighed. En saadan Rævetunge baaren i aarevis havde et Udseende af røget Flæskesvær, — vidnes der, og heraf tør vel sluttes, at Posekuren ikke blot brugtes som Lægemedel, men tillige som Amulet, hvad vel ogsaa er Mening med de to Hestekastanier, man

endnu kan bære paa sig mod Lændeværk og anden Gigt og siges at virke fint.

Der var en lille Gruppe af sære Kunster saasom at læse over buldne Fingre, at dulme Tandpine ved Hjælp af en Lap Papir beskrevet med Tal og Bogstaver samt Tegn for forskellige Planeter at gaa med i det Pinen nærmeste Øre, at fjerne Vorter ved Opbrænding af en Snor, hvormed Vorten havde været omviklet og andre lignende Ting. Udøveren lovede som Regel, at Skaderne snart vilde forsvinde, hvad ogsaa altid blev Tilfældet, siges der. Der var rene Besværgelser som: Ben til Ben, Ben til Kød og Kød til Sener i Tilfælde af Lændevrid og Muskelskred; alt dette hørte til den sorte Kunst og maatte ikke gerne tales for meget om (af Hensyn til Øvrigheden og Præsterne); men hjælp Kuren, var alting jo godt, og i modsat Fald kunde den vel aldrig skade.

I al denne folkelige, men forbudne Lægekunst, gør det godt at høre følgende lille Sygehistorie, fordi der midt i Kogleriet dog lægges nogen Vægt paa lægende Midler, selv om de kan være fattige nok. Et Par unge Folk havde en lille Pige, som blev daarlig tilbens. Det var det sædvanlige, Engelsk Syge, og de fik da det Raad at gaa til Kirsten Nielsdatter, der saa paa og rettede lidt ved den lilles Ben, som hun lovede nok skulde komme sig. De sidste tre Aftener i Ugen og altsaa begyndende en Thors Aften skulde de give Barnet en Skefuld Haarlemerolie og straks efter smøre med Hjærtensbanksalve; men de maatte endelig ikke give Barnet rent paa, saa længe Kuren varede. De gjorde alt dette, og den lille kom sig til de unge Forældres store Glæde.

Der lægges ikke Skjul paa, at dette gunstige Udfald skyldtes Hjærtensbanksalven, der ligesom Forblændelsalven og de syv Underes Smørelse hørte til Kirstens kosteligste Midler, og sagtens fordi de var af den Slags, der i sin Tid blev blandet paa en Korsvej i Midnatstimen. Fatter man ikke Korsvejens Indflydelse, men spørger hvorfor, faar man nøjes med Svaret: »Det er da let at forstaa, Kors-

vej er Korsvej, og den ligger da midt i Jordens vide Kreds«. — Ja, saa gør den da ogsaa det; men Korsvejen i Jordens Kreds viser jo det fire-egede Hjul, — Solhjulet altsaa og dens hedenske Tegn, der ogsaa har virket ved Kilden i Essenbæk, indtil Munkene fik det kristnet under Navn af Hjulkorset. Disse og lignende kraftige Salvers Virkning tør da nok forudsættes at ligge i Sammenkøglingen i Solhjulets Nav, men dog paa denne Tid af Natten, da Solen selv laa dybest i Jordens Skygge, og Mørkets Magter siges værst, — hvorledes klares denne Modsigelse?

Svaret ligger formentlig i gamle Menneskers Forestilling om, at Solen øvede en ond Indflydelse paa Skader som Ben-edder, Skab, Gigt o. m. a., og derfor frygtede saare. Som denne Livgiver, Solen jo er, sætter den Grøde i alt, følgende ogsaa i menneskelige Skrøbeligheder, hvorfor de gamle søgte at skærme mod dens Skin ved omhyggelig Tildækning. Men i de kostelige Salver, som tillavedes i Midnattimen omend under Solens Tegn, maatte dens skadelige Straaler jo være udelukket.

— Og hermed turde være nævnt det væsentligste af den folkelige Lægekunsts Overnatur, som endnu lod sig spørge op i Egnen i Tiden omved 1940 eller vides brugt her til henad vor sidste Krig, som sene Udslag af en Oldtidstro, der hengav sig til Sol- og Maanedyrkelse, Naturilden, Triskel og Hagekors og i hvert Fald Bondeguden Thor. Hvorledes alt dette har kunnet holde sig helt ned mod vor egen Tid, faar man et Begreb om i denne Helbredelse ved Naturildens Hjælp, som er fortalt med alle Biomstændigheder efter den paalideligste Kilde. Kunsten var kun mulig i Haanden paa en Mand med det »sjældne« Navn Ole, der jo viser tilbage til Hellig Olav; men andre og lige saa sjældne Navne som Laust Søren Mikkell har da haft den samme gode Virkning. Imidlertid kan ingen Helgen være traadt i Forbindelse med Hedenskabets rensende Ild, før Harald Blaatand erklærede Kristendommen for Folkets officielle Tro, og hvad hermed fulgte. Ligesom Romerkirken den Gang viede Gudehovene til kristne Kirker og Vie-

vældene til Helgenkilder, ser man nu, at den ogsaa har søgt at bøde paa Hedenskabets Lægekunst ved at give den et kristent Overtræk som naturligvis samtlige Folkets gamle fordærvelige Sæder overhovedet. Dette har længe været erkendt for Lægekunstens Vedkommende, men dog bør den svage Røst ude fra Vigen ikke overhøres.

Ved gode Helgeners Hjælp har den sorte Kunst saaledes haft blide Kaar til hen efter Reformationen, da Lutherdommen udleverede den til Forfølgelse og Døden paa Heksebaalene, uden at det dog lykkedes at blive den kvit, og de gamle har rolig fortsat i de givne Spor ned mod vore Dage. Hvor meget Kvinder som Kirsten Nielsdatter har stolet paa Maanenyets Horn etc. faar jo staa hen; men hendes Broderdatter kaldte det hele for Overtro, hvad ellers ikke gjorde saa meget, siden Naturilden hjalp. Kirsten har da vel blot fulgt gammel Vane og ellers søgt at bøde paa sine Patienters Tiltro ved at blande dem en kraftig Mikstur i Form af Overtro. I hvert Fald var det jo Haarlemerolien og Forblændelsessalven, der fremkaldte Miraklet i den medtagne lille Sygehistorie, og vi er dermed naaet frem til Lægemedlet i Egnens folkelige Lægekunst.

Smaa Skader har mange Helere, — siges der. Ud over de gode Raad, der var vel kendt selv i det mindste Hjem, sad der i Landsbyerne en og anden Morlille, som tjente sig en Skilling ved ærligt at stilne Blod, ætse for Dødkød eller paatage sig lignende smaa Onder. Husraadene var mange og meget vekslende, tillige saa rart billige og brugtes følgelig i stor Udstrækning. Mørke Rande under Øjnene smurtes med Ølgær, Hvepsestik med Hovedvand og Buler i Hoved eller paa Lemmer med Tobaksovs eller Slaensaft. Bylder trak man til med Begplaster og onde Saar, som vædskede, ved Ombinding med Hyldeblade. Vorter smurtes med sorte Skovsnegle, et meget kendt og hurtigt virkende Middel. Til indre Skader var en god Malurtdram altid ved Haanden, Krusemynte paa Brændevin var heller ikke ilde, bedre endnu var dog en stram Kaffepunch at sove paa; sur Mave med

Opstød lindredes med vandreven Kridt og det saakaldte Hjertevand med en halv Snaps stærk fortyndet Eddike.

Det er svært at fatte, hvad en lysten Mave lader sig byde. En 30-aarig Svend — Søren Forkarl, men ellers bedst kendt under det klassiske Navn Gamle Veller — slæbte rundt paa en Svaghed, han kaldte Haleorm og frygtede saare. Huslægens deltagende Spørgen havde ingen Interesse, for Søren havde sin prøvede Recept, et voksent Vinglas Brændevin belagt oven i med en kvart Tomme stødt Peber. Denne dobbelte Krads kaldte han en Vagtmester, og det saa virkelig ud til, at den — efter nogen Mundvrid strammede Personen op. Men enten har Ormen været for sejglivet eller Gamle Veller for stor en Ynder af Vagtmestre, for næsten daglig listede han ind til Kvindfolkene og lod sig mikse en ny. Eller hende, store Elsa, der i en rivende Tungefærdighed overøste enhver, hun mødte med Fortællingen om, hvorledes hun hjemme i Smaaland havde mødt sin Søllehed ved at jukke paa et Øksehoved; men som Huslægen ikke turde tage Snapsen fra af Frygt for en ventet Dille.

Hellere en Flænge i min Ajst end en Rift i min Buksebag, sagde Drengen, han faldt i en Hegle. — Flængen heles sig selv; men Riften maa A skam betale. Følgende denne Regel gik man og gaar endnu med slemme Saar efter Knubs og Stød uden Rensning og Bind, — og saa lakker En til Konen alligevel, naar ondt er bleven værre. Disse Landsbyens smaa kloge Koner, der aldrig tog sig af alvorligere Ting, skred til Sagen med stor Grundighed og efter at have taget enhver Forholdsregel, saasom at prøve en Naal paa Tungen, om den nu ogsaa var af Staal, før hun jog den i det betændte Saar. Det var et Syn at se gamle Ane Kjærs tage paa store grove Karlehænders betændte Saar eller suge Bylden ud med sin gamle, rynkede Mund for dernæst med venlige Blink i de blide Øjne at forsikre, Skaden var nu over det værste.

En enkelt af Egnens smaa kloge Mænd huskes endnu af mange. Han hed Berthel, var vist født i Følle og ellers en udmærket Hustømrer, tillige en stor Skelm og Menneske-

kender, der Stillingen tro kunde vise igen og kalde den Slemme til. Hans Smørelse og Draaber lavede han selv af Brændevin og Udtræk af Urter, som han plukkede i Fælingshaven og havde hængende i tørre Bundter paa sit Loft. Selv nævnede han Bregne, Malurt, Krusemynte, Kommen, Bittersød Lugteurt (*Lågtåwt*), Bjørneklo og Bulmeurt, — den sidste fra Borggaarden i Kalø Slotsruin, hvor den voksede i stor Mængde. En særlig Bestanddel af hans Lægedrik var hvid Hundegøde, som han købte af Drengene for 5 à 10 Øre Stykket; men hvilke Livsvande, denne Vare brugtes til, vogtede han sig vel for at fortælle.

Kirsten Nielsdatter i Gl. Rønde er omtalt ovenfor; hun døde som sidste Led af et Lægedynasti og huskes af Meddelere født 1860; men Mindet om hende er sagtens nu død med disse. Ry nød ogsaa de kloge Koner i Vistoft og Skarresø, af hvilke navnlig Skarresøkonen, der virkede i Aarene omkring 1880, skal have været god til Ledevrid og Muskelværk. Yderligere var der jo Ma Haannings i Vindblæs ved Løgstør, som trak enkelte til sig, mest dog af lidende, som forgæves havde søgt de hjemlige kloge Koner. Det var en saare lang Rejse for Egnens Folk og tog fire—fem Dage i egen Vogn til Hen- og Hjemreisen med Overliggen i Hobro, hvor de foreskrevne Lægemidler ogsaa købtes hos Apotekeren. Helt fri for at give sig Skin af Trolddomskunst har Maren næppe været, siden hun tog mod Patienter med Udtalelser som: Naa, kommer I der, — ja, jeg har ventet Jer, jeg vidste I var paa Vej.

Og saa tøver vi ved et Par Berømtheder: Den svenske Doktor og Ilsømeden. Den svenske Doktor, — han hed vist Niels, krydsede min Vej paa Hald Hovedgaard, hvor han gammel og syg havde lagt sig ind til en Landsmand, Per Svensker eller Per Staldkarl i Humlegaardshuset. Han har helbredet mange baade hjemme i Sverige og her, — erklærede Per, nu kan han ikke hjælpe sig selv, han er færdig, og det passede, han døde de nærmeste Dage derefter. Den svenske Doktor har vandret Jylland rundt paa sin Fod mange Gange, — vidste Per videre at fortælle; han

havde gaaet i fast Runde med bestemte Stoppesteder, hvor lidende af alle Slags da var strømmet imod ham; som alt sagt havde han helbredet mange og ogsaa tjent store Penge. Mit Møde med ham skete som Kudsk paa hans Ligvogn en Søndag Formiddag tidligt paa Høsten 1895, da han nedlagde sin Vandringsstav i Dollerup Kirkegaard.

Om Ilsø-Smeden kan aflægges et enkelt Vidnesbyrd. En Mand — lad mig kalde ham Jens, havde faaet et Saar paa Underlæben ved at ryge Tobakspibe med revnet Mundbid; han agtede ikke Saaret, før det blev pinefuldt, og han maatte til Huslægen, Dr. Vilh. Krohn i Rønde, som efter nogle Behandlinger raadede til at søge den kendte Læge i Hadsten, Dr. Larsen, der erklærede Lidelsen for Kræft og ulægelig. Jens opsøgte nu Ilsøsmeden ved første Lejlighed, denne kom til Egnen, — det var i et enligt Hus i Bøjstrup Skoven ved Marie Malene, hvor Jens maatte høre, han havde gaaet for længe, dog vilde Smeden forsøge, maaske det kunde naaes. Patienten blev nu bragt til Sengs hos Slægtninge i Nabolaget, fik et Plaster paa den syge Underlæbe, hvor det skulde forblive i otte Dage. Smeden vilde da komme og fjerne Plastret og se, hvad der videre var at gøre; imens vilde Plastret volde stor Pine, hvad Jens maatte se at affinde sig med.

Syvende Dagen kom Smeden og fandt Patienten svært lidende, ophovnet i Hovedet til Ukendelighed og med tilknebnede Øjne. Plastret maatte fjernes een Dag for tidligt for ikke at udsætte Mandens Liv, og det fik da gaa med Kuren, som det kunde bedst. Saaret blev forbundet paa sædvanlig Vis, Hævelsen svandt, og Saaret lægede normalt efterladende en Grube foran paa Underlæben stor nok til at optage Halvdelen af en stor Ært, og dette Mærke bar Jens til sin Død omtrent 30 Aar senere af Gammelmands Tæring. Saa vidt man ved, havde Ilsø-Smeden her brugt en Salve med Kviksølv.

Til denne Sygehistorie, der er lige saa sand som redelig optegnet, knytter sig et Efterspil. En ung Karl med et Saar paa Kinden traadte en Dag ind i Stuen og spurgte, om ikke

det var her Jens N. N. boede. — Jo, det var det da. — Om han var hjemme? — Nej, han var da død for to Aar siden. — Saa var det maaske Enken, han talte med? — Ja, det var det jo da. — Om hun da ikke vilde sige ham, hvor den Mand boede, som havde læget et Kræftskaar paa hendes Mands Mund for nogle Aar siden? — Jo, det vilde hun da hellere end gerne; han hed saadan og saadan; men var død nu for flere Aar siden. Saa takkede den unge Mand med Saaret og gik stille bort.

Ilse-Smeden, ogsaa kaldet Knejsted-Smeden, fordi han har boet i længere Tid i begge Byer, ligger jordet paa Østertørslev Kirkegaard under et anseligt Gravmæle med en Marmortavle, der fortæller:

Herunder hviler
Niels Mogensen
Wahlstedt
forhen Smed i Ilshøj
født i Riiseberg Sogn i Sverig
31. Maj 1805.
Død i Kneisted 9. November 1889.
Du savnes af Mange.
Guds Fred over dit Hvilested.

Stenen er rejst af Beboere og Patienter i Forening.

Kunsten at aarelade og kopsætte blev drevet som Bifag af Mænd som Koner, der boede trindt om i Landsbyerne, hvoraf vel kan skønnes, at der jævnt hen har været Brug for dem i de Tilfælde, Beboerne følte sig utilpas eller blot mente, de havde for meget eller urent Blod. I ældre Tid var en Mand af Egnen, N. N. draget rundt til visse Tider eller, — som der siges, naar bedst det passede ham, og det havde da været ham en let Sag at indgive Folk Troen paa, de trængte til en Aareladning. Prisen var otte Skilling, altsaa en halv Mark, og en saadan Runde gav følgende Penge. Denne Omløben skal dog være hørt op i Aarene efter vor sidste Krig og vist som Følge af et Tilhold givet af Herredsfoged Kampmann; i hvert Fald tabte Skikken sig, da den direkte Opfordring udeblev, og senere Yndere af Metoden, — mest gamle Mennesker, — maatte da selv vandre

til Laderen eller sende ham Bud om at indfinde sig i Hjemmet.

Mens Laderen slog Hul paa selve Aaren ved Hjælp af en Sneppert, et hult Træskaft med en lille skarp Klinge, der slog ud ved et Tryk paa en Fjeder, brugte Kopsættøren et Kopjern dannet som en lille Messingæske med en Vinge paa Laaget i Lignelse af et Gevær's Aftrækker, og som ligeledes virkede ved Tryk paa Fjedre, men slog tre smaa Knive ud i Æskens Bund og altsaa dannede hver sin »Blodkop«⁶⁾. Et Par af disse »Jern« blev reddet i Mørke efter Byens Brand først i Firserne, da nogle unge Karle af Vagtmandskabet var trængt ind i Ruinerne af et gammelt Hus, hvis Ejerinde var velkendt med denne Kunst.

Den gunstigste Tid for Brugen af Sneppert og Kopjern var dog langt fra tilfældig, den stod skreven i Stjernerne og regnedes ud efter Maanens eller Planeternes Stilling, som det endnu kunde ses i Firserne i et lille trykt Skrift kaldet Bondepractica. Det var et tyndt Hefte, tyndere end nogen Katekisme, af svært blaagraat Papir og ingenlunde nem at læse. Øverst paa Siderne fandtes en geometrisk Tegning med Kvadrater, Trekanter og Planettegn, og neden under læstes i fri og bunden Stil, hvorledes man havde at forholde sig, og naar man helst burde give sig Snepperten i Vold efter følgende blot omtrentlige Skema:

Tre Aarer bag paa din Rumpe staa,
dem lader du til den og den Tid slaa.

Og saa fulgte i Prosa lidt Vejledning i Behandlingen af en Sygdom, de gamle kaldte Gylden Aare og vi andre Takker.

Da Kurene var mange og saa vidt forskellige, havde man fundet det nødvendigt at skrive dem op i Bøger, af hvilke een, Henrik Smeds Lægebog, blev solgt paa en Auktion i Mørke midt i Firserne. Det var et Haandskrift i Kvart og gotisk Stil og saa smukt skrevet, at selv en Skoledreng kun-

⁶⁾ Læge G. Rendtorff har venligst demonstreret Fremgangsmaaden med sine egne Redskaber, begge Metoder er ved at vinde frem igen.

de læse det, øvet som man endnu dengang var ved Skriftlæsning i Skolen. Et andet var den berømte Cyprianus (*Sebrjånus*), der i trykt Form, men vel som en Efterligning var udsendt af det strandbergske Forlag og i Firserne kunde købes hos Bissekræmmerne for under en Krone. Tro mod Overleveringen var Heftet trykt med røde Bogstaver i Titlen og indeholdt Husraad, hvorom dog intet kan siges.

Et tredie Skrift i Sedez med 37 Blade Husraad og 4 Blade: Professor Hufelands Huus og Reise Apotek er trykt i Fraktur, men mangler Titelblad, Trykkeaar og -sted. Efter et kort Forord indledes med 14 forskellige Raad mod »fordærvet Mave«, 6 Raad mod »Durkløb« og 13 mod »Tækker«. Skriftet citerer Linné, Spormann, Hufeland, Boerhave og Gamle Tode, kender ogsaa til franske og engelske Midler, men har endnu ikke helt revet sig løs af den magiske Kunst, siden der foreskrives Omslag at lægge ved Ny-maanetid. Ogsaa Overtroen melder sig i Form af en med Blyant tilskreven Adresse eller Note saalydende: *Made-moiselle Lucifer Notterue i Palais Royal Spøgelsslottet.*

Det lille Tryk, der er en Oversættelse (fra Tysk?) synes udgaaet fra Vejle, idet Trykkeriet her anbefaler sig straks efter Teksten, — og maa være yngre end 1838, da Oversætteren i Stedet for Originalens Behandling af ihjelfrosne giver en anden af Landphysicus Dr. Høegh-Guldberg efter Vestsjællandske Avis Nr. 20 trykt dette Aar. Husraadene hentes overvejende fra Planteriget, Skorpionolie, Islandsk Mos etc. nævnes slet ikke, Opodeldok en enkelt Gang, mens en indlagt løs Seddel melder, at Valeriane uden Bromkalium (er) beroligende for Nerverne. Alt iagttaget er det lille Tryk fra Tiden før Patentmiksturens Blomstring.

Om disse Midler, som man i ældre Tid hentede i Haandkøb paa Apotekerne, kan vel siges, at de virkede i Mangel af bedre, men sejlede under falsk Flag. Husker man endnu Billedet fra Bladet Punch omtrent midt i Firserne? En Dreng kommer ind paa Apoteket og forlanger for 25 Øre Englefedt, Provisoren beklager, han har udsolgt: »Men vi

slagter igen i Morgen«. Englefedt var Svinefedt, som Skorpionolie var Bomolie uden anden Tilsætning end Kloen af en Tæge. Men hvem ved nu, hvad Hjærtensbanksalven, Forblændelsessalven, De syv Underes Smørelse eller Naturens salte Taarer var lavet af, efter at de fra Korsvejen var vandret over i de hemmelige Lægemedlers Værksted og blendedes hjemme af haandkøbte Ting fra Apoteket saasom Islandsk Mos, sort Kandis o.s.v.

Grundet paa den voldsomme Avertering var Livsvandene kendt viden om, og dog siges deres væsentligste Indhold at være Kinin i stærk Spiritus eller noget i Retning af den allerede nævnte Vagtmester. Gamle Ane Brix i Fælingshaven tog hver Morgen paa fastende Hjerter sine fem Draaber paa et Stykke hvidt Sukker til Lindelse af den slemme Hoste, men fandt dem ogsaa gode at gnide med for Ledegigt. Ikke saa mærkeligt altsaa at hun fandt sig opfordret til at lade Livsvandenes Ry gaa videre til andre hver med sit særlige Tilfælde.

Hen i Halvfemserne forskrev man et sort Pulver fra Holsten som et udmærket Middel mod Mave- og Tarmlidelser; det var ikke dyrt og hvorfor da ikke prøve? Et af Pulverne blev undersøgt paa Dømapoteket i Roskilde Aar 1896 og viste sig at være en Blanding af knust Svovlblomme og Jernslagter (Hammerskæl). Senere lavede Patienten Pulverne selv, men om de virkede som lovet kan ikke siges. Hammerskæl, altsaa Jern, blev ofte benyttet i Husraadene, saaledes mod Blegst; man fik dem hos Bysmeden, knuste og blendede dem med noget Fedtelse og tog dem som Piller.

Hine Dages store Forjættelse for alle gigtlidende var dog Voltakorset, der dukkede op i Omegnen af Halvfems og opnaede et mægtigt Salg, men atter døde hen. Det lille Vidunder, som kostede en Krone, var egentlig kun et enkelt Lag af Voltasøjlen, idet det bestod af en tynd Skive Kobber, en dito Tøj og en dito Zink sammenholdt af Silkestraade. Før Brugen fugtedes Korset i Eddikevand og blev baaret i en Silkelidse inderst under Linnedet nærmest

Hjertet i Smag med de omtalte smaa Poser; men om dette var tilsigtet faar jo staa hen. Vist er det, at den lille Tingest tog Brødet ud af Munden paa en ældre skikkelig Pige, som de gigtlidende til Trøst drog rundt i Hjemmene med sit lille hikkende Elektriceringsapparat med crowsurt Kali paa som Vædske. Vist er det ogsaa, at Voltakorset hjalp mange, indtil man gennem Pressen erfarede, at det ikke frembragte Strøm nok til at faa en Hyldemarvskugle til at skælve. Saa afgik Korset ved en blid Død sagtens efter at have indtjent Millionbeløb som vel ogsaa Saltene og Livsvandene; — det er jo den lille daglige Dosis, der skal gøre det.

Hvor langt man var ude, kan ses af følgende oplagte Tilfælde: Et eller andet Middel averteredes som tilberedt under Kontrol og forhandlet af N. N. Dr. Tverg i København; for saa vidt saa alt lovende ud; men før Pressen greb ind, var der ingen i Verden, der anede, at Dr. Tverg var en Forkortelse af Dronningens Tvergade, hvor Fremstilleren sagtens sad og tog imod Honoraret.

Men slige meget averterede, anbefalede og roste Medikamenter skulde jo ende med Forskrækkelse for hele den gamle Stab af Lægemetoder, der dog havde overlevet Lutheriets morderiske Forfølgelse og endnu trindt om øvedes i det skjulte. Hvem tog sig vel nu for at avertere eller anbefale St. Laust, Hellig Niels Kongeson eller Vor Frue i Fælingshaven, skønt disse var nok saa sunde og rart billige — for slet ikke at tale om de syv Underes Smørelse eller Naturens salte Taarer? — Nej, der ser man. Dog Helligkilden har syv Liv; en ung Moder kan endnu glæde sig over den gavnlige Indflydelse, Vandet fra Tings Helligkilde har paa hendes søde smaa Dreng, og sagtens henter gamle Morten Madsen stadig Vand fra Frelserkilden til sine Pulvere for paa nem Maade at opnaa dobbelt Virkning af Haandkøbenes dyre Apotekersager.

HR. CHRISTOPHER BEYER
DEN STORE PROCESMAGER
I MYGIND

Af Lærer P. A. Petersen.

PAA DEN TID, der omhandles her, betaltes der Tiende af al upriviligeret Jord i Danmark. Det var en Skat, der havde faaet sit Navn, fordi den udgjorde en Tiendedel af alt, hvad der avledes paa Jorden, og den omfattede baade Korn, Kvæg, Fiskefangst m. m. Den deltes i 3 lige store Dele mellem Kongen, Kirken og Præsten.

I Begyndelsen blev den simpelthen taget paa Stedet, saaledes at Tiendetagerne, hvis det f. Eks. gjaldt Korntienden, mødte paa Marken, naar Kornet var høstet, og udtog det Antal Neg, der tilkom dem.

En saadan Fremgangsmaade var upraktisk og ofte til Ulempe for begge Parter, men dog mest til Skade for Bonden. Den blev derfor senere afløst ved, at der sluttedes Akkord mellem Tiendetager og Tiendeyder, saa at Afgiften betaltes enten i Penge eller i det aftærskede Korn i Skæpper.

En af de Personer, der har haft størst Besvær med at faa sin Korntiende ind, er vist nok Præsten Christopher Beyer i Mygind. En Række Sagsanlæg netop om Korntienden, ført for Herredstinget i Tiden fra ca. 1720—40, vidner herom.

Proces mod de tvende Mænd fra Faarup.

1720 lod han udsende følgende Stævning:

»Vi tvende Mænd, Rasmus Jensen og Jens Thomsen af

Andi haver eder, I tvende Mænd, Rasmus Nielsen og Niels Andersen af Faarup, at stævne til i Dag 8 Dage at møde ved Sønderhald-Østerlisbjerg og Rougsø Herreders Ting, Onsdagen den 16de Oktober til Spørgsmaal at paahøre og Svar at give angaaende eders Korn, som I har indført, før end jeg fik min lovlige Tiende deraf efter Forordningen. Til samme Tid haver I at møde begge to og at være Dom undergIVEN i Dag 8 Dage og straffældig at være efter Loven for eders opsætsige Dumdristighed i at hjemføre eders Korn efter velædle Hr. Byfogeds Kendelse.

Mygind Præstegaard, d. 5. Oktbr. 1720.

Christopher Herman Beyer.«

Under Retsforhandlingen spurgte Hr. Christopher Beyer de tvende Mænd, Rasmus Nielsen og Niels Andersen af Faarup:

1te om han havde sluttet nogen skriftlig Akkord med dem om deres Tiende, saadan som han havde gjort med de andre Mænd i Byen.

2^{det} om han ikke selv tilbød den ene Mand, Niels Andersen, da der blev tiendet Kvægtiende, at han maatte komme til ham, for at de kunde slutte Akkord; thi det lod saa ilde at tælle med de 2 Mænd, naar det ikke skete med de andre. Men da de ikke kom, før end under Høstens Hjerte, vilde han ikke slutte Kontrakt med dem, men tage den Del paa Ageren, som Kongens Lov tillod, hvilket dog forhindredes ved, at de førte deres Korn hjem, uden at han vidste det.

3^{die} om I ikke, Rasmus Nielsen af Faarup, dengang jeg sagde til eder: »Lad mig vide, naar I vil have tallet eders Korn, saa skal det blive gjort inden 3 Timers Forløb, som bestemt i Forordningen«, sagde: »Vi lader eder ikke det vide mere!«

Til det 1ste Spørgsmaal svarede de tvende Mænd, at Hr. Christopher ingen skriftlig Akkord havde gjort med dem.

Paa det 2^{det} Spørgsmaal svarede de, at de begge sammen med tvende Mænd fra Mygind var mødt i hans Hus, som han havde opfordret dem til, for at faa afsluttet en Akkord om deres Tiendekorn, og da tilbød de ham at levere deres Tiende i godt forsvarligt Korn eller i Penge efter Kapitels Køb ligesom den Mand i Faarup, der gav mest i Tiende. Det var dem nemlig om at gøre at faa en anden Ordning; de følte sig ydmyget ved, at Præsten skulde tælle Korn med dem og ikke med de andre. Desuden kunde deres Korn i Ventetiden, indtil Tællingen, blive opædt, og de selv derved blive øde, saaledes som det skete forleden Aar, hvilket kan blive bevist, om fornøden gøres.

Og paa det 3^{die} Spørgsmaal svarede den ene Mand, Rasmus Nielsen, at hvad der passerede dengang, kunde han ikke huske nu, saa længe efter.

I Anledning af det Svar, som begge Mændene havde givet paa 2^{det} Spørgsmaal, spurgte Hr. Christopher dem nu, om han nogensinde havde gjort mundtlig Akkord med nogen af dem om deres Korntiende?

Hertil svarede de nej.

Da raabte Præsten: »Saa er da min Paastand og faste Formening denne, at eftersom ingen af dem har sluttet nogen Kontrakt med mig, bør de tvende Mænd hver for sig være pligtig til at betale mig tredobbelt efter Loven. Desuden kræver jeg Ret til at tage min Kærv paa Agern, og endelig bør der tilkendes mig Erstatning for alle de Omkostninger, jeg har haft ved denne Proces, som er mig uskyldigt forvoldt; thi Gud skal vide, at jeg ikke er trætkekær!«

Hevicus Knudsen fra Tustrup var kommen til Stede paa de indstævnedes Bønders Vegne. Han spurgte Hr. Christopher, om han ikke havde sluttet Akkord med alle Bønderne i Faarup undtagen med de to Mænd, der beboer den samme Gaard, og om det ikke var sket paa den Betingelse, at de skulde betale deres Korntiende i Skæpper

Korn og altsaa være fri for at lade Hr. Christopher tælge.

Præsten svarede i en overlegen Tone: »Det er tidligt nok at komme med det Spørgsmaal, naar jeg begynder at tælge med dem, jeg har akkorderet med!«

Knudsen fremlagde derpaa en Matricul, der var underkreven og forseglet af velbaarne Hr. Obriste Friis til Tustrup, som er Ejer af Faarup By, der bestaar af 4 Gaarde, som alle staa i Matriklen for lige meget Hartkorn: 7 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. I Henhold hertil vilde han paa Rasmus Nielsens og Niels Andersens Vegne, som bebod den ene Gaard, tilbyde, at de uden nogen Disput vilde give deres Sognepræst hans Tiende i Skæpper Korn eller i Betaling efter Kapitels Køb. De vilde endda give lige saa meget, som den Mand i Faarup, der betalte mest, og Kornet eller Pengene vilde de levere til den Tid, de blev tilsagt derom.

Grunden til, at de ønskede denne Ordning, har de allerede forklaret. Men skulde Hr. Christopher ikke kunne gaa ind herpaa, fordi han maaske ikke anser dem for suficant (i Stand til) at betale deres Korntiende, saa tilbød Knudsen at cavere for dem eller at skaffe Herskabets Kaution, hvis Hr. Christopher forlangte det. Hensigten med dette Tilbud var, at Knudsen ikke ønskede, at hans Herskabs Bønder, den ene mere end den anden, skulde blive ruineret, og han sluttede med at udtale Haabet om, at den velvise Dommer vilde gøre i denne Sag, hvad Ret var.

Hr. Christopher holdt sig til, hvad han allerede havde udtalt og begærede Dom afsagt.

Men Dommeren udsatte Sagen i 14 Dage i det Haab, at Parterne kunde komme til Forlig.

I næste Retsmøde, den 30te Okt. 1720 udtalte Hr. Christopher, at han haabede, at den velvise Dommer vilde tage mere Hensyn til, hvad der stod i Loven end til, hvad Fuldmægtigen Hr. Helvicus Knudsen havde fremført; thi i Loven stod, at et Herskab og dets Fuldmægtig skulde være Præsten behjælpelig med at nyde sin Ret af Bønderne, og

da det kun var det, han begærede, ventede han, at Dommeren fældede sin Dom i Samklang hermed.

Da ingen af de indstævnedede var mødt, skete der paany Udsættelse i 8 Dage.

Den 6te Novbr. mødte Niels Andersen fra Faarup og bad om, at Sagen maatte vente i endnu 14 Dage, idet Helvicus Knudsen til den Tid vilde komme med nogen Bevislighed i Sagen. Dette blev tilstaaet.

Et Tingsvidne fra Klausholm Birketing.

Den 20de Novbr. 1720 mødte Fuldmægtigen fra Tustrup paa de 2de Mænds Vegne fra Faarup og fremlagde et Tingsvidne, der var udstedt af Klausholm Birketing den 2^{den} Novbr. Det forlangte han oplæst og indført i Akten; det lød saaledes:

»Jens Christensen Kier af Langskov, anordnet Sættedommer ved Klausholm Birketing, og Skriver Jens Fausing til ermeldte Tig, gør vitterligt, at Aar 1720, Lørdag d. 2^{den} Novbr. meldte sig her for Retten Helvicus Knudsen fra Tustrup paa de 2 Faarup Bønders Vegne, Rasmus Nielsen og Niels Andersen, og fremstillede tvende Kaldsmænd, Laurids Danielsen og Søren Nielsen, begge af Mygind, som godtgjorde, at de med 14 Dages Kald og Varsel havde indstævnet Hr. Christopher Beyer, Sognepræst for Mygind og dets Annexer, for Saggivelse, Vidner at paahøre og Spørgsmaal at besvare angaaende hans Omgang med de nævnte 2 Mænds Tiende forleden Aar og dette Aar, tillige med alt, hvad der er passeret, og som kan tjene dem til Befrielse i den Sag, han har anlagt imod dem. Hvorefter Helvicus Knudsen agtede at erhverve et lovligt Tingsvidne«.

Først vidnede Rasmus Nielsen og Niels Andersen af Faarup. De berettede, at de baade i Fjor og i Aar tilbød Hr. Christopher, at de i Korntiende vilde give eller betale ham lige saa mange Skæpper Korn, som den Bonde i Faarup, der gav mest. Han kunde saa selv vælge, om han vilde have Kornet eller Pengene efter Kapiteltaksten. Yderligere

tilbød de ham 1 Skp. Rug mere, end de andre gav. Men han vilde ikke tage imod deres Tilbud, medmindre de tillige gav ham et Lispund Smør, og det kunde de ikke undvære.

Aarsagen til deres Tilbud var, at de ikke kunde udstaa, at han skulde tælle hos dem formedelst deres Korn, som saa maatte blive staaende paa Marken og kunde blive opædt, hvad da ogsaa skete forrige Aar. Kørslen med Kornet var lang, og han havde sluttet Akkord med deres Naboer. Tilmed var Præsten meget haard imod dem. Han havde saaledes talt noget Korn hos dem og skulde have 5 Neg Havre af den ene og 6 af den anden, men for at gøre dem Fortræd, hvad han da ogsaa selv sagde, forlangte han, at de hver for sig og paa hver sin Vogn skulde køre det aftalte Korn til Mygind og aflevere det i Præstegaarden; og i deres Enfoldighed turde de ikke modsige ham, men maatte gøre efter hans Befaling. I Mellemtiden blev en Del af deres Korn opædt af deres Naboers Kreaturer. Da de imidlertid gerne vilde blive ved Gaarden, turde de ikke understaa sig i Aar at ulejlige Præsten med at tælge, især under Hensyn til alt det Vrøvl, de havde med ham forrige Aar om deres Korntiende, hvilket senere skal blive belyst for Retten. De tilbød derfor deres Sognepræst i 2de Mænds Nærværelse, at de i dette Sommer vilde give ham saa forsvarelig Korn og Tiende og ligesaa meget, som den Mand, der gav mest i Byen, eller hvis han hellere vilde have det, betale ham i rede Penge efter Kapitelstaksten. Derpaa kørte de i deres Enfoldighed deres Korn hjem. Men nu gentog de her for Retten deres Tilbud, og vilde Præsten ikke gaa ind paa det, kunde de lige saa gerne frasige sig deres Gaard først som sidst; thi de kunde ikke blive ved den længere under saa uholdbare Forhold, og efter Folks Mening kunde det kun skyldes et Had fra Præstens Side, naar han afslog at gaa ind paa den samme Akkordt med dem, som han havde sluttet med de andre. Paa denne sandfærdige Fremstilling tilbød de at aflægge deres Ed.

De næste Vidner var Niels Pedersen og Rasmus Andersen, begge af Mygind; de vandt, at de forleden Aar efter Peder Ladekarls Befaling fra Tustrup fulgtes med ham til Faarup for at tælge Niels Andersens og Rasmus Tostis Rug. I den Tid saa de ikke noget til Præsten eller nogen fra ham, som skulde tælle Korn. De talte da saa meget Rug, som blev dem forevist og gjorde det saa forsvarligt, som de kunde. Derpaa vilde de aflægge Ed, om det skulde være nødvendigt. Siden tog de Præstens Anpart paa hver sin Vogn, 11 Neg fra den ene og 13 fra den anden, og vilde levere det i Præstegaarden, men ingen vilde tage imod det. De maatte derfor efter Forordningen afsætte det i Præstens Gaard, hvorpaa de red hjem, enhver til sit.

Derpaa vandt Niels Pedersen og Peder Rasmussen af Mygind, at de efter bemte 2de Mænds Begæring fra Faarup var med dem i Sommer i Præstens Gaard hos Hr. Christopher Beyer selv, hvor de beklagede sig over, at de ikke kunde udstaa, at Præsten vilde tælge med dem og ikke med deres Grander; thi derover kunde de blive øde, hvad de ikke gerne vilde. De tvende Mænd af Faarup tilbød da i Vidners Nærværelse, at de vilde give Præsten for deres Tiende saa højt som den højeste Mand i Byen af deres Grander i godt, rent forsvarligt Skæpper Korn, eller ogsaa betale det efter Kapitels Køb i Penge. Hvorpaa de aflagde deres Ed, alle tre, og det saa sandt hjælpe dem Gud og hans hellige Ord!

Mod dette Stævnamaal og den vidtløftige Sags Indhold fremkom Hr. Christopher Beyer, Præsten af Mygind, og stillede følgende Spørgsmaal til de 2de Bønder af Faarup, Rasmus Nielsen og Niels Andersen:

I, Om de gav nogen Tiende til ham for indeværende Aar, eller om de ikke tværtimod kørte deres Korn ind, førend han fik sin lovlige Tiende deraf, som er den 30te Kjærv?

Paa dette Spørgsmaal svarede Mændene, at de forhen har forklaret dette saa fuldkomment, som de kan.

II, Om han ikke maatte tage sin Kjærv forleden Aar,

da det var en dyr Tid? Og derfor vilde han ogsaa nu tage sin Tiende paa Kjærven.

Paa bemte Spørgsmaal er ligeledes forklaret og omvundet.

III, Om han ikke havde gjort særskilt Akkordt med enhver Mand i Faarup undtagen med de 2de Mænd?

Dette Forhold var dem nogenlunde bekendt.

Helvicus Knudsen spurgte Hr. Christopher Beyer, om han vilde benægte, at han var akkorderet med de 3 Mænd i Faarup om Skæpper Korn for deres Korntiende — og det med dem alle 3 *lige højt*?

Hertil svarede Hr. Christopher, at han engang havde gjort en Kontrakt, som var upaaklagelig, med de 3 Mænd, men ikke med de tvende Mænd.

Samtidig spurgte han Knudsen paa Mændenes Vegne, om Rasmus Torstison¹ ikke — dengang de tvende Mænd fra Mygind, Niels Pedersen og Peder Oustrup, var hos ham i hans Hus, og han ikke vilde slutte Kontrakt, fordi det var under Høstens Hjerte — svarede: Vi lader eder det ikke vide tiere.

Hertil svarede Knudsen, at det var Hr. Christopher selv bedst bekendt.

Til sidst spurgte Præsten Fuldmægtigen, om det ikke var billigt efter Lovens anden Bogs 23 Kap. 4 Art., at Præsten burde nyde sin Kjærv, naar han ikke kunde blive akkorderet; og hvis saa var, vilde han holde paa, at Mændene ulovligt havde bortført hans Kjærv af Ageren, og derfor burde de betale 3-dobbelt efter Loven og tillige være strafskyldige efter Dommerens Kendelse, naar Tingsvidnet bliver fuldfærdiget og henført til sit rette Forum, som er Sønderhald Herreds Ting. Men i Fald de ikke bliver dømt til at give 3-dobbelt, maatte han forlange, at de dømmes efter Dannemænds Kendelse.

Helvicus Knudsen forlangte Tingsvidne udstedt i efter-

¹ Rasm. Nielsen.

skrevne Stokkemænds Paahør, som derom med os bærer Vidne.

Christen Lauridsen, Søren Knudsen, Aksel Jensen, Erik Pedersen, Laurids Sørensen, alle af Voldum, Markus Kei af Flinthuset, og Daniel Kræmmer ved Klausholm Mølle.

Dette til Bekræftelse med vore Hænders Signeter. Actus ut supra.

Jens Kier (L. S.) Jens Fausing (L. S.).«

Dommen fældes.

Efter Oplæsningen af dette Tingsvidne mente Helvicus Knudsen, at den velvise Dommer vilde tage Hensyn til vor Konges allernaadigst udgivne Forordning af 9de Aug. 1718, og endvidere mente han, at det var let at se, at denne Proces, der var paaført de 2 stakkels Bønder, ikke var foranlediget af stor Kærlighed fra Præstens Side. Han mente derfor, at Dommeren vilde frikende dem, saa meget mere som han, Knudsen, vilde indestaa for, at Hr. Christopher skulde faa sin Tiende, naar han forlangte den, enten i Korn eller Penge.

Og da ingen af Parterne havde mere at fremføre afsagdes Dommen:

»Som af indførte klarlig er at fornemme, har de tvende Mænd, Rasmus Nielsen og Niels Andersen, begge af Faarup, indbragt deres Korn, førend de har givet deres Sognepræst til Kende, at han deraf skulde tiende, og da de heller ikke har bevist, at de har gjort nogen Kontrakt med ham, hvorefter de kunde tage deres Korn hjem, saa maa Retten kende, at de bør give deres Tiende af det Korn, de har indført, efter uvildige Dannemænds Sigelse, og da de tillige har forvoldt denne Proces, bør de betale den med to Rigsdaler, og det alt, inden femten Dage, eller lide efter Loven.«

Men Jyden, han er stærk og sejt. Sagen var ikke sluttet med dette. Det kneb stadig for Hr. Christopher at faa de

genstridige Bønder i Faarup til at makke ret. Skønt dømt paa Herredstinget, trodsede de fremdeles.

Den 16de Juli 1721 maatte Præsten i Mygind udstede en ny Stævning imod de tvende Mænd Rasmus Nielsen og Niels Andersen af Faarup, som forleden Aar havde indtaget deres Korn uden at give ham Tiende deraf.

De mødte begge paa Tinget og forlangte at forliges med deres Sognepræst, og de tilbød ham at betale ham hans Tiendekorn fra forleden Aar, nemlig 1 Td. Rug, saa vel som Byg, Havre og Ærter, ligesom deres Nabo Søren Sørensen giver Præsten, og derforuden 1 Trave Langhalm in natura, og Kornet at betale efter Kapitels Køb, som Taksten var forleden Aar. Desuden lovede de at betale den Doms Bekostning, som blev tagen over dem i Fjor. Saaledes blev begge Parter forligt om Betalingen for deres Korntiende.

Endnu en Faarup Bonde for Retten.

Korntienden blev stadig ved at volde Hr. Christopher i Mygind store Kvaler. I Begyndelsen af Aaret 1728 anlagde han Sag mod Bonden Niels Sørensen i Faarup, der i daglig Tale kaldes Niels Madsen. Som sædvanlig indleddes med en Stævning, som havde følgende Ordlyd:

»Hans Jensen, kgl. Majts Byfoged udi Randers og Herredsfoged over Sønderhald-Rougsø og Lisbjerg Herreders Ting gør vitteligt, at for mig har ærværdige, hæderlige og vellærde Mand, Hr. Christopher Beyer, Sognepræst til Mygind med dets tilliggende Sogne, ladet anmelde, hvorledes han højlig skal være forarsaget til at indkalde eder, Niels Madsen, Gaardmand udi Faarup, for resterende Tiendepenge til bem^{te} Præst for afvigte Aaringer 1726 og 1727, 1 Rdl. 3 Mark 12 Skilling, idet I, Niels Madsen, efter Loven og Hans Majts Forordninger ej har villet indfinde eder for at give eders Kontingent til Præsten, hvilket eders Sognepræst formener er utilbørligt med videre. Derfor indstævnes I, Niels Madsen, at møde mig udi Ret-

ten ved Sønderhald Herreds Ting, Onsdagen den 21de Januar førstkommende, efter denne Rettens Stævnings Forkyndelse for Beviser, Attester, Sigtelse og Saggivelse at paahøre og derefter til den 4de Februar Dom at lide, tagendes med eder, hvad I kan have til Befrielse.

Til Vitterlighed under min Forsegling. Randers d. 13. Januar 1728.

Denne Rettens lovlige Stævning har vi tvende undertegnede forkyndt for Niels Madsen ved hans Bopæl i Faarup, hvilket vi edeligen tilstaar. Saa sandt hjælpe os Gud o. s. v.

Faarup d. 14. Januar 1728.

Thomas Thomsen. Jens Nielsen.«

Landsbyen Faarup bestod paa den Tid af 4 Gaarde, som alle hørte under Tustrup; de beboedes af 1. Niels Sørensen, kaldet Niels Madsen, 2. Søren Sørensen, kaldet Søren Haar, 3. Anders Christensen, 4. Niels Andersen og 5. Rasmus Nielsen, kaldet Rasmus Tosti, idet de 2 sidstnævnte var Beboere af samme Gaard.

Medens Hr. Christopher, der efterhaanden havde erhvervet sig en betydelig Indsigt i Retsmaskineriet, selv førte sin Sag, mødte Forvalteren Laurids Aaby fra Hevringholm paa den indstævnede Bondes Vegne. Han begyndte med at udtale:

»Hr. Christopher har i sit Stævnemaal beskyldt Niels Madsen for en Del Urigtighed imod Hans kgl Majts^{ts} allernaadigste Lov og Forordninger. Men for at Retten samt alle og enhver kan se, at Niels Madsen ikke har til Hensigt at snyde sig fra, hvad han efter Loven er pligtig at give sin Sognepræst, deponerer han her i Retten det sagsøgte Beløb 1 Rdl. 3 Mark 12 Skilling, som han forøvrigt allerede har tilbudt Hr. Christopher, idet han derved haabede, at blive fri for Proces og Vidtløftighed; thi han ønsker intet hellere end at leve i Enighed med sin Sjælesørger og Sognepræst og vil nødigt, at han skal have noget over ham at klage. Derfor tilbyder han ham endnu engang

at betale det skyldige Beløb og at rette for sig i enhver Henseende og forventer da, at Dommeren i Henhold til Parag. 57 Art. 11 vil finde ham sagesløs. Det tilbudte Pengebeløb er efterset, attesteret og fundet rigtigt af Dommeren og forbliver i Retten, indtil Sagens Afslutning, saafremt Præsten ikke vil modtage det.

Hr. Christopher Beyer spurgte i en formanende Tone: »Har jeg ikke een Gang akkorderet med eder, Niels Madsen, som med eders Naboer om, at I aarlig til Martini skulde betale mig 6 Skp. Rug, 1 Skp. Ærter, 1 Sk. Byg og 1 Skp. Havre leveret in natura eller betalt med Penge efter Kapitels Køb, og dertil ladet Akkordten beedige? Og naar I ikke har holdt denne Akkordt, saa har I handlet mod eders eget Løfte til mig og imod Lovens 5te Bogs 1ste Kap. 1ste Art., der siger, at hvad man lover med Haand og Mund bør holdes«.

Og idet hans Tone blev skarpere, fortsatte han: »Er I ikke klar over, Niels Madsen, at I hvert Aar har afleveret eders Tiendekorn længe efter eders Naboer, og at det aldrig har været godt, forsvarligt Korn, som eders Kontrakt paabyder, men noget usselt Kram, som jeg ej kunde bruge til andet end til at give mine Svin og Høns, og knap nok det«.

I stor Ophidselse raabte han derpaa ud over Tinget: »Den Tjeneste, som denne Bonde har gjort mig, hans Sognepræst, bestaar i, at han, der er en Gaardmand, som er indført i Matriklen for 8 Tdr. Hartkorn, gav mig 2 Skilling for sig selv og 2 Skilling for sin Hustru til sidst afvigte Juleoffer i 1727. Men for at slig grov Uforskammethed, som vist ingen retsindig Kristen vil anse for velgjort, ikke oftere skal møde mig for min Tiende, som Gud i Himlen og min allernaadigste Konge paa Jorden har betroet mig og alle Rigets Gejstlige at oppebære, nødes jeg til i denne unødvendige Proces at anmode den her paa Stedet, som Gud og Kongen har betroet Dommerens Embede og Sæde, den velvise Dommer, at han vil behage at stole fast

paa Hans kgl. Maj^{ts} allernaadigste Lov og Forordninger ved for det 1ste at bestemme, at de Penge, 1 Rdl. 3 Mark 12 Skilling, som Bonden lovligen er godskreven for, betales til mig.

2^{det} at den velvise Dommer behager at tildømme mig for Eftertiden aarlig at nyde min Kjærv paa Ageren i Henhold til Hans Maj^{ts} allernaadigste Lov 2 Bogs 23 Kap 4 og 5 Art.

3^{die} at kende magtesløs den Kontrakt, som Sognepræsten har indgaaet med forn^{te} Bonde, Niels Madsen, der ikke har holdt den efter sit Løfte, og for det

4de idømmer Bonden Sagens Omkostninger efter sit Skøn, da denne Procces er paaført mig uden egen Skyld«. Iøvrigt begærede Christopher Beyer, at Sagen maatte op-sættes i 14 Dage.

Niels Madsen, som havde hørt paa Hr. Christophers ugrundede og til dels ubevislige Paastande, fandt det ikke nødvendigt at svare paa hans grove Udgydelser og løse Ord, da enhver vel kunde se, hvor meget de var værd, siden han ingen autentiske Beviser havde formaaet at fremføre. Iøvrigt henholdt han sig til, hvad hans Sagfører, Laurids Aabye, allerede havde udtalt, og idet han forbeholdt sig Ret til lovlig Tiltale mod Hr. Christopher Beyer for hans ubevislige Beskyldninger, vilde han gerne, for at Hr. Christopher Beyers Villie kunde ske Fyldest, og han selv leve i Fred og Ro, gaa ind paa at yde Hr. Christopher hans Tiende efter Loven.

Præsten begærede nu igen Ordet og sagde, at skønt han lige havde forlangt Sagen udsat i 14 Dage, vilde han dog nu, for at imødekomme M^s Aabyes Ønske paa Niels Madsens Vegne om at faa en hastig Ende paa Sagen, gaa ind paa, at den blev afgjort med det samme og Dommen fældet i Dag. »De deponerede Penge«, sagde han, »finder vel sit billige Sted«. Da ingen af Parterne havde mere at fremføre i Sagen, blev Dommen fældet:

»Eftersom Niels Madsen af Faarup ikke fragaar at være

sin Sognepræst skyldig for Tiende 9 Mark 12 Skilling, hvilke Penge bem^{te} Niels Madsen i Dag har deponeret udi Retten og tilstaar Efterdags gerne i alle Maader sin Sognepræst at tiende paa Kjærven, hvilket alt i Akten findes, saa, efter indførte og denne Sags Beskaffenhed, bør Hr. Christopher Beyer de 9 Mark 12 Skilling at imodtage, som her udi Retten er deponeret, og Efterdags haver Sognepræsten at tage sin Tiende paa Kjærven, og da Niels Madsen har forvoldt denne Proces, bør han erstatte den med 2 Rigsdaler, og det alt, inden 15 Dage, eller lide efter Loven«.

Mygind contra Lime.

Paa et vist Tidspunkt, den 4de Marts 1733, lykkedes det Præsten at faa alle Gaardmændene i Mygind sat op imod saa godt som alle deres Standsfæller i Lime. Han havde nemlig opdaget, at 9 Gaardmænd i Lime By havde gjort sig skyldig i Tiendesvig, idet de i en Aarrække havde dyrket 9 Agre indenfor Mygind Markskel uden at svare hverken Konge-, Kirke- eller Præstetiende af dem.

Man faar Indtryk af, at den proceslystne Præst ivrigt har spejdet Horisonten rundt for at finde et Emne, han kunde bruge som Motiv til et nyt Sagsanlæg, og herunder er hans Blik faldet paa de 9 Agre, der dyrkedes af et tilsvarende Antal Gaardmænd i Lime. Det er interessant at iagttage den mesterlige Maade, hvorpaa han tilrettelægger alt for Processen.

En Undersøgelse viste, at 4 Mænd i Mygind havde fæstet hele Byens Kirke- og Kvægtiende hos Amtmanden, og at de ligesom han selv ingen Tiende fik af de 9 Agre, der dyrkedes af Bønder i Lime. Det var paa en eller anden Maade undgaaet deres Opmærksomhed, men nu fik han Sagen draget frem og gjort dem opmærksom paa, at de her led en stor Uret.

Først rettedes der Henvendelse til Forvalteren paa Tustrup, for at han paa Godsets Vegne kunde tilkendegive sin Mening:

»Velædle Hr. Forvalter S^{gn} Hans Thornsohn!

En Beretning om følgende Tvistemaal fremsættes ydmygeligst for den velædle Hr. Forvalter, om hvorledes Lime Sognemænd nu i nogle Aar ej har villet betale Tiende til os Sognemænd af de 9 Agre indenfor Mygind Markskel, som vi her i Byen skatter og skylder af aarlig. Vores Sognepræst har dog alle Tider bekommet Tiende til Mygind Præstegaard af samme Jord efter Loven, idet vi, som er akkorderet aarlig med vores Biskop i Aarhus om Kongetiende og med vores Amtmand Conferentsraad Gersdorf paa Wosnæsgaard om Kirketienden af samme Jord, har tilladt vores Sognepræst at oppebære denne Tiende imod Betaling til os 8 Gaardmænd her af Mygind. Vor Begæring til velædle Hr. Forvalter Sig^{nr} Thornsohn, er nu, at han her udi med sin Paaskrift vil være os Mygind Mænd behjælpelig med, at Lime Mænd maa vorde alvorligen tilholdt ej at bortfjerne det i dette Aar paa fornævnte 9 Agre avlede Korn, førend deraf lovligen er blevet tiendet efter Forordningen og Hans kgl. Maj^{ts} Lov om Tiendens lovlige Oppebørsel.

Mygind d. 19de Aug. Anno 1732.

Paa samtlige Mygind Bymænds Vegne:

Peder P. R. S. O. Rasmussen, Oustrup.

Rasmus R. A. S. Andersen.

Til Vitterlighed:

Christopher Hermann Beyer.«

Forvalter Thornsohns Paaskrift var denne:

»Da det ikke imodsiges, at bemeldte 9 Agre henhører under Mygind Sogn, saa bør de Mænd af Lime, som bruger dem, svare Tiende deraf ligesaavel til Kongen og Kirken som til Præsten, og efterdi de ingensinde har vægret sig at tiende deraf til Præsten i Mygind, saa kan de deraf skønne, at samme Tiende skal deles udi 3 Dele efter Loven, og at hver Del haver lige Rettighed, selv om de 2de Dele udi nogle Aar kan være forsømt. De Akkordter Par-

terne paaberaaber sig, vedkommer ikke Sagen; thi ingen kan hverken akkordere eller henlægge noget fra et Sogn til et andet. Det er tilladt at forsvare sig ved Retten, men ikke ved vrang Undskyldninger at befri sig for det, som Loven befaler.

Datum Tustrup 22 August 1732. H. Thornsohn.

Dernæst skete der Henvendelse til Amtmanden, og her er hans Svar:

»Eftersom jeg har bortfæstet Mygind Kirkekorn og Kvægtiende til Sognemændene Søren Sigvartsen, Rasmus Andersen, Simon Christensen og Niels Nielsen (Grimskjær), alle af Mygind, for deres Livstid, for at de maa gøre sig den saa nyttig som de bedst ved, vil og kan og vor allernaadigste Lov tillader, saa maa de, hvis Lime Mænd som sædvanlig vægrer sig ved at erlægge Tiende af de Agre paa Mygind Mark, der bruges til Lime, have den samme Ret, som jeg selv til at oppebære Tiende af de omtalte 9 Agre, og hvis det bliver dem forment, maa de have Lov til at søge deres Ret ved Tinget, som det havde været mig selv.

Wosnæsgaard 31 Aug. 1732. J. Gersdorf.«

Skønt Lime og Mygind er to Byer, der ligger saa nær hinanden, at deres Bymarker grænser sammen, hører de dog i kirkelig Henseende til to forskellige Pastorater.

I Dag hører Lime og Hvilsager sammen, men paa Christopher Beyers Tid hørte Byen til Aarslev og Hørning. I den Hensigt at sikre sig mod alle Eventualiteter, f. Eks. imod at støde en anset Kolega for Hovedet, spurgte Hr. Christopher Sognepræsten i Aarslev, Hr. Poul Sass, om han muligvis ved en Fejltagelse skulde have faaet udbetalt Tien- den af de 9 Agre, som Lime Gaardmænd dyrkede indenfor Mygind Markskel. Han opsatte derfor en Skrivelse, som han kaldte en Missive, til Hr. Poul Sass:

»Velærværdige, højtærede, gode Nabo, Hr. Poul Sass. Salutem! Saasom Lime Mænd har gjort mig nogen Indpas

i min Tiende paa Mygind Mark, som der (ellers) i Mands Minde er tiendet af til Mygind Præstegaards Sognepræst — endog i al min Tid til dette Aar — saa vil jeg gerne her ved fornemme, om Hr. Poul Sass i sin Akkord med Lime Mænd om Præstetienden har akkorderet om den Tiende, som jeg indenfor Mygind Markskel er berettiget til? Herpaa venter jeg Deres velærværdige, behagelige og skriftlige Gensvar. Forblivende min højtærede gode Nabos tjenestegivende Tjener.

Mygind d. 12. Septbr. 1732.

Christopher Beyer.«

...

Svaret herpaa lød:

»Udi den med Sognemændene i Lime By af mig gjorte Akkord er intet meldt om nogen Jord, som skulde ligge indenfor Mygind Markskjel, eftersom jeg ikke understaar mig i at begære nogen Tiende af det, som mig ikke tilkommer.

Test. P. Sass.«

Efter disse omhyggeligt planlagte Forberedelser var Sagen naaet det Stadium, da der kunde udsendes en saakaldt Beskikkelse, hvilket i Lovsproget betyder, at de anklagede opfordredes af et Par udsendte Mænd til at udtale sig om Sagen.

»En Beskikkelse fra Hr. Christopher Beyer i Mygind til de 9 Mænd i Lime.

Velagtede Dannemænd af Lime!

Saasom I 9 Mænd af Lime, navnlig Niels Michelsen, Peder Raaballe, Rasmus Raaballe, Søren Kirkegaard, Peder Væver, Rasmus Bertel, Niels Poder, Frands og Søren Degn af Lime, sidst afvigte Høst, som I selv ved, har paa Mygind Mark ladet bortføre en Del Korn imod Loven uden alle 3 Tiendetageres Forlov og ej siden den Tid i Mindelighed har villet indstille eder med Betaling for Tienden til Kongen, Kirken og Præsten, som er berettiget til Tienderne, saa lader vi herved denne Beskikkelse fornemme, om I 9 Mænd af Lime vil indfinde eder med Betaling for Tienden og

den gjorde Formastelse imod Loven, saasom vi her i Mygind ingen Proces eller Trætte forlanger, skønt vi er sket Uret og Tiendesvig af eder. Herpaa venter vi eders Svar, og dersom I 9 Mænd af Lime ej vil finde eder i Ret og Billighed med Betaling, saa nødes vi til paa lovlig Maade at lade eder søge for Retten. Denne Beskikkelse insinueres (d. e. overgives) velædle Hr. Forvalter Sig^{nt} Hans Thornsohn til behagelig Paategning, om han behager herimod at svare eller lade skrive noget.

Mygind d. 10de Febr. Anno 1733.

Christopher Beyer.

Peder P. R. S. O. Rasmussen Oustrup.

Søren S. S. S. Sigvartsen.«

Forvalteren har paategnet Beskikkelsen saaledes:

Dette er mig forevist, og haver jeg intet derimod at sige i nogen Maade.

Clausholm d. 19de Febr. 1733.

H. Thornsohn.

Det hele blev derefter forelagt de 9 Mænd i Lime, hvorefter der tilføjedes: »Indbemeldte Beskikkelse haver vi underskrevne 2de udsendte unge Karle fra Mygind forkyndt for Lime Mænd, og deres Svar er som følger:

Peder Væver svarede: »Det maa staa ved det samme, til videre«.

Niels Kirkegaards Svar lød: »Det maa komme til Proces«.

Søren Raaballe bemærkede: »I har passet for sildig paa«.

Rasmus Bertel udbrød: »Det skal bedre op!«

Frands Pedersen udtalte sig ligesom de andre.

Niels Jensen Poder svarede: »Vi vil tage imod Stævningsemændene«.

Søren Jensen Degn sagde: »Jeg er uskyldig i den Sag, for jeg lod mit Korn staa efter de andre, der skulde tælle, men mine Folk tog det hjem imod min Villie«.

Hos Rasmus Raaballe var ingen Mand til Stede, som kunde gøre nogen Forklaring eller give rigtigt Svar herpaa.

Og at de beskikkedes Svar i alle Maader er rigtigt, som her angivet, tilstaar vi, saa sandt hjælpe os Gud og hans hellige Ord!

Mygind d. 23de Febr. 1733.

Jens Rasmussen. Christen Simonsen.

Nu var alt i Orden til, at Sagen kunde komme paa Tinget. En Kaldsmemorial eller Stævning blev tilstillet de paa-gældende; den havde følgende Ordlyd:

»Herved giver vi, tvende udsendte, eder 9 Dannismænd, Tustrup Tjenve af Lime, til Kende fra os 8 Gaardmænd i Mygind og vores Sognepræst, Hr. Christopher Beyer, at I samtlig efter gjorde Beskikkelse hermed indkaldes til at møde ved Sønderhald Herreds Ting for den Tiendesvig og gjorde Formastelse imod Hans kgl. Maj^{ts} allernaadigste Lov og Forordning, da I sidstafvigte Høst lod bortføre imod Loven Tiendetagerens Ret af det avlede Korn paa de 9 Agre af Mygind Mark imod det gjorde Forbud, hvorfor vi samtlig Mygind Mænd med vores Sognepræst agter et lovformeligt Tingsvidne at erhverve, og dernæst vil vi formode, at I 9 Dannemænd af Lime, navnlig Niels Michelsen, Peder Raaballe, Rasmus Raaballe, Niels Kirkegaard, Peder Væver, Rasmus Bertel, Niels Poder, Frands og Søren Degn, for eders gjorde Formastelse imod Loven maa vorde anset Dom at lide. Thi stævnes I samtligte at møde for os i Retten Onsdag den 4 Martij ved Sønderhald Herreds Ting, som holdes i Oustrup, da vi samtligte Mygind Beboere agter at overbevise eder, I 9 Mænd af Lime, om, hvad Uret I har gjort os, og hvad Straf I derfor bør lide med Domsafsigtelse efter Loven.

Mygind d. 24de Febr. 1733.

Christopher Beyer. Paa Sognets Vegne: Peder Rasmussen.

Søren Sigvartsen. Rasmus Andersen. Niels Nielsen

(Grimskjær«.

Der fulgte herefter en uhyre langtrukken Proces med Vidneafhøringer, trættende Tovtrækkerier mellem de to Parters Sagførere og mange Udsættelser af Sagen. Men alt

dette lønner det sig næppe at gengive. Resultatet kunde naturligvis ikke være tvivlsomt. Efter den grundige Forberedelse, der var gaaet forud, maatte det hele ende med en Domfældelse af de 9 Mænd fra Lime.

Slutning.

Christopher Beyers Navn forekommer mange Gange i Retsprotokollerne, og hver Gang faar man interessante Oplysninger enten om ham selv og hans Forhold til Bønderne eller om selve Egnen, hvor halvt eller helt glemte Lokalitetsnavne dukker frem af Fortidens Mørke.

Saaledes lod han 1727 de fire ældste Bymænd i Mygind, Peder Rasmussen (Oustrup), Anders Sørensen, Niels Sørensen Laasbye og Niels Pedersen (Wilstrup) foretage en Synsforretning over de, som han selv siger, »ringe Tørvepletter og Jord«, som hører til Præstegaarden.

De fire Mænd erklærer, »at dersom Præsten vilde lade grave til højfornøden Ildebrands Nødvendighed i 2 a 3 Aars Tid i det højeste, kunde al Tørvejorden til Præstegaarden letteligen vorde opgravet; den øvrige Rest af Jegskjær er Engbund, som ligger under Fæfod og er til Byens nødvendige Fædrift«. Navnet Jegskjær eller Egskjær er stadig i Brug.

1724 blev han af Retten afkrævet en Fødselsattest for en Tjenestekarl Peder Rasmussen fra Andi, der ulovligt havde forladt sit Gods. I den Anledning skrev han: »Anno 1706 Dom. VII post. Trin. var sl. Rasmus Hares Barn Peder til Daaben i Skjørring Kirke, saa hans Alder er 18 Aar 4 Mdr. og 3 Uger, hvilket efter Begæring af Kirkebogen meddeles vedkommende af Christopher Herman Beyer. Mygind Prg. 10¹/₂ 1724.«

Her igennem faar man den interessante Oplysning, at der 1724 eksisterede en Kirkebog for Mygind-Krogsbæk-Skjørring, som i det mindste gik tilbage til 1706. I Dag begynder Kirkebogen for disse Sogne som bekendt 1764.

Men i Anledning af denne Rettens Forespørgsel kunde

han ikke lade være at skubbe til den heldende Vogn; thi 2 Dage efter Daabsattestens Afsendelse skrev han paany til Tinget:

»Kjendes og herved gør vitterligt, at jeg underskrevne havde stedt og fæstet Peder Rasmussen Hare af Andi, sl. Rasmus Hares Søn for at tjene i mit Brød, men han havde ej været i min Tjeneste uden en 14 Dages Tid, før han om Natten undvigede og bortløb uden nogen Aarsag, Villie og Minde, som sandfærdigen tiltaas af

Christopher Beyer. Mygind Prg. d. 12¹/₁₂ 1724«.

Til sidst skal det nævnes, at han 1731 lod tinglæse en Korntiendekontrakt med Karlby Mænd i Krogsbæk Sogn. Den indeholdt baade Bestemmelser fra 1719 ved hans Embedstiltrædelse og en Tilføjelse fra 1731 og lød saaledes:

»I Jesu Navn! kendes vi underskrevne Sognemænd af Karlby at have akkorderet med vor Sognepræst om hans Tiende; og skal vi, som beboer de 20 Gaarde, give ham 65 Slettedaler aarlig, hvilke Penge skal betales hvert Aar 8 Dage efter Sct. Mortens Dag, hvilken Kontrakt skal staa uryggelig saa længe Pengene bliver betalt til ovenmeldte Tid; og skal vi fire Mænd, som her underskriver, svare Præsten sine Penge uden noget Krav i nogen Maade. Dette er den 1ste Kontrakts Indhold. Den anden lyder:

I Jesu Navn! Foruden den belovede Del Penge, som er 65 Sler, skal vi aarlig hver Mand, som beboer de 20 Gaarde, give hver især 1 Ost, 2 Mark rent heglet, velvejjet Linnet, 1 godt Læs Gærdsel, 2 gode, forsvarlige Læs Tørv, 30 Æg, 1 Dags Møgagen; og skal dette ovenskrevne betales ulasteligt og forsvarligt af hver Mand, saa staa Kontrakterne baade om Pengenes Leverance i klingende Mønt og dette omskrevne Testeris afos, som under den forrige Kontrakt har underskrevet.

Mygind 25. Juni. Anno 1719.

Christopher Beyer.

Jens Herlofsen. Jens Nielsen. Jens Nielsen Hovgaard.
Jens Rasmussen Larsen. Hr. Christopher Beyer lover aar-
lig at sende til Karlby 1 Td. Øl, $\frac{1}{2}$ Pd. Tobak, hvor udi
Sognemændene for deres Villighed skal drikke min
Skaalle«.

DET DRONNINGBORGSKE RYTTERDISTRIKT

Af A. Sørensen.

HELE den store Samling Jordegods, der i Aarene 1718 —65 bar Navnet Det Dronningborgske Rytterdistrikt var ikke nogen egentlig Nyindretning, men en Rekonstruktion. Rytterdistrikterne oprettedes i 1670'erne, da man henlagde Krongods over hele Landet til Underhold for den staaende Rytterhær. Da Kronens beholdne Jordegods laa ret spredt, blev der ikke Tale om større Godskomplekser, hvorfor man ogsaa afrundede Distrikterne ved Mageskifter og Tilbagekøb. Omkring 1695 var der 5 jydskeske Distrikter til Underhold for 1.—5. jydskeske Regiment, men Godset laa stadig meget spredt. Saaledes havde Oberst von Prehns Regiment 1696 sit Gods beliggende rundt om i Jylland lige fra Limfjorden til Horsens Fjord. Af de 4767 Td. Hartkorn, Godset bestod af, laa de 1186 Td. i Skanderborg Amt, 1097 i Aalborghus Amt (søndenfjords), 834 i Kalø Amt, 575 i Halds Amt, 494 i Dronningborg Amt og Resten, spredt i Smaastumper, i Amterne Havreballegaard, Silkeborg, Mariager og Lundenæs.

Da denne Spredning af Godset næppe har været hensigtsmæssig, skred man i 1718 til en ny Regulering, saaledes at der nu blev 3 vel afrundede Distrikter i Jylland, nemlig det Dronningborgske, det Skanderborgske og det Koldinghusske. Det Dronningborgske Distrikt opstod ved fra Oberst von Prehns Regiment at tage Dele af Godset i Kalø og Dronningborg Amter, lidt fra Halds Amt og en Ubetydighed fra Mariager Amt. Da dette var utilstrækkeligt,

henlagdes der til Distriktet Hovedgaardene Dronningborg og Klausholm med tilhørende Bøndergods.

Dronningborg var købt 1717 af Jobst von Ouerbeck i Hamburg, der dog ved Købekontrakt af 15. August 1710 havde solgt Godset, 1541 Td. Hartkorn, til Assessor Peder Thøgersen Lassen til Rødslet for 90.000 Rd., men da Kongen erfarede dette, krævede han i Henhold til Reluitionsretten¹ Godset overdraget; det var 9. September 1661 udlagt for Gæld med Reluitionsret².

Clausholm købtes 12. Juni 1718 af Sophie Amalia Hahn, Enke efter Storkansler, Grev Conrad Reventlow, for 42.500 Rd. og 42.497 Rd. og 64 Sk. i transporterede Panteobligationer paa det i Jylland bortsolgte Ryttergods.³

Hele Godskomplekset omfattende ca. 6000 Td. Hartkorn foruden lidt Skov og Mølleskyld samt Konge- og Kirketiende faar man et udmærket Billede af i den ved Oprettelsen udarbejdede Krigs- og Portionsjordebog, der er lige saa smukt skrevet som den paa Grund af sin Størrelse og Vægt er uhaandterlig. Om Godsets Bestanddele erfares følgende:

Kongens samt relueret og tilforhandlet Hovedgaardstaxt 247 Td., 6 Skp., 2 Fdk., 2 Alb., Hovedgaardens Skov- og Mølleskyld 25 Td., 5 Skp., 3 Fdk., Græsning og Hø, som findes ved Hovedgaardene og Skovene, giver Græsning til 490 Heste samt 2350 Læs Hø à 30 Lispund. Kongens nye Ryttergods 2586 Td., 5 Skp., $\frac{3}{4}$ Alb., Kongens gamle Ryttergods 465 Td., 1 Fdk., $2\frac{1}{2}$ Alb., Reluitions gods, der til Ryttergods er udlagt og betalt, 995 Td., 2 Skp., 2 Fdk., $\frac{1}{4}$ Alb. Af Proprietærgods, som er udlagt til Rytterhold, 1380 Td., 2 Skp., $1\frac{1}{2}$ Alb. Gejstlighedens samt Hospitals- og Mensalgods, som er udlagt til Ryttergods, 235 Td., 2 Skp., alt Hartk.

Af Tiender er udlagt følgende: Kongen tilhørende Kirketiende 264 Td., 2 Fdk., Proprietærerne tilhørende Kirke-

¹ Kronens Skøder III, 593 ff.

² Kronens Skøder II, 105.

³ Kronens Skøder III, 674 ff.

tiende 480 Td., 4 Fdk., Kongen tilhørende Kongetiender 99 Td., 1 Skp., Proprietærene tilhørende Kongetiender 736 Td., 6 Skp., 2 Fdk. Kirke- og Bønderskove 21 Td., 2 Skp., 3 Fdk., 2 Alb., alt Hartk.

De til Distriktet hørende Kirker med Tiender var Borup, Gimming, Lem, Støvring, Mellerup, Hald, Voldum, Rud, Halling, Skader, Søby og Mejlby.

Tiendekornet opgøres til følgende:

Rug 97 Td. og 7 Skp.

Byg 115 Td. og 6 Skp.

Havre 94 Td. og 7 Skp.

Boghvede 2 Skp. (Mejlby),

der omsattes i Penge efter Renteritaxten, der var

1 Td. Rug = 9 Mark

1 Td. Byg = 9 Mark

1 Td. Havre = 4 Mark.

Henlagt til Kirkernes Vedligeholdelse samt andre aarlige Udgifter efter fastsat Taxt

1 Td. Rug = 10 Mark

1 Td. Byg = 7 Mark

1 Td. Havre = 4 Mark.

Disse tvende Poster ansat i Penge beløber sig til 384 Rd. og 34 Sk. Udgifterne til Vin og Brød, til Randers Hospital, Biskoppen, Provstevistation, Kirkelys, Renholdelse samt Bidrag til den lutherske Kirke i London, ialt 155 Rd. og 3 Mark. Kongens samlede Indtægter af Tiendepenge, Landgilde, Jordskyld o. a. beløber sig til 792 Rd. og 72 Sk., og da Udgifterne, Tiendekorn, Løn til 10 Skoleholdere à 24 Rd. samt foranførte Smaaudgifter, beløber sig til 779 Rd. og 37 Sk. fremkommer et nægtigt Overskud paa 13 Rd. og 35 Sk.

Den samlede Indtægt af Godset anføres at være 24.728 Rd. og 43 $\frac{17}{24}$ Sk., og da Udgifterne andrager 3.027 Rd. og 11 $\frac{5}{8}$ Sk., bliver der altsaa til Regimentets Underhold 21.701 Rd. og 31 $\frac{7}{8}$ Sk.

Til Høavl og Græsning til Regimentets Heste var udlagt Ladegaardenes Marker og Jorder, som man i 1718 taxerede

temmelig højt, hvilket maaske skyldtes den gode Høhøst dette Aar, men da Resultatet de to følgende Aar var betydelig mindre, maatte man pænt regne om igen.

Tallene for de fire Ladegaarde saa saaledes ud:

	Bjellerup Ladegaard:
	Græsning til 325 Heste
Høavl 1718:	1250 Læs à 30 Lispund
1719:	1009 —
1720:	1012 —
	Mariager Klosters Enge:
	Høavl 1718: 370 Læs
	1719: 310 -
	1720: 346 -
	Clausholms Ladegaarde:
	Græsning til 325 Heste
Høavl 1718:	1050 Læs
1719:	633 -
1720:	642 -
	Sophie Amaliegaarden:
Høavl 1718:	150 Læs
1719:	118 -
1720:	123 -

Hertil kommer 18 Læs Hø, der ydes af Mygind Bymænd.

Paa Basis af disse Tal anslaaes Bjellerup Ladegaard aarlig at kunne yde 1090 Læs Hø og græsse 246 Heste. Mariager Klosters Enge til 410 Læs Hø. Clausholms Ladegaard til 700 Læs Hø og Græsning til 244 Heste og Sophie Amaliegaarden til 150 Læs Hø.

Den samlede Avl i Aarene 1718—20 var paa henholdsvis 3020, 2070 og 2123 Læs Hø, hvorefter man anslog den aarlige Høhøst til 2368 Læs, ligesom man nok mener, der kan være Græsning til 490 Heste, som Regimentet havde pr. November 1721. Indtil denne Dag havde Regimentet haft 650 Heste, men der afgik da 20 Mand fra hvert Kompagni. Naar Sophie Amaliegaarden ikke var ansat til Græsning, skyldtes det, at man i de tre Sommermaaneder var saa

stærkt plaget af Skovbremser, at det ikke lod sig gøre at sætte Heste paa Græs der før efter Høst.

Det til Distriktet hørende Bøndergods fik nu mere Karakter af en Helhed. Tæt grupperet omkring Randers i samtlige Sogne i Støvring Herred, 6 Sogne i Nørhald Herred, 8 i Galten Herred, 5 i Sønderhald Herred og 2 i Øster Lisbjerg Herred samt i Viborg Amt i Vester Velling og Skjern Sogne i Middelsom Herred og Hornbæk og Taa-num i Sønderlyng Herred.

Nu er Jordebogen af 1718 ikke blot en tør Opramsning af Navne paa Fæstebønder, Hartkorn m. v., men der gives ogsaa mere indgaaende Oplysninger om Bøndergodsets Besætninger, Udsæd, Bygninger og den eventuelle Brøstfældighed. Da disse Ting vel nok kan have Interesse for een og anden, skal der gives et Par Eksempler paa nogle Byer.

Som det vil ses af hosføjede Skema er Hestebesætningerne store, set med Nutidens Øjne, men til Datidens Driftsform (den store og klodsede Hjulplov) krævedes betydelig mere Trækkraft⁴. Stude omtales ikke, men det skulde dog være mærkeligt, om man ikke hist og her har haft dette Dyr, bl. a. ogsaa til Trækkraft. Svin omtales heller ikke, hvad der naturligvis ikke er ensbetydende med, at dette Dyr ikke fandtes. Ganske vist var Distriktet jo ikke skovrigt, men man kan sikkert gaa ud fra, at der nok har været holdt Svin til Husbehov.

Bygningernes Tilstand maa i det hele og store siges at være god. Maalt i Penge betyder Brøstfældigheden i Byerne Gimming, Helsted, Tjæreby og Vestrup jo saa godt som intet.

Af det samlede Bøndergods besad Selvejerne kun 247 Td. Hartkorn fordelt paa 26 Gaarde og Boel, og heraf alene 235 Td. paa det Bøndergods, der med Hovedgaarden Clausholm bragtes ind under Distriktet, og mest i Sognene Halling, Hadbjerg, Rud og Ødum. Kun meget faa af disse Selvejergaarde var under 10 Td. Hartkorn. To af Gaar-

⁴ Den store Hestebestand skyldes dog vel væsentligst Hoveriet.

	Hartkorn				Besætning				Udsæd			Bygninger	
	Td.	Skp.	Fdk.	Alb.	Heste	Køer	Ungnød	Faar	Rug	Byg	Havre	Fag	Brestfærdighed i Rd.
Gimming Mtr. Nr. 1-9	61	5	2	1	68	36	29	107	39	75	82	546	29
Harritslev Mtr. Nr. 1-3 og 5-14	90	6	2	1	91	49	33	167	65	112	129	670	286
Helsted Mtr. Nr. 1-9	71	3	0	1/2	69	41	46	156	47	80	116	478	4
Linde Mtr. Nr. 1 og 3-11	76	7	2	1/2	66	33	32	142	59	74	127	510	222
Mejlby Mtr. Nr. 1-10	82	2	2	2 1/2	69	42	56	147	50	92	148	661	174
Tjæreby Mtr. Nr. 1-9	109	2	2	1 1/2	70	41	37	95	51	86	101	611	31
Vestrup Mtr. Nr. 1-6	68	5	2	2	46	24	25	63	36	62	90	347	34
Voldum Mtr. Nr. 1-3 og 5-16	88	1	3	1	109	54	27	103	35	110	106	670	207
	649	3	2	1	588	320	285	980	392	691	899	4493	987

dene var endda paa godt 17 Td., nemlig Matr. Nr. 1 i Hadbjerg, der ejedes af Niels Nielsen Balle, og Stobdrupgaard i Rud Sogn, der ejedes af Rasmus Madsen og Niels Christensen.

Af Møller fandtes der i Distriktet ialt 15, hvoraf de 4 var i Hænderne paa Selvejere, nemlig Aarslev Mølle i Nørre Aarslev Sogn, der ejedes af Helvius Knudsen, Ejstrup Mølle i Asferg Sogn, der ejedes af Søren Jørgensen, Lindegaards Mølle i Linde Sogn, der ejedes af Herredsskriver Manderup Justesen, og Ovst Mølle i Borup Sogn, der ejedes af Raadmand Søren Steen i Randers. De tre første var kun af ringe Størrelse, hvorimod Ovst Mølle var paa godt $4\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn og $8\frac{1}{2}$ Td. Mølleskyld.

I Voldum Sogn var der ikke mindre end tre Møller, nemlig Clausholm Mølle under Hovedgaardstaxten. Mølleren her havde tillige en Art Krohold, idet han havde Ret til Udskænkning af Øl og Brændevin uden Afgift, Rebens Mølle, der senere kaldtes Rævens Mølle, og som nedlagdes i det 19. Aarhundrede, samt Svensbro Mølle, nu kaldet Mellemmølle. I Dronningborg Landsogn fandtes Riis Mølle, der nedbrødes 1721, og Hviide Mølle. Alstrupgaards Mølle i Rud Sogn siges at være ringe paa Maling, og om Albæk Mølle i Albæk Sogn hedder det, at den kun har lidt Vand og slet Søgning. I Kovsted Sogn nævnes Ring Mølle, som var øde, men den skulde, hvis den genopbyggedes, svare af 2 Td. Hartkorn, og endelig nævnes som hørende under Distriktet Borup Mølle i Borup Sogn, Taabæk Mølle i Ødum Sogn og Volk Mølle i Essenbæk Sogn.

For alle disse Møller gjaldt iøvrigt, at de fra $\frac{1}{2}$ 1721 havde faaet Moderation i Afgiften, mod at Møllerne selv uden Hjælp holdt hver sin Mølle i forsvarlig Stand. Afgiften var ansat i Tønder Mel à 10 Mark Tønden.

Vi forlader nu Jordebogen af 1718 for at kaste et Blik i den næste, nemlig Landgildejordebogen af 1733, der er af et langt ringere Format og betydelig lettere at haandtere end Forgængeren, men man har ikke bladret længe i den, før man opdager, at Rytterdistriktets Omfang er aftaget,

ligefrem proportionalt med Jordebogens, thi den ikke særlig omfangsrige Bog giver Billedet af et stærkt decimeret Distrikt.

Det første Tab led Distriktet ved, at Clausholm og Sophie Amaliegaarden efter kongelig Befaling af 19. September 1730 overgik til Dronning Anne Sophie. Herved afgik af Hovedgaardstaxt, Ager og Eng, 133 Td., 5 Skp., 2 Fdk., Skov 13 Td., 2 Skp., 1 Fdk., Mølleskyld 4 Td., 2 Skp. Sophie Amaliegaarden (d. v. s. Elkiergaard i Hornslet og Hedegaard i Todbjerg) 14 Td., 7 Skp., 3 Fdk., 1 Alb., Rud Søby, Skader og Halling Sognes Kirketiende samt Ødum Sogns Kongetiende, samt af Bøndergods, Ager og Eng, 877 Td., 6 Skp., 3 Fdk., 1½ Alb., Mensal og Kirkeskyld 34 Td., 4 Skp., 2 Fdk., 2 Alb. og Skovskyld 7 Td., 1 Skp., 1 Alb., Hus- og Arbejdspenge 223 Rd. og 86 Sk. og Møllelandgilde 53 Rd.

Næste Afgang indtraf 1. Januar 1732, da det under Distriktet inddragne Proprietærgods henlagdes under Amtstuen, hvorved afgik af Hartkorn, Ager og Eng, 2595 Td., 7 Skp., 1 Fdk., ¾ Alb. Dette begrundedes med, at dette Gods nu skulde svare Kornskat i Lighed med andet Proprietærgods i Henhold til Forordningen af 19. Oktober 1731.

Herefter omfattede Godset kun af Hovedgaardstaxt 107 Td., 2 Skp., 3 Fdk., 1 Alb. og af Bøndergods, Ager og Eng, 2220 Td. samt lidt Skov og Mølleskyld, og denne Størrelse holdtes i al Væsentlighed til 1765.

Den aarlige Indtægt var naturligvis ogsaa dalet ganske betydelig, idet Jordebogsindtægterne nu kun androg følgende:

Landgilde i Penge	2554 Rd. 55	Sk.
Korn in natura:		
Rug 124 Td., 4 Skp.	212 - 48	-
Byg 197 Td., 2 Skp.	230 - 12	-
Havre 266 Td., 3 Skp.	177 - 56	-
Aarlige Afgifter, saasom Hus- og Arbejdspenge, Mølle- og		

Landgildeafgifter af Laxe- gaarde og Fiskeri, Engpenge og Tiendebyg	312	-	17	-
Afgift af Andrupgaard ⁵	109	-	56	-
Tiender	554	-	52 $\frac{7}{24}$	-
Ialt 4151 Rd. 8 $\frac{7}{24}$ Sk.				

Det var unægtelig et slemt Fald i Indtægterne, der jo paa nuværende Højde ikke kunde siges at være tilstrækkeligt til Opretholdelse af et Rytterregiment. Distriktets nuværende Størrelse holdt sig nogenlunde uændret indtil 1765, da man endelig tog sig sammen og solgte det hele. Dels var Ordningen ikke længere tidssvarende, og dels trængte Kronen i høj Grad til Penge til Afbetaling paa Rigets Gæld.

21. Januar 1765 udsendtes fra Rentekammeret en trykt Plakat med Specifikation over Godset, der skulde sælges. Dette angaves at være følgende:

Hovedgaardstaxt:

Ager og Eng 134 Td., 7 Skp., 0 Fdk., $\frac{1}{2}$ Alb.

Bøndergods:

Ager og Eng 2223 - 3 - 3 - 2 $\frac{1}{3}$ -

Skovskyld 0 - 5 - 3 - 2 -

Mølleskyld 5 - 2 - 2 - 0 -

Kongetiender 44 - 6 - 0 - 0 -

Kirketiender 186 - 6 - 0 - 0 -

og endelig 7 Kirker.

Om Reglerne og Betingelserne anføres, at Hovedgaardene skal opbydes hver for sig med det Bøndergods, der bliver tillagt dem, tilligemed Skov, Jagt og anden Herlighed.

Det Bøndergods, som ikke følger med Hovedgaardene, opbydes ligeledes med Skov, Jagt og anden Herlighed efter Loven og Forordningen, men separat.

Kongetiender ligedes hver for sig paa de Vilkaar, at Køberne betaler alle kongelige Skatter.

⁵ Købt af Kongen 12. Februar 1725 og bortfæstet til Brødrene Jacob og Hans Tausen Rosborg. Nu delt i fire Gaarde.

Kirkerne opbydes hver for sig med jure patronatus & vocandi tilligemed Inventarium og alt andet, samt det til enhver Kirke hørende Gods, paa de Vilkaar, at Køberne svarer alle kongelige Skatter som af andet Gods, men Kirkerens Beholdninger ved Købets Afslutning reserveres Kongen.

Møllerne, som ikke hører under Hovedgaardstaxten, opbydes hver for sig.

Husene med deres Afgifter bliver oppraabt hver for sig, og med Husene følger det dertil hørende Hartkorn.

Alt anført Hartkorn, Gods, Tiender og Kirker m. v. afhændes til evindeligt Arv og Eje uden Tilbagekøbsret.

De Bønder, der køber deres iboende Gaarde, svarer, uanset at de bliver Selvejere, dog kun Konsumtion og Folkeskat som Fæstebønder saa længe de bliver ved Gaardene.

Køberne maa, naar det forlanges, kunne stille Kaution samt forevise Fuldmagt, hvis de køber for andre.

Køberne betaler ikke Auktionsomkostninger udover Skøderens Expedition fra Rentekammeret.

For de jordløse Huse og Bygninger, som bortsælges separat, udbetales den fulde Købesum, medens der af Købesummen for det øvrige kun betales Halvdelen, der erlægges til Snapsting 1766 med 4% Rente fra Snapsting 1765. Den anden Halvdel bliver staaende i Godset, mod at der svares 4 % p. a. som en Afgift, der bestandig og uforanderlig hviler paa Grundene og Stederne, hvilken Afgift betales til den kgl. Kasse hvert Aars 11. December, og til Sikkerhed for den indestaaende Kapital skal Køberne og efterfølgende Ejere være forpligtet til at have Bygningerne assurerede i Brandkasserne.

9. April 1765 udsendes kgl. Befaling til Justitiarius i Højesteret, Kammerherre Mogens Rosenkrantz, og Kommitteret i Kammerkollegiet, Justitsraad Jacob Lowson, om at være Kommissarier, og der gøres samtidig opmærksom paa, at Kongen gerne ser, at Bønderne i Almindelighed, eller saa mange af dem, som har Formue dertil, selv bliver højstbydende paa de af dem beboede Steder, ligesom der

gives de Herrer visse Retningslinier med Hensyn til Afholdelse af Auktionen, der skal finde Sted 3., 4. og 5. Juli.

Bjellerup Ladegaards Hovedgaardsmarker og Enge skal opbydes baade under eet som een Hovedgaard og i to Parter som to Hovedgaarde med tilliggende Bøndergods. I første Tilfælde skal der under eet opbydes Ladegaardens Bygninger med alt disse tilhørende udendørs og indendørs saavel som tilhørende Gaards- og Huspladser, Kobler og Enge bestaaende af ialt Hovedgaardstaxt, Ager og Eng, 134 Td., 7 Skp., $\frac{1}{2}$ Alb., Mølleskyld 2 Td., 1 Skp., samt Bøndergods, Ager og Eng, 602 Td., 3 Skp., 3 Fdk., 1 Alb. og Mølleskyld 3 Td., 1 Skp., 2 Fdk.

I andet Tilfælde følger med første Hovedgaard, den nordre, Ladegaardens Bygninger med tilhørende Gaards- og Huspladser med 8 Alen Fortov paa østre, vestre og søndre Side, Hovedgaardstaxt, Ager og Eng, 72 Td., 4 Skp., 3 Fdk., 2 Alb. samt Bøndergods, Ager og Eng, 282 Td., 1 Skp., 3 Fdk., $1\frac{1}{2}$ Alb.

Med den anden Hovedgaard, den søndre, følger fri Hovedgaardstaxt, Ager og Eng, 62 Td., 2 Skp., $1\frac{1}{2}$ Alb. og Mølleskyld 2 Td., 1 Skp. Bøndergods, Ager og Eng, 320 Td., 1 Skp., 2 Fdk., $2\frac{1}{2}$ Alb. og Mølleskyld 3 Td., 1 Skp., 2 Fdk.

Bjellerup Ladegaard var oprindelig Ladegaard til Dronningborg Slot, der nedreves 1721, hvorefter Godset lagdes til Rytterdistriktet. 1725 solgtes Grunden til Købmand Ditlev Biering. Det var altsaa denne Hovedgaard, man ved Auktionen vilde faa til at genopstaa, eventuelt i to Hovedgaarde, men det var ogsaa det eneste Forsøg i Distriktet i den Art i Modsætning til i det Skanderborgske Distrikt, hvor man søgte at oprette en hel Serie Hovedgaarde, et Forsøg, der dog ikke ganske lykkedes.

Ved Auktionen, der afholdtes i Randers den 3., 4. og 5. Juli 1765, viste der sig straks Vanskeligheder med at faa Bjellerup Ladegaard afhændet som planlagt. Paa Auktionens første Dag bød Justitsraad Lowson 100.000 Rd. for Hovedgaarden under eet. Paa nordre Hovedgaard bød

Kancelliraad Steenfeldt 46.000 Rd., hvorimod der intet Bud faldt paa den søndre Hovedgaard, men ingen af de nævnte Bud antoges. Paa Auktionens 2. Dag gaves intet Bud paa Hovedgaardene, hvorimod Bøndergodset gik af som varmt Brød.

Da det nu ikke lykkedes at afhænde Hovedgaardene efter Planen, lod man det hele opbyde separat, hvad der gav til Resultat, at der alligevel dannedes to Hovedgaarde, idet Købmand, Etatsraad Ditlev Kirketerp af Hovedgaardstaxten købte 53 Td., 4 Skp. 2 Fdk.⁶ og Købmand Jens Rudolphsen Bay sen. 28 Td., 5 Skp., 2 Fdk.⁷, men Resten af de godt 134 Td. af Hovedgaardstaxten blev rigtignok splittet i Stumper og Stykker.

Med Bøndergodset gik det som Majestæten havde udtrykt Ønske om, idet relativt mange Bønder købte deres iboende Gaarde, men naturligvis var der ogsaa Godsejere, der ved denne Lejlighed fik deres Bøndergods suppleret, ligesom en Del Randersborgere benyttede Lejligheden til at erhverve sig noget, hovedsagentlig af Bjellerup Ladegaards Jorder.

Ved kgl. Resolution af 4. Oktober 1765 approberedes de gjorte Bud, hvorefter Skøderne kunde udfærdiges, og gennem disse skal vi nu se, hvem de virkelige Købere var. Det viste sig nemlig, at adskillige lod andre byde for sig uden at udstyre dem med Fuldmagt. Bl. a. lod en Godsejer et Par Rytterbønder byde paa deres iboende Gaarde for saa senere at lade Gaardene gaa videre til Bagmanden.

Som før nævnt var der mange Bønder, der købte deres Gaarde til Selveje. Af de 2223 Td. Hartkorn Bøndergods, der kom under Hammeren, købtes ikke mindre end 1392 Td. fordelt paa 114 Gaarde af Bønderne selv, ligesom 28 Boelsmænd og Husmænd købte deres iboende Steder, mest jordløse Huse. Til andre af Bondestanden solgtes 22 Gaarde og 7 Huse. 1 Gaard solgtes til Stedets Degn, og Præstestanden, der jo paa den Tid ofte var Ejere af Jordgods,

⁷ nu Bjellerup Ladegaard.

⁶ nuværende Dronningborg Hovedgaard.

tegnede sig for 11 Gaarde og 3 Huse. Til Borgere i Randers solgtes 12 Gaarde, medens Resten købtes af Godsejere.

I Galten Herred, hvor der afhændedes 203 Td., 4 Skp., 1 Alb. i Sognene Galten, Haslum og Ødum, købtes intet til Selveje.

I Nørhald Herred, hvor 596 Td. bortsolgtes i Sognene Asferg, Gassum, Hald, Kovsted, Linde og Spentrup, købtes til Selveje 198 Td. fordelt paa 30 Gaarde i Byerne Asferg, Hvidsten, Randrup, Hald, Kovsted, Terp, Spentrup, Hastrup og Jennum.

I Støvring Herred, hvor der i Sognene Albæk, Borup, Gimming, Harreslev, Lem, Mellerup og Raasted bortsolgtes 1040 Td. Hartkorn, købtes ikke mindre end 642 Td. til Selveje fordelt paa 84 Gaarde og 14 Boel fordelt paa Byerne Albæk, Vestrup, Bjærgby, Kondrup, Gimming, Tjæreby, Lindebjerg, Mejlby, Lem, Mellerup, Raasted og Svejstrup. Her maa særlig fremhæves Gimming By, hvor med Undtagelse af et lille Stykke Kirkejord, alt købtes til Selveje, ialt 66 Td. Hartkorn for ialt 8139 Rd. og 48 Sk., nemlig 9 Gaarde, 3 Boel, 2 jordløse Huse samt Gimminggaard, der betegnedes som forrige Præstegaard. I Tjæreby købtes ligeledes alt til Selveje, nemlig 99 Td. for ialt 9275 Rd. og 24½ Sk., nemlig 9 Gaarde, 5 jordløse Huse samt Byens Fællesjord.

I Sønderhald Herred i Sognene Kristrup og Søby solgtes ialt 135 Td. Hartkorn, men intet til Selveje, hvad der heller ikke var Tilfældet i Sønderlyng Herred, hvor der afhændedes 57 Td. Hartkorn i Taanum Sogn.

I Øster Lisbjerg Herred, hvor der solgtes 177 Td. i Sognene Mejlby og Todbjerg, kunde kun opvises eet Køb til Selveje, nemlig Stedet Krannestrup i Mejlby, der solgtes til Beboeren, Niels Jensen, for 2279 Rd. og 86 Sk.

Som foran anført blev der altsaa oprettet tvende Hovedgaarde. For 60.604 Rd. og 62 Sk. købte Ditlev Kirketerp af Dronningborg Hovedgaards Taxt, Bjellerup Ladegaards og Mariager Klosters Taxt 53 Td., Bøndergods 373 Td., Skov 1 Skp., 1 Alb., Kirketiender 102 Td. (Lem, Borup og

Hald) samt Lem, Borup og Hald Kirker med Inventarium og Ornamenten. Bøndergodset beliggende i Sognene Lem, Borup, Linde, Raasted, Gimming, Mellerup, Asferg, Gasum, Hald og Kristrup.

For 13.597 Rd. og 48½ Sk. købte Jens Rudolphsen Bay sen. af Bjellerup Ladegaards Taxt 28 Td. samt af Bøndergods 63 Td. beliggende i Kristrup Sogn og By og et Hus i Raasted Sogn og By, altsaa ikke nok til at faa en fri Hovedgaard ud af det, og nogen Hovedbygning fik han heller ikke med, eftersom Bjellerup Ladegaards Bygninger med Gaards- og Haveplads solgtes til Henrik Budtz for 3850 Rd.

Resten af Hovedgaardstaxten splittedes i 11 Parter, der næsten alle solgtes til Randersborgere ligesom forskellige Rusestader og Laxegaarde i Randers Fjord.

Som nævnt benyttede flere Godsejere Lejligheden til at komplettere deres Gods. Saaledes købtes til Støvring Kloster af Hovedgaardstaxt 17 Td., Støvring Kirketiende paa 16 Td. samt 122 Td. Bøndergods i Harreslev og Albæk Sogne samt Støvring Kirke for 10.317 Rd. og 73 Sk. Kancelliraad Hans Eilersen Steenfeldt til Demstrup og Sødringholm købte af Hovedgaardstaxt 7 Td. og af Bøndergods 35 Td. i Hald, Linde og Vorup Sogne for ialt 6939 Rd. og 71 Sk. Geheimeraad Mathias Vilhelm Huitfeldt til Clausholm købte 90 Td. Bøndergods i Erslev, Ødum, Mejlby, Todbjerg og Søby Sogne for 10.613 Rd. og 91½ Sk. Hans Henrik Lichtenberg til Bidstrup købte i Haslum Sogn 112 Td. Bøndergods for 16.323 Rd. og 68 Sk. Edel Nielsdatter Secher til Skaarupgaard købte i Todbjerg By 33 Td. Bøndergods samt Mejlby Sogns Kongetiende og en Part af Todbjerg Sogns Kongetiende for 8902 Rd. og 57 Sk. Jacob Rosborg til Haraldslund købte i Ødum Sogn 21 Td. Bøndergods for 4267 Rd. og 24 Sk. Grev Christian L. Scheel Plessen til Fussingø købte i Taanum By og Sogn 57 Td. for 3533 Rd. og 83½ Sk. Niels Behr til Skafføgaard købte 12 Td. i Balle i Todbjerg Sogn samt Mejlby Kirke med Tiende for 3454 Rd. og 6 Sk.

Af de øvrige Kirker med Tiender gik Gimming Kirke

med 32 Td. Tiende og 3 Skp., 1½ Alb. af Matr. Nr. 8 samt et lille Hus til Frederick Vestrup i Randers for 2690 Rd. Mellerup Kirke med 17 Td. Tiende samt et Hus med 3 Skp., 2 Fdk. Hartkorn gik for 1600 Rd. til Husets Beboer, Hans Madsen, der ogsaa købte Mtr. Nr. 5, 6, 8 og 16 i Mellerup By for 1299 Rd. og 31½ Sk., en ikke helt almindelig Husmand.

Af Godsets 4 Møller købtes Riis Mølle, der laa til Bjellerup Ladegaard, af Ditlev Kirketerp for 475 Rd. og 49½ Sk., medens Albæk Mølle købtes til Selveje af Peder Christensen for 1399 Rd. og 58 Sk. De to Stampemøller, Thorupdals og Bunkedals Møller i Gimming Sogn solgtes til tvende Randersborgere for 26 Rd. for hver.

Det økonomiske Resultat af Auktionen ses af den kgl. Resolution af 4. Oktober 1765, hvori Kongen approberer de givne Bud, der lød paa 307.983 Rd. og 20½ Sk. Heraf skulde altsaa Halvdelen, d. v. s. 150.000 Rd., blive staaende i det bortsolgte Gods til 4 % p. a., altsaa en aarlig Renteindtægt paa 6000 Rd., og naar man tager i Betragtning, at Jordebogsindtægten sidste Aar før Salget kun udgjorde 3777 Rd., blev Gevinsten altsaa en aarlig Indtægtsforøgelse paa godt 2000 Rd. samt 150.000 Rd. kontant, hvilket nok maatte siges at være en god Forretning, hvad Kronens slunkne Kasse sikkert ogsaa nok kunde trænge til at gøre.

KILDER

- Skødebog Nr. 17, Dronningborg Distrikt.
 Auktionsforretning m. v. vedk. det i 1765 bortsolgte kgl. dronningborgske Distrikts Gods.
 Kommissionsakter vedk. Auktion over kgl. Gods i Koldinghus og Dronningborg Distrikter.
 Beregninger m. v. vedr. det i 1765 bortauktionerede Dronningborgske Distrikts Gods 1765—67.
 Landgilde-Jordebog for Dronningborgske Distrikt 1733.
 Beregninger og Besigtigelsesforretninger samt diverse Efterretninger angaaende Ryttergodset i Danmark.
 Krigs- og Portions-Jordebog over det Dronningborgske Distrikts Ryttergoods fra den 1. Oktober 1718.
 Krigs- og Portions-Jordebog over Oberst von Prehns Regiment 1696, Prot. Nr. 123.
 Kontributions- og Jordebogsregnskab for Dronningborg Amt 1730—32 og 1764.

NAVNELISTE

Ved Aage Sørensen.

- Aaby, L., Ridefoged, Hevringholm, 85, 87.
Aakjær, S., Arkivar, 35.
Aalborg-Hellum Vej 19.
Aalborg Amt 97.
Aarhus 48, 57.
Aarhus Bisp, 28, 89.
Aarslev Sønderh. H. 90, 103.
Aastrup Hgd., Støvring S., 31.
A. F. v., se Arenstorff.
Absalon, Ærkebiskop, 37.
Ajstrup, Vindblæs S., 26, 29, 31, 39, 42.
Ajstrupgaard 34, 47.
Albæk, Støvring H., 103, 109, 110.
Albæk Mølle 103, 111.
Alstrupgaards Mølle, Rud S., 103.
Almind, Lysgd. H., 18.
Ambroner, se Ommerboere.
Andersen, Niels, i Faarup, 76 f, 84, 85.
Andersen, R., i Mygind, 81, 89, 90, 93.
Andi, Skørring S., 76, 94, 95.
Andrupgaard, Skellerup S., 105.
Anne Sofie, Dronning, 104.
Arenfeldt, Anne Marie Adam Pentzes 54.
Arenfeldt, Jørgen, til Rugd., 50.
Arenstorff, Fr., til Overgd., 43.
Asa-Thor 56, 57, 65.
Asferg, Nørhald H., 19, 103, 109, 110.
Als, Hindsted H., 29.
Assenbakke, Hornslet S., 56.
Assentoft, Essenbæk S., 60.
- Bay, J. R., til Bjellerup Ladegd., 108, 110.**
Bale, Mørke S., 60.
Balle, Todbjerg S., 110.
- Balle, N. Nielsen, i Hadbjerg, 103.
Bavnehøj, Mørke S., 60.
Behr, Niels, til Skaføgd., 110.
Benediktinere 59.
Bertel, i Mørke, 67, 68.
Bertel, Rasmus, i Lime, 91 f, 93.
Bethesda Dam 58.
Beyer, Christof., Præst, Mygind, 75 f. 96.
Bidstrup Hgd., Granslev S., 110.
Biering, Ditm., Købmd., 107.
Bjellerup Ladegaard, Dronningborg S., 108.
Bjellerup Ladegaards Hovedgd., 100, 107 f, 111.
Biergby, Borup S., 109.
Bjergrav Kirke, Sønderlyng H., 11.
Bjørnholm, se Høgholm, Tirstrup S.
Blaatand, Harald, 65.
Blenstrup, Gjerlev S., 18.
Boerhave 72.
Boldsen, H. Madsen, Kromd., Mellerup, 111.
Bondepractica 71.
Borup, Støvring H., 99, 103, 109, 110.
Brat, Niels, i Skøttrup, 42.
Erask, Aage, til Christianslund, 36.
Bregnet, Østerlisbj. H., 57, 58, 61.
Brix, Ane, i Fælingshaven, 73.
Brødløs, Mariager Lands., 19.
Brødregade, Randers, 6.
Budtz, Henrik, 110.
Bugge af Oveg. 29.
Bugge, Elne Nielsdtr. Chr. Vendelbos, 31, 33.
Bugge, Kirsten, Niels Vendelbos, 33.
Bugge, Niels, til Hald, 31, 33.

- Bunkedals Mølle, Gimming S., 111.
 Bøjstrup, Marie Magdalene S., 69.
 Christensen, Anders, i Faarup, 85.
 Christensen, Niels, i Stobdrup, 103.
 Christensen, P., Albæk Mølle, 111.
 Christensen, Simon, i Mygind, 90.
 Christensen, Villum, i Hornum, 51.
 Christoffer II 30.
 Cyprianus 72.
 Daa Slægten af Ravnstrup 26.
 Dalsgaard, Vive S., 29.
 Danerne 21.
 Danielsen, Claus, Tyende. Trinderup, 51.
 Danielsen, L., Kromd., Mygind, 79.
 Dandige, Asferg S., 21.
 D. Folkemindesamling, Kbh., 57.
 Degn, Frands P., i Lime, 91 f, 93.
 Degn, Søren J., i Lime, 91, 93.
 Demstrup Hgd., Raasby S., 29, 110.
 Den svenske Doktor 68, 69.
 Dibelbro, Torsager-Bregned S, 60.
 Djursaa 61.
 Djursland 28.
 Dollerup Nørlyng H., 69.
 Dronningborg Slot 107.
 Dronningborg Slots Ladegaard, se Bjellerup Ladegds. Hovedgd.
 Dronningborg Amt 97.
 Dronningborg Hgd., Dronningb. S., 108.
 Dronningborg Rytterdistrikt 97 f, 111.
 Dronningborg Sogn 103.
 Dronningens Tvergade, Kbh., 74.
 Drorup, Hornslet S., 58.
 Dubin, i Venden, 36.
 Dybro, Bregned S., 61.
 Dybæk 61.
 Dyrby, Gassum S., 19.
 Dyre, Palle, til Trinderup, 49 f, 55.
 Egskjær, Mygind S., 94.
 Ejstrup, Asferg S., 19, 21.
 Ejstrup Mølle 103.
 Elkjærgaard, Hornslet S., 104.
 Emun, Erik, 25, 36, 37.
 Erslev, Galten S., 110.
 Esbernson, Peder, i Selkjær, 29.
 Essenbæk, Sønderh. H., 103.
 Essenbæk Kloster 59.
 Estridsen, Svend, 36.
 Estrup Gods 31.
 Faarup, Krogsbæk S., 75 f, 77, 79, 82 f, 85, 87.
 Faarup, Torsager S., 61.
 Fagerskind, se Trundson.
 Fausing, J., Tingskriver, 79, 83.
 Flintehuset, Voldum S., 83.
 Fodevig 25, 37.
 Forkarl. Søren, 67.
 Frals, Kilde, Gimming S., 74.
 Frederik II 26.
 Frederiksdatter, Kirsten, paa Trinderup 54, 55.
 Friis, Oberst, Hans, til Tustrup, 78.
 Frisenvold, Ørum S., 31.
 Frue Kilde, Mørke S., 57 f, 59, 74.
 Frøvadsholm, Gd. Borup S., 18.
 Fugisø Bæk, Gjerlev H., 39.
 Fussingø Hgd., Aalum S., 16, 110.
 Fyn 36.
 Fælingshaven, Mørke S., 57 f, 59, 68, 73, 74.
 Følle, Bregned S., 57, 61, 67.
 Galten Herred 101, 109.
 Gl. Landevej, Djursland, 57.
 Gl. Løgten, Hornslet S., 61.
 Gl. Løgtenvej 60.
 Gl. Ovstrup, Lime S., 93.
 Gl. Rønde, Bregnet S., 60, 68.
 Gl. Trudsholm, Kastbjerg S., 19, 37, 40 f, 42, 46.
 Gassum, Nørhald H., 21, 109, 110.
 Gersdorff, J., Amtmd., til Vosnæs, 88, 89.
 Gimming, Støvring H., 99, 101, 102, 109 f, 111.
 Gimminggaard 109.
 Gjerlev Herred 35, 39.
 Gløvda., Ommersyssel, 21.
 Grathe, Svend, 37.
 Grersen, Erik, af Støvringgd., 28, 29.

- Grimskjær, Niels N., i Mygind. 90, 93.
 Grubbe, Anne, Frederik Ulfeldts, 50.
 Grubbe, Anne Marie. 49.
 Grubbe, Erik, til Tjele, 49 f. 51.
 Grubbe, Maren, se Anne Marie
 Grubbe, Marie, Palle Dyres, 49 f. 55.
 Grønbæk, Lysgd. H., 48.
 Gudena 16, 19.
 Gunderup, Svenstrup S., 17, 19.
 Gyldenløve, U. F., 49.
 Gyldenstjerne, Erik, til Demstrup 29.

 Haanning, Maren, i Vindblæs, 68.
 Haar, Peder, Tyende, i Andi, 94, 95.
 Haar, Rasmus, i Andi, 94, 95.
 Haar, Søren S., i Faarup, 84, 85.
 Hadbjerg, Galten H., 101, 103.
 Haderup, Vindblæs S., 18, 22.
 Hadsten, Galten S., 69.
 Hadsund 18, 30, 31, 33 f, 35, 37.
 Hahn, Sofie Amalie, Conrad Rentflows, 98.
 Hald 33.
 Hald, Nørhald H., 16, 18, 99, 109, 110.
 Hald Amt 97.
 Hald Hgd., Dollerup S., 31, 39, 46, 68.
 Halekjær, Gassum S., 21.
 Halling, Galten H., 99, 101, 104.
 Hamborg 98.
 Hammergaard, Hammer S., 50.
 Hammer Sogn, Vrads H., 50.
 Hansen, C. Rise, Arkivar, 48.
 Haraldslund Hgd., Grundfør S., 110.
 Hare, se Haar.
 Harridslev, Støvring H., 102, 109, 110.
 Haslum, Galten H., 109, 110.
 Hastrup, Spentrup S., 109.
 Havndal, Udbyneder S., 48.
 Havreballegaards Amt 97.
 Hedegaard, Todbjerg S., 104.
 Hellum, Torup S., 19.
 Helsted, Borup S., 101, 102.
 Hem, Onsild H., 16, 58.
 Hemmed, Nør Djurs H., 26.
 Henrik Smeds Lægebog 70.
 Henriksen, H., Fisker, Ugelbølle.
 Herlufsen, Jens, i Karlby, 96.
 Herredsvejen, Djursland, 61.
 Hørsum, Rinds H., 50.
 Hesselbjerg Hgd., Gjærning S., 26.
 Hevringholm Hgd., Vivild S., 85.
 Himmerland 16 f, 19, 21, 29, 37.
 Hitlerkrigen 25.
 Hjersing, J. P., Arkitekt, 5, 8, 10.
 Hjortebjerger, Torsager S., 58.
 Hobro 49, 68.
 Holstenerne 30.
 Holris Hgd., se Hulris.
 Hornbæk Sogn, Sønderlyng H., 101.
 Hornslet, Østerlisbj. H., 56, 57, 59, 104.
 Horsens 6, 13.
 Horsens Fjord 97.
 Horsens Vor Frelsers Kirke 6, 13.
 Hornum, Onsild H., 51.
 Hovgaard, Jens, i Karlby, 96.
 Hovbjerg Herred 26.
 Hovtved, Ove S., 19.
 Hufeland, Prof., 72.
 Huitfeldt, M. V., til Klausholm, 110.
 Hulris, Hersum S., 50, 51.
 Humlegaardshuset, Dollerup S., 68.
 Hvide, Absalon, Ærkebisp, 37.
 Hvide, Anders Stigsen, 33.
 Hvide, Birgitte, Morten Sefelds, 31, 33.
 Hvide, Markvard Stigsen, 31, 33.
 Hvide, Offe Andersen, 33.
 Hvide, Otto Stigsen, 48.
 Hvide, Poul Stigsen, 31, 33.
 Hvide, Sofie Mortensdatter, Knud Vøgnsens, 33.
 Hvide, Stig Andersen, til Torstrup, 31, 33.
 Hvide, Stig Andersens Marsk, 31.
 Hvideslægten 23, 31, 33, 47, 48.
 Hvide Mølle, Randers?, 103.
 Hvidsten, Gassum S., 109.
 Hvilsager, Sønderh. H., 90.
 Høg, Jakob til Trudsholm, 26.
 Høg, Stygge, til Gjorslev, 50.
 Høegh-Guldborg, Dr., 72.
 Høgholm, Tirstrup S., 29.
 Høllsen, N., Randers, 12.
 Hørning, Sønderh. H., 90.

- Ilsøj, Østertørslev S., 70.
Ilse-Smeden, se Wahlstedt.
- Jensdatter, Ane, Husholderske, Tjele, 49, 50.
Jensdatter, Birthe, Pseudonym, 60.
Jensen, Aksel, i Voldum, 83.
Jensen, Anders, i Hornum, 51.
Jensen, Hans, By- og Herredsfoged, 84.
Jensen, Jens, Røgter, Trinderup, 53.
Jensen, J., Foged paa Demstrup, 109.
Jensen, Mogens, til Trudsholm, 40.
Jensen, N., paa Krannestrup, 109
Jensen, R., i Andi, 75.
Jepsen, Las, i Als, 29.
Jennum, Spentrup S. 18, 22, 109.
Jost, St., 59.
Juul, Maren, Erik Grubbes, 49.
Juul, Palne, til Støvringgd., 31, 33.
Justesen Mandrup, Herredsskriver, 103.
Jylland, Jyder, 16, 21, 26, 36, 37, 97, 98.
Jørgensen, S., i Ejstrup Mølle, 103.
- Kaatbæk, Ommersyssel, 17, 21.
Kalø 34.
Kalø Amt 97.
Kalø Slotsruin 68.
Kalø Vig 56, 57, 61.
Kampmann, Herredsfoged, 70.
Karl, St., 56-57.
Karl d. Store 57.
Karlby, Krogsbæk S., 95, 96.
Karlsvognen 57.
Kastbjerg, Gjerlev H., 16 f. 19, 21, 23, 34, 37, 39, 44.
Kastbjerg Forborg 21.
Kastbjerg, N., Diurs H., 29.
Kattegat 16, 17, 34.
Kei, Markus, i Flintehuset, 83.
Ketelhod Slægten 26, 27.
Kier, J. C., Sættedommer, Langskov, 79, 83.
Kimbler 19.
Kirkegaard, Niels, i Lime, 92, 93.
Kirkegaard, Søren, 90.
Kirketerp, Ditlev, til Dronningb. Hgd., 108, 109, 111.
- Kjellerup Hgd., Svenstrup S., 19, 36.
Kjellerup Mølle 19, 44.
Kjær, Severin, Forf., 50.
Kjærs Ane, Pseudonym, 67.
Kjærby, Gjerlev H., 48.
Kiattrup, Udbyneder S., 19, 75.
Klausholm Hgd., Voldum S., 83, 92, 98, 100, 101, 104, 110.
Klausholm Birketing 79.
Klausholm Mølle 103.
Klokkeholm Kilde Torsager S., 58.
Knejsted, Raasby S., 70.
Knejsted-Smeden, se Wahlstedt.
Knudsen, H., Ridefoged, Tustrup, 77 f, 79, 82, 83.
Knudsen, Helvius, i Aarslev Mølle, 103.
Knudsen, R., Lektor, 37.
Knudsen, Søren, i Voldum, 83.
Koldinghus Rytterdistrikt 97.
Kondrup, Borup S., 109.
Kongsdige, Kastbjerg S., 21.
Kongsdige Grøft 24.
Kovsted, Nørhald H., 103, 109.
Krag, Kjeld, til Trudsholm, 46.
Krajbjerg, Hornslet S., 58.
Krannestrup, Gd., Mejlbjby S., 109.
Kristrup, Sønderh. H., 109, 110.
Krogsbæk, Sønderh. H., 94, 95.
Krohn, Vilh., Dr., Rønde, 69.
Krumpen Anders, til Vibdrup, 28.
Krumpen, Birgithe, Abbedisse, 47, 48.
Krumpen, Chr., af Støvring, 28, 29.
Krumpen, Claus, til Hesselbjerg, 26.
Krumpen, Esbern, til Ravnstrup, 26.
Krumpen, Jakob, Lensmd., Kalø?, 34, 47.
Krumpen, Jens, af Ravnstrup, 26.
Krumpen, Johanne, Abbedisse, 47, 48.
Krumpen, Jørgen, af Støvring, 28.
Krumpen, Jørgen, til Trudsholm, 15 f. 48.
Krumpen, Karen Pedersdtr., 28.

- Kruppen, Marsk Otto, til Trudsholm, 23 f, 48.
 Kruppen, Peder Esbensen, 26, 28, 29.
 Kruppen, Stygge, Bisp, 34, 47, 48.
 Kruppen Slægten 14, 15, 23, 26, 48.
 Kruse, Anne Magdalene, Fr. Ulfeldts, 50.
 Kræmmer, D., Klausholm Mølle, 83.
 Kvorning, Sønderlyng H., 19.
 Kvotrup Hgd., Hem S., 19, 44.
 Kusk, Chr., Trinderup, 51.
 Kæjlen, Djursland, 61.
 København 5, 57.
- Laaland, Laaliker, 37.
 Laasby, Niels, i Mygind, 94.
 Ladekarl, Peder, Tustrup, 81.
 Lambrecht, St., 59.
 Lange, Jens, Bisp, Aarhus, 28.
 Langskov, Ødum S., 79.
 Larsen, Dr., Hadsten, 69.
 Larsen, J. R., Karlby, 96.
 Lassen, P. Tøgersen, til Rødslet, 98.
 Laurentius, St., 59, 60, 74.
 Lauridsen, Chr., i Voldum, 83.
 Lauritsen, Chr., i Hornum, 51.
 Lauritsen, Claus, Ladefoged, Trinderup, 51 f, 53.
 Lem, Støvring H., 99, 109, 110.
 Lichtenberg H. H., til Bistrup, 110.
 Lime, Sønderh. H., 88 f, 94.
 Limfjorden 97.
 Lindbjerg, Harridslev S., 109.
 Linde, Nørhald H., 102, 109, 110.
 Lindegaards Mølle, Linde S., 103.
 Lindholm 31.
 Linnè 72.
 London 99.
 Lowson, J., Justitsraad, 106, 107.
 Lucifer, Mademoiselle, 72.
 Lund i Skaane 37.
 Lundenæs Amt 97.
 Lutherdommen 60, 66, 74.
 Lykke, Anne, 15.
 Lystrup, Vindblæs S., 22, 31, 34, 37, 47.
 Lændi, Elne, Palle Juuls, 33.
 Lændi, Margrete Nielsdr., 31, 33.
- Lændi, Niels, Lensmd., Ribehus, 31, 33.
 Løgstør 68.
- Mackeprang, M., Direktør, 12.
 Madsen, Jens, i Udbyover, 29.
 Madsen, Mikkel, i Skøttrup, 42.
 Madsen, Niels, i Faarup, se Sørensens.
 Madsen, R., Stobdrup, 103.
 Magnussen, Knud, Konge, 36.
 Margrete, Dronning, 42.
 Mariager 19.
 Mariager Amt 97.
 Mariager Fjord 16 f, 19, 29 f, 31, 44.
 Mariager Kirke 48.
 Mariager Kloster 28 f, 30, 48, 100, 109.
 Marie Magdalene, Sønderh. H., 69.
 Mejlby, Sønderh. H., 102, 109.
 Mejlby, Østerlisbj. H., 99, 109, 110.
 Mejlgaard Hgd., Glesborg S., 54.
 Mellem Mølle, Voldum S., 103.
 Mellerup, Støvring H., 35, 99, 109 f, 111.
 Middeltgade, Randers, 5, 12.
 Middelsom Herred 101.
 Mikkelsen, Niels, i Lime, 91, 93.
 Møllerup, W., Direktør, 48.
 Mols 28, 58, 59.
 Mortensen, Chr., Lærer, Grønbæk, 45, 46, 48.
 Munk, Jens Madsen, til Visborg, 29.
 Mygind, Sønderhald H., 75 f, 95.
 Mørke, Østerlisby H., 57, 61, 70, 71.
- Nebstrup, Vindblæs S., 21, 22, 39.
 Nibe 59.
 Niels, Konge, 37.
 Niels, St., 58, 74.
 Nielsdatter, Kirsten, i Rønde, Pseudonym, 60.
 Nielsen, Jens, i Faarup, 85.
 Nielsen, Jens, i Karlby, 96.
 Nielsen, Rasmus, i Faarup, se Torsti.
 Niels, Søren, i Mygind, 79.
 Nielsen, Niels 92.
 Nationalmuseet 5.

- Norn, O., mag. art., 6.
 Norup, Vindblæs S., 21, 22.
 Nødenæs, Udbyneder S., 29.
 Nørager Hgd., Durup S., 54.
 Nørbegsgaard, Nørbeg S., 49.
 Nørgaard, Grinderslev S., 50.
 Nørhald Herred 101, 109.
 Nørreaa 19.
 Nørre Herred, Djurs, 29.
 Nørre Vosborg, Ulborg S., 31.
 Nymølle, Hem S., 19, 44.
 Odskjær, Djursland, 61.
 Ogaard, se Ovegð.
 Olufsen, Fr., til Trinderup, 54, 55.
 Ommerboere 19.
 Ommersyssel 19, 37, 46, 61.
 Omminger, se Ommerboere.
 Ommestrup, Mørke S., 57, 60, 61.
 Onsild Bro 36.
 Onsild Herred 51, 54, 58.
 Orebygaard, Sakskøbing Lands., 50.
 Ouegaard, se Ovegð.
 Ovegaard, Ove S., 29.
 Overbeck, Jobst v. Hamborg, 98.
 Overgaard, Udbyneder S., 22.
 Ovsgaards Vold, Seem S., 21.
 Ovstmølle, Borup S., 103.
 Ovstrup, Lime S., se Gl. O.
 Ovstrup, P. R., Mygind, 82, 89, 92, 94.
 Oxe, Johan, 33, 34.
 Pandedige, Enslev S., 21.
 Palais, Royal, Paris, 72.
 Pedersen, Erik, i Voldum, 83.
 Pedersen, Ivar, Tyende, Hulris, 51, 52, 54.
 Pedersen, Jens, Røgtter, Trinderup, 53.
 Pedersen, Niels, i Mygind, 81, 82.
 Pentz, Adam E., til Mejlgd., 54, 55.
 Poder, Niels, i Lime, 91 f, 93.
 Poulsen, Anders, Tyende, Trinderup, 50.
 Prehn, Oberst, 97.
 Punch, Ugebladet, 72.
 Purhus, Asferg S., 19, 21.
 Pøtmølle, Hem S., 19, 44.
 Raaballe, P., i Lime, 91, 93.
 Raaballe, R., 91 f, 93.
 Raaballe, Søren, 92.
 Raasted, Støvring H., 109, 110.
 Randers 5 f, 11, 13, 63, 84, 85, 101, 103, 107, 109, 111.
 Randers Amt 28.
 Randers Amtstue 104.
 Randers St. Clemens Kirke 5 f, 13.
 Randers Fjord 17, 110.
 Randers Hospital 99.
 Randers Museum 5, 8, 10, 12, 13.
 Randers St. Peders Kirke 6.
 Randrup, Gassum S., 109.
 Rasmussen, Alex, Provst. Kongerslev, 48.
 Rasmussen, J., Ungkarl, Mygind, 93.
 Rasmussen, P. i Andi, se Haar.
 Ravnstrup, Hellevmagle S., 26.
 Rebens Mølle, Voldum S., 103.
 Reformationen 59, 66.
 Refnæs Hgd., Komdrup S., 31.
 Regiment, Oberst Prehns, 97.
 Rendtorff, G., Læge, Randers, 71.
 Reventlow, C., til Klausholm, 98.
 Ribe 59.
 Ribe Domkirke 6, 13.
 Riberhus 31.
 Ringlevads Mølle, Kovsted S., 103.
 Riseberg Sogn, Sverige, 70.
 Rismølle, Dronningb. S., 103, 111.
 Rodskov, Hornslet S., 56.
 Rolstrup Hgd., Nykøb. Lands., Thy, 31.
 Romerkirken 58, 59, 65.
 Rosborg, Hans, Andrupgd., 105.
 Rosborg, Jakob, i Andrupgd., 105.
 Rosborg, J., Harraldslund, 110.
 Rosenkrantz, Justitiarius, 106.
 Rosenkrantz, Anne, Jørgen Krumpens, 34, 47.
 Rosenkrantz, Erik, til Bjørnholm, 29.
 Rosenkrantz Slægten 48.
 Rosenørn, Amtmd., M. H., 35, 36, 39.
 Roskilde Domapotek 73.
 Rostved, Torsager S., 60.
 Rovsø Herred 16, 26.

- Rovsø med fl. Herreder 76, 82, 84, 85, 93.
 Rud, Galten H., 99, 101, 103, 104.
 Rugaard, Rosmos S., 50.
 Rygboerne 36.
 Rævens Mølle, se Rebens M.
 Rønde, Bregned S., 69.
 Rødslet Hgd., Vadum S., 98.
- Salling 50.
 St. Clemens Kirke, Randers, 5 f, 13.
 St. Hanses Kilde, Hem S., 58.
 St. Karens Kilde, Hornslet S., 59.
 St. Karls Kilde 56.
 St. Laust, se St. Laurentius.
 St. Laurentii Kilde 59, 60.
 St. Nielses Kilde, Hornslet S., 58.
 St. Peders Kirke, Randers, 6.
 Sass, Poul, Præst, Aarslev, 90, 91.
 Saxo 36.
 Scheel-Plessen, C. L., Fussingø, 110.
 Schrøder, Landinspekt., Randers, 5.
 Secher, Edel, til Skaarupgd., 110.
 Seem, Onsild H., 21.
 Sefeld, Jens Th., af Dalsgd., 29.
 Sefeld, ? Mogens Jensen, til Trudsholm, 40.
 Sefeld, Morten, til Refs, 31.
 Sefeld, Sofie, Knud Vogsens, 33.
 Selkjær, Kastbjerg S., Dyrs, 29.
 Sigvartsen, Søren, i Mygind, 90, 92, 93.
 Silkeborg Amt 97.
 Simonsen, Chr., Ungkarl, Lime, 93.
 Skaane Skraaninger 33, 36, 37.
 Skaarupgaard, Todbjerg S., 110.
 Skader, Sønderhald H., 99, 104.
 Skaføgaard, Hvilsager S., 110.
 Skaldehøje, Mørke S., 60.
 Skalsaa 16, 17, 19, 34, 44.
 Skanderborg Amt 97.
 Skanderborg Rytterdistrikt 97, 107.
 Skarresø, Østerlisbj. H., 57, 68.
 Skarresø-Konen 68.
 Skelbæk, Gjerlev H., 39.
- Skern Sogn, Middelsom H., 101.
 Skifthøj, Mørke S., 60.
 Skrejrup, Torsager S., 60.
 Skørring, Sønderhald H., 94.
 Skøttrup, Kastbjerg S., 15 f. 46.
 Slesvig 17.
 Smaaland 67.
 Smogen, Torsager S., 60.
 Sofie-Amaliegaard, Todbjerg S., 100, 104.
 Sommer, Jep, i Ajstrup, 29.
 Spentrup Sogn, Nørhald H., 109.
 Spormann 72.
 Spreckelsen, P. v., Kontorchef, 5.
 Spøttrup Hgd., Rødning S., 31.
 Stangerum, Dalbyover S., 18.
 Steen, Søren, Raadmd., Randers, 103.
 Steinfeldt, H. C., til Demstrup, 108, 110.
 Stejlbjerg, Gd., Udbynder S., 31, 34, 40.
 Stemann, G. v., Stiftamtmd., 6.
 Stifring, se Støvringgd.
 Stobdrup, Gd. i Rud S., 103.
 Strandberg, J., Forlægger, Kbh., 72.
 Støvring, Hornum H., 29.
 Støvring, Støvring H., 28, 99, 101, 109, 110.
 Støvringgaard Hgd., Støvring S., 28 f, 33, 34.
 Støvringgaard Kloster 110.
 Sundkrog, Mariager Fjord, 34, 35, 47.
 Sundvej, Gl. Gjerlev H., 37.
 Svejstrup, Raasted S., 18, 109.
 Svendbro Mølle, se Mellem M.
 Svensker Per, Hald Hovedgd., 68.
 Svenstrup, Onsild H., 36.
 Sverige 46, 68, 70.
 Svinding, Aalum S., 19.
 Sønderhald Herred 101, 109.
 Sønderhald H.s Jurisdiktion, se Rovsø med fl. H.
 Sønder Herred, Djurs, 29.
 Sønderlyng Herred 109.
 Sælland, Sælændere, 26, 36, 37.
 Søby, Sønderhd. H., 99, 104, 109, 110.
 Sødtringholm Hgd., Sødtring S., 110.
 Sølehøj, Hem S., 19.

- Sørensdatter, Mette, Frederik Olufsens, 54, 55.
 Sørensen, Aage, i Møllerup, 35.
 Sørensen, Anders, i Mygind, 94.
 Sørensen, Laurids, i Voldum, 83.
 Sørensen, Niels, i Faarup, 84 f. 88.
 Sørensen, Søren, i Faarup, se Haar.
 Taabæk Mølle, Ødum S., 103.
 Taanum, Sønderlyng H., 19, 101, 109, 110.
 Taarngade, Randers, 5, 6, 12.
 Taphede, Ommersyssel, 19.
 Terp, Kovsted S., 109.
 Thit Jensen, Forf., 47.
 Thommissen, Jens, til Dalsgd., se Sefeld.
 Thomesen, Mikkil, Ridef., Tjele 51, 54.
 Thomsen, Th., i Faarup, 85.
 Thomsen, Jens, i Andi, 75.
 Thorngunåsen, se Trundson.
 Thornsohn, H., Ridef., Tustrup, 88, 89, 92.
 Thott Slægten 28.
 Thott, Aksel, til Trudh., 28, 31, 33.
 Thott, Elne, Jørgen Krumpens, 15, 26 f, 30, 34, 45.
 Thott, Jep Akselsen, til Støvringgd., 23, 28 f. 31, 33, 42.
 Tings Helligkilde, Gimming S., 74.
 Tingvejen, Vindblæs S., 39.
 Tiele Hgd., Tjele S., 49 f. 51.
 Tjærby, Gimming S., 101, 102, 109.
 Tobias 58.
 Todbjerg, Østerlisbj. H., 104, 109, 110.
 Tode 72.
 Tokhøj, Mørke S., 60.
 Tokhøjsvad 60.
 Tomesen, Movrids, i Hornum, 50.
 Tordrup, se Frisenvold.
 Torsager, Østerlisbj. H. 56, 57, 60, 61.
 Torsti, R. Nielsen, i Faarup, 75 f, 84.
 Torupdal Mølle, Gimming S., 111.
 Tranekjær Slot, Tranekjær S., 46.
 Tranesig, Bregned S. 61.
 Trehøje, Mørke S., 60.
 Trevolden, Gassum, 21.
 Trinderup Hgd., Hornum S., 49 f, 55.
 Troldrup Hgd. 33.
 Trudsholm Hgd., Kastbjerg S., 17 f, 47.
 Trudsholm Voldsted, se Gl. T.
 True, Svenstrup S., 36.
 Trundson Slægten 35 f, 37, 46.
 Trundsen, Aage Kristiansen, 36.
 Trundsen, Asser Svensen, Ærkebiskop, 37.
 Trundsen, Astrad, 36.
 Trundsen, Eskild Kristiansen, Ærkebiskop, 37.
 Trundsen, Kr. Svensen, 37.
 Trundsen, Sven, 36.
 Trundsen, Truid Fagerskind, 35, 36.
 Trundsen, Ulv, 36.
 Tustrup Hgd., Hørning S., 77, 78, 81, 85, 88, 90, 93.
 Tverg, N. N., Dr., Kbh., 74.
 Tyrres Kilde, Bregned S., 58.
 Tyskland 46.
 Udbyneder, Gjerlev H., 19.
 Udbyover, Udbyneder S., 19, 29, 35, 48.
 Ugelbølle, Mørke S., 57, 60.
 Ulfeldt, Flemming, 50.
 Ulfeldt, Fr. Ulrik, til Hulris, 50 f. 56.
 Ulfeldt, Korfits, 50.
 Ulvholm Voldsted, Gassum S., 21, 36.
 Wahlstedt, Niels Mogensen, 68 f, 70.
 Valdemar Atterdag 30.
 Valdemar I 37.
 Valdemar, Hertug, Konge, 30.
 Vejle 72.
 Vendelbo Slægten 33.
 Vendelbo, Chr., til Trudsholm, 31, 33, 40.
 Vendelbo, Else, Aksel Thotts, 31, 33.
 Vendelbo, Ingeborg, Niels Bugges, 31.

- Vendelbo, Niels, 33.
Vendelbo, Peder Drost, 30, 31.
Vestervad, Kastbjerg S., 21.
Vestervelling Sogn, Middels. H., 101.
Vestsjællandske Avis 72.
Vestrup, Fr., Randers, 111.
Vestrup, Albæk S., 101, 102, 109.
Vibdrup, Mols H., se Viderup, Vistoft S.
Viborg 6. 11 f, 13, 17 f, 19, 37.
Viborg Amt 101.
Viborg Domkirke 12, 13.
Viborg Landsting 26, 40.
Viderup, Vistoft S., 28.
Viekilde, Torsager S., 56.
Villestrup Hgd., Astrup S., 44.
Vilstrup, Niels, i Mygind, 94.
Vindblæs, Gjerlev H., 19, 21.
Vindblæs, Slet H., 68.
Vindbjerggaarden, Vindblæs S., 22, 37.
Vindbjerg, Vindblæs S., 23.
Vindbjerg, Udbynder S., 22.
Vindbylund, Gd., Gjerlev S., 18, 22.
Winkel, Horn Fr., Dr. phil., 37.
Vinstrup, Dalbyover S., 22.
Visborggaard, Visborg S., 29.
Vissing Sogn 26.
Vistoft, Mols H., 28, 68.
Voldum, Galten H., 83, 99, 102, 103.
Voik Mølle, Essenbæk S., 103.
Voltakorset 73, 74.
Vor Frelzers Kirke, Horsens, 6, 13.
Vorup, Galten H., 110.
Vosnæs Hgd., Skødstrup S., 89, 90.
Vraa, Rosttrup S., 19.
Væver Peder i Lime.
Æbeltoft 57.
Ødum, Galten H., 101, 103, 104, 109, 110.
Øls Bro, se Onsild Bro.
Østerlisbjerg Herred 101, 109.
Østerlisbjerg H.s Jurisdiktion, se Rovsø med fl. H.
Østervad, Kastbjerg S., 21.

TIL MEDLEMMERNE

De stigende Udgifter til Aarbogen gør det stadig vanskeligere at gennemføre Arbejdet. Ændrer Forholdene sig ikke maa en Kontingentforhøjelse overvejes. Paa denne Baggrund bliver Taknemligheden over for de Kommunalbestyrelser og Pengeinstitutter, som har glædet Foreningen med Tilskud, saa meget større.

Det maa erkendes, at Foreningen staar i Stampe, idet Tilgang af nye Medlemmer svigter. Endvidere kan det ikke skjules, at det volder Vanskelighed at faa det egnede Stof til Aarbogen. Det maa derfor overvejes at finde nye Veje, som kan føre ud af Dødvandet. Som en Mulighed kan jeg tænke mig et nærmere Samarbejde med eller Sammensmeltning med en anden historisk Forening. Ved fælles Økonomi og ved fælles Stof kunde man derigennem maaske opnaa den Fremgang, som tiltrænges. En saadan Udvej kan overvejes til næste Generalforsamling.

Randers, den 4. December 1946.

P. Holck.

REGNSKAB

for

39. Regnskabsaar
fra 1. Januar til 31. December 1945.

Indtægt:

Overført fra forrige Aar	Kr. 3365 03
Kontingent	» 1205 90
Salg af Bøger	» 260 40
Tilskud fra Stat, Amt, Kommuner, Banker, Sparekasser m. m.	» 800 00
Indvundne Renter	» 22 79
	<hr/>
	Kr. 5654 12

Udgift:

Porto, Ekspedition m. m.	Kr. 299 72
Aarbogens Trykning, Annoncer, Kontorartikler m. m. »	2587 71
Aarsmøde, Foredrag	» 290 55
Beholdning at overføre	» 2476 14
	<hr/>
	Kr. 5654 12

Randers, den 29. Oktober 1946.

P. Holck,

/Chr. Berthelsen.

I Henhold til vedlagte Bilag har vi revideret Regnskabet og fundet det rigtigt, hvilket herved attesteres.

Randers, den 5. November 1946.

Fr. With.

Einer Carstens.

INDHOLD

mag. art. <i>Otto Norn</i> , Nationalmuseet: S. Clemens Kirke i Randers	Side	5
Godsejer, Ingeniør <i>Chr. Schwensen</i> , Trudsholm: Velbyrdige Mand Jørgen Pedersen Krumpen af Skøttrup	—	16
Godsejer <i>Aage Brask</i> , Christianslund: Marie Grubbes Svoger som Voldsmand paa hendes Gods Trinderup	—	49
Gaardejer <i>Aage Sørensen</i> , Møllerup: Folkelig Lægekunst ved Kalø Vig	—	56
Lærer <i>P. A. Petersen</i> , Middelfart: Hr. Christopher Beyer, den store Procesmager i Mygind	—	75
Kontorassistent <i>A. Sørensen</i> , Gentofte: Det Dronningborgske Rytterdistrikt	—	97
Navneliste til Aarbog 1946	—	112
Til Medlemmerne	—	121
Regnskab for 1945	—	122
